

קובץ באר התורה קסו פסח

בדין תענית בכורות לבכור שהיה באינקובטור

הנה ידוע מה שפסק מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל בדין מי שנמצא באינקובטור, שאין לו דין חיים, וממילא רגע הלידה שלו, הוא מרגע שיצא מהאינקובטור, [ראה בילקו"י אבילות מש"כ בזה בשם אביו] הדבר הוא נפק"מ לכל מי שנולד פג, [וראה עוד באריכות בספר תורת העובר עמ' תר במה שהביא בזה יותר מעשר נפק"מ יעו"ש בכ"ד בדיני האינקובטור בהלכה, ויעו"ש שנקט שיש להחמיר לחומרא כגון לגבי בר מצוה שמתחייב במצוות מהיותו גדול משעת שיצא מבטן אמו, אבל לא להוציא אחרים יד"ח] והנפק"מ עצומה לגבי בר מצוה שמי שנולד לו שני תאומים יצטרך לפי דעת מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל לעשות שני סעודות בר מצוה בשני זמנים שונים, וכן אמר לי חכ"א שליט"א לעזר, [ואמנם יש לומר שלגבי סעודת בר מצוה יעשה סעודה בזמן הראשון לשניהם, ולשני יעשה אח"כ בעשרה, בשביל לחסוך עליות גדולות] מ"מ לכאורה נראה לומר שכ"ז דוקא היכא שהאינקובטור עוזר לחיות ובלו זה אין לפג חיים, אבל היכא שהוא רק מבריא אותו יותר אבל לא עוזר לו ממילא רגע הלידה נקרא שיוצא מבטן אמו, [כך נראה לכאורה מדברי מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל, וכה"ג שמעתי ממור"ח שליט"א ששאל למרן הגר"ע יוסף זצוק"ל לפני כ-15 שנה מה הדין בתינוק שנפטר לאחר שבועיים שהיה מחובר למאות מכשירים, האם צריך לשבת עליו שבעה, ואמר מרן הגר"ע זצוק"ל שא"צ כלום, משום שלא חשיב לידה, עכת"ד, ואמר לי מור"ח שליט"א שאמר הדברים הנ"ל למרן הגרש"א שטרן שליט"א ואמר לו שזהו חידוש] ומ"מ נראה לדון לפי"ז במי שנולדו לו תאומים או תאום ותאומה, ומי שיצא ראשון היה פג, והשני לא, והפג היה באינקובטור, שיש לו דין שנולד רק אח"כ, האם השני יהיה בכור, ונפק"מ לירושה, וכן נפק"מ לפדיון הבן, [אלא דמצינו להרבה פוסקים שכתבו לגבי פג שנולד והיה באינקובטור שיש לדונו משעת הלידה, שהרי סו"ס הוא חי, כן כתב בשו"ת צי"א ח"ט סימן כח אות ח', ובשו"ת חלקת יעקב ח"ג סימן קט, בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן ככג ובשו"ת שבט הלי ח"ג סימן קמג, ובשו"ת באר משה ח"א סימן סד, ובשו"ת באר שרים ח"א סימן עה, ובשו"ת רבב"א ח"ה סימן תקלח, ובנשמת אברהם יו"ד סימן שה, ועיין עוד בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סימן רמג שכתב לפדון ל' יום לאחר שיצא מהאינקובטור יעו"ש, ועיין עוד במה שהאריך בזה בשו"ת אבני דרך חלק ה' סימן נב יעו"ש] וכן נפק"מ לתענית בכורות האם יש על הראשון חיוב לצום או לשני חיוב לצום, או שאם היא בת אז ליכא בכלל שום חיוב לצום, ואמנם יש לומר שמספק ישמעו שניהם סיום, אבל איכא לדון בהיכא שליכא סיום האם יש עליו חובת תענית.

ושוב מצאתי שכה"ג נסתפק הגרשז"א והו"ד ד בנשמת אברהם ח"ד חיו"ד סימן רעז ס"ה וז"ל: עובר בן ח' אשר בגמ' אמרו עליו שהרי הוא כאבן אין הדין בזמנינו אם נולד ושמו אותו כרגיל באינקובטור וחי כרגיל כמה ימים באופן כזה שע"פ רוב הם ממש בני קיימא ורק אירע שפתאום נהרג אם זה שבא אחריו בכור לנחלה עכ"ד, הרי לן דאיכא ספק בהא לגבי ירושה.

ואמנם אפשר דהכא חשיב בכור לכו"ע, ממש"כ במג"א סימן תע וז"ל: נראה לי דהבא אחר הנפלים צריך להתענות דהו"ל בכור לנחלה עכ"ד ומשמע דאף אם הוא לא בכור כיון דבא אחר נפל מ"מ הרי הוא דינו כבכור, וא"כ אולי אפשר דכ"ש הכא שהוא הנפל בעצמו שהיה חי שחשיב בכור, וכ"ש לבא אחריו וכמ"ש בכה"ח סימן תע סק"ג וכתב שמש"כ המג"א שהבא אחר נפל חייב בתענית הני מילי בנפל ודאי אבל אם היה ספק נפל א"צ להתענות יעו"ש, וכן ממש"כ כיוצא בזה בפרי מגדים במשב"ז סימן תע במי שילדה אשתו ב' זכרים ואיני ידוע איזה מהן יצא ראשון

ושוב ראיתי כה"ג שכתב בכה"ח שם סק"ז וז"ל: וכן מי שילדה אשתו שני זכרים ואינו ודע איזו מהם יצא ראשון ושניהם בכורים מספק אין צריך להתענות, וכ"ש זכר ונקבה, דספק דרבנן לקולא, משבצות זהב עכ"ד, והנה שם בפרי מגדים משב"ז סק"א כתב, מה שכתב במחבר הבכורות מתענין הוא מנהג ממסכת סופרים עיין ב"ו וא"כ מי שילדה אשתו ב' זכרים ואינו יודע איזה מהן יצא ראשון ושניהם בכורים מספק, אין צריך להתענות, דלא דמי לבאו לשאול בבת אחת (פסחים י ע"א) וכרכום (כתובות כו ע"א) ועיר ספק מוקף (מגילה ה ע"א) דוודאי מעיקר איסור דרבנן, אין אומרים ספק לקולא, משא"כ כאן רק מנהגא, וכ"ש זכר ונקיבה דספר דרבנן לקולא ויעו"ש עוד לגבי אבל.

ט. אמנם ראיתי בס' חידושי מהרי"ו (בילגורייא תרצ"ו, סי' תע, דל"ו ע"ג) דסוף דבר העלה, שהאב חייב בתענית כל זמן שלא גדלו. ע"ש. [ואם נדמה האי מילתא לדין פדיון הנ"ל מוכח דלא כמהר"ש ענגיל, שהרי הם בגדלותם יהיו פטורים מטעם המע"ה, לא כן אביהם כל זמן שלא גדלו שחייב בעבורם. אכן יש לחלק ולקבל בנידון את סברת מהר"ש ענגיל דה"ל מעיקרא לא תקנו תענית בכגון דא. ויש לפלפל בזה. וכעת אכ"מ.]

גדר כינוי "בכור"

י. והנה בדין כהנים ולויים מבואר בתשו' מהרי"ל (סי' יד) שגם הם בכלל תענית זו. [וע"ש בדברי שאול שם דס"ל דכהנים ולויים פטורים מתענית זו ודלא כמהרי"ל. ועמ"ש"כ בזה בחידושי מהרי"ו (שם) לסייע דבריו. ע"ש]. וכ' החק יעקב שם, דאפילו כהן ולוי שאינו בכור מאב היינו דלא הוי בכור לענין נחלה, והוא בכור מהם ופטור מפדה"ב כמובן, מ"מ בעי להתענות. והמשנ"ב בשעה"צ (שם אות ד) כתב בביאור הענין בקיצור, משום דסו"ס בכור הוי רק שהתורה פטרתו מפדיון מחמת כהונה.

יא. וראיתי בס' "והאיש מרדכי" (פסח, עמוד רמו) שכתב עפי"ז, דיוצ"ד שאינו קרוי כלל בכור פטור מן התענית. ע"כ. ולא ידעתי מי גלה לו רז זה דלא נקרא בכור כלל, אטו מילת בכור נובעת מחמת פדיון ונחלה, אדרבה נחלה ופדיון נובעים המה מחמת בכורה, רק שהתורה בדיניה הגבילה ענין הבכור בכמה תנאים. אכן שם בכור לא פקע מיניה דההוא דאתילד ברישא, ומסתבר דלענין כינוי זה לא איכפ"ל אין נולד. הגע בעצמך הא דכתיב (זכריה יב י') והמר עליו כהמר על הבכור היינו דוקא פטר רחם וכו'. ודאי דליתא. וכן מפורש בתהלים (פט חח) אף אני בכור אתנהו, והיינו שאעשהו גדול כמ"ש רש"י שם. וכן הוא באיוב (יח יג) יאכל בדיו בכור מות, והיינו שר המות כדפרש"י. ועמ"ש"כ לעיל (שלהי אות ב). מבואר דבכורה כינוי לגדלות האדם ולא לצורת לידתו או כמות ירושתו. ובכורי מצרים יוכיחו שהם גויי הארצות ונקראו בכינוי זה. וד"ב.

יב. ועפרש"י שמות (יב, ד) שביאר בזה מ"ש "אין בית אשר אין שם מת", כי אם לא היה בכור למות, גדול הבית היה מת, דאיכרי בכור כדמוכח בתהלים שם. ע"ש. ויש להעיר א"כ למה רק הבכורות מתענין בע"פ, הלא כל מי שהוא גדול הבית יש לו להתענות אי עבדין זכר להצלה ממה שהיה בכמה זו. וכבר הרגיש בזה הטור שם בשם ראבי"ה, וכתב דלא מחמירינן כולי האי. ע"ש.

יג. ובביאור הענין צ"ל, דעיקר המכה היתה בבכורות דמסתמא שכיח בכל בית בכור, רק בבית שלא היה בכור באה המכה על גדול הבית. והבן. ובוה מיושבת הערת הגאון בעל "תורת יקותיאל" בתשו' כתי"ש שהובאה בקובץ התורני "שערי הלכות" (חכ"א, מדור שפתי ישנים). ע"ש. ולפי"ז בכור יוצ"ד הוא בכלל מכת הר"ב, דלענין שם בכור לא היה הברל בינו לבין נולד באופן טבעי. ולא גרע מבכור מאב או מאם בלחוד שהיה בכלל המכה ומתענה כמבואר בשו"ע ובפוסקים שם. וע' רמב"ן (שמות יב, ל). מכל הלין מילי נ"ל דאף יוצ"ד בכלל זה ודלא ככה"ח. וכ"כ בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' קיג) דגם יוצ"ד בכלל התענית. ומש"כ בשו"ת דברי בניהו ח"ז (סי' יח), ילע"ד טובא לאור כל האמור. ע"ש.

גר בכור האם מחוייב בתענית זו

יד. ונשאלתי אודות גר שהיה בכור להוריו הגויים, אם הוא מחוייב בתענית זו, כיון דעתה שנתגייר הרי הוא כקטן שנולד. ומאידך, הלא אם היה במצריים הוא עצמו היה מת בגיותו, מה גם דעתה הרי הוא מחוייב בכל המצות ככל ישראל, ואטו אם נתגייר בגיל שבעים, יעשה בר מצוה בגיל שנים ושלש, וממילא נראה דמחוייב הוא בתענית. ולפי כל האמור לעיל אין הכרח לפוטרו מצד שלא שייכים בו דיני בכורה של פדיון הבן וירושה וכו', וכאשר תחזינה עיני המעיין בכל דברינו לעיל, שאין הכרח מדבריהם להקל, כיון שדבריהם באו כ"סימן" ולא כ"סיבה".]

והגר"ש וואזנר זיע"א בשו"ת שבט הלוי ח"ח (סי' קיז אות ב) כ' בנ"ד, דמדברי הפוס' נראה לפוטרו, ושוב כ', דכיון דאם היה מתגייר במצרים כודאי שהיה ניצול, א"כ יש טעם לתעניתו, ולכן העלה שם, דיתענה מסעודת פת, ויאכל רק מיני תרגימא [כשיטת רבינו יחיאל שהובא בב"י ר"ס תע, דבכה"ג נמי הוי צום לענין זה]. עכ"ד. ולדברינו הרי הוא מחוייב ככל בכור, ואין הכרח מד' הפוס' כולם. ושור"ר שכ"פ הגאון אדמו"ר מאונגוור זיע"א בפסקים שהביאו משמו בס' "בנתיבות ההלכה" (פסח עמ' מ). וכן פסק מרן הגאון"ל שטיינמן זיע"א וכמ"ש בהגדש"פ "אילת השחר" (עמ' יז), ונימוקו עמו, שאם היה במצרים היה מת. וע' בס' משפט גרים ח"ב (עמ' תסב). ופשיטא שיכול להוציא עצמו לגמרי מהצום ע"י סיום מסכתא.

ע"כ נראה מכל האמור בס' דלענין דינא, שיש לו לאב להתענות בעבור בנו, ואם ירצה יכול להקל ע"י סעודת סיום מסכת, והגר צריך להתענות. ע"כ תשובות.

בחיוב ד' כוסות

מקור דין חיוב ד' כוסות איתא בגמ' בפסחים דף קח ע"ב ת"ר הכל חייבין בארבעה כוסות הללו אחד אנשים ואחד נשים ואחד תינוקות א"ר יהודה וכי מה תועלת יש לתינוקות ביין אלא מחלקין להן קליות ואגוזים וכו' יעו"ש, ועוד איתא שם, אמר רב יהודה אמר שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי מזיגת כוס יפה שתאן חי יצא שתאן בבת אחת יצא השקה מהן לבניו ולבני ביתו יצא שתאן חי יצא, אמר רבא ידי יין יצא ידי חירות לא יצא וכו' ומבואר דביין בליל הסדר שייך בו ענין חירות.

ובירושלמי פסחים פרק י' הלכה א' איתא שארבע כוסות בליל הסדר הם כנגד ד' לשונות של שאולה, והצלתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ולקחתי אתכם לי לעם. וכן כתב ברשב"ם ריש פרק ערבי פסחים ובילקוט שמעוני וישב רמז קמז כתב שהוא כנגד ארבעה כוסות של תרעלה שעתיד הקב"ה להשקות את ישראל, וכן כנגד ארבע כוסות של נחמה שעתיד הקב"ה להשקות את עם ישראל, ועוד איתא במדרש שם אמר רבי לוי ארבע כוסות נגד ארבע גלויות בבל פרס יוון אדום, והמהר"ל על הגדה של פסח כתב הטעם כנגד ד' רוחות השמים, שהם צפון דרום מזרח ומערב, כנגד ארבע יסודות אש מים רוח עפר, וארבעה עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, עוד כתב לבאר כנגד ארבע אימהות כוס ראשונה כנגד לאה שניה כנגד רחל שלישית כנגד בלהה רביעית כנגד זלפה. ביפה ללב סימן תעב כתב שע"י ד' כוסות מתקן האדם ארבע מיתות ביי"ד סקילה שריפה הרג וחנק כמבואר בסנהדרין דף לז ע"ב שאף שסנהדרין בטלה ד' מתות לא בטלה יעו"ש עוד במש"כ שמתקן בזה עוד ע"פ הקבלה, ובילקוטי הלכות כתב שע"י ד' כוסות מבטל ומוריד מעצמו את כל התאוות שכלולות בשבעים אומות העולם יעו"ש.

בחיוב לקחת יין אדום לארבע כוסות

בשו"ע סימן תע"ב סי"א, כתב, מצוה לחזר אחר יין אדם, ובסוגרים עגולות הובא ע"ד השו"ע בשם הטור, אם אין הלבן משבח ממנו עכ"ד, ובמשנ"ב סקל"ח, כתב יין אדם דכתיב אל תרא יין כי יתאדם אלמא דהאדמימות מעלה וחיבות, ועוד זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל, ומ"מ כתב במשנ"ב

בשם החק יעקב ועוד אחרונים שבמקומות שמצויין הגוים להעליל עלילות שקים נמנעים מלקח יין אדום עכ"ד המשנ"ב.

והנה בכשרותו של יין לבן איתא בגמ' בב"ב דף צז ע"ב בעא מיניה רב כהנא חמוה דרב משרשיא מרבא, חמר חוורין מהו אמר ליה אל תרא יין כי יתאדם, ומבואר שמצוה לקדש ביין אדום, וכה"ג לגבי ד' כוסות איתא בירושלמי בשבת פ"ח ה"א ד' כוסות שאמרו וכו' מצוה לצאת ביין אדום מאי טעמא אל תרא יין כי יתאדם, וברד"ק (תהלים עה) כתב כי מעלת היין הוא האדמימות כמ"ש אל תרא יין גו' וי"מ שהנאת היין היא בטעם במראה ובריח, ובמהרש"א בחידושי אגדות עמ"ס פסחים דף קח ע"ב כתב שיין אדום משובח טפי שהוא משכר ביותר כפרשב"ם בפ' המוכר פירות, ואמר אל תרא וגו' שתלה הדבר בראיה כי הוא מרווה ומשכר ביותר, ע"ד שאמרו ביומא גבי סומא שאינו שבע וזה שמסיים בהאי קרא כי יתן בכוס עינו, רוצה לומר גם בשעת ברכה שצריך האדם ליתן עינו בכוס קאמר דאל תרא על אדמימותו שמרבה לך תאות השכרות עכ"ד, וראה עוד בגמ' במנחות דף פז ע"א יין בן שתי שנים לא יביא לנסכים ואם הביא כשר וה"ט דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופירש"י דלא הוה חשוב יין אלא אדום, ושנה ראשונה יש בו עיקר אדמימות טפי לא.

ובב"י (או"ח סימן רעב) כתב שלפי שיטת הרמב"ן יין לבן פסול לקידוש ואפילו בדיעבד לא יצא, ולדעת ר"י יין בורק כשר והיינו שמבהיק ומתלבן קצת ודומה קצת לאדמימות ורק לבן יותר מדאי פסול, וגם בירושלמי משמע שזה רק למצוה ולא לעיכובא, ויעו"ש איך ביאר שהרמב"ן יבאר דברי הירושלמי, ובחידושי הריטב"א כתב שבירושלמי משמע דוקא מצוה מן המובחר ובדיעבד יצא או כשאין לו יין אחר ואם הוא חמר מדינה מותר, ואולם הרמב"ם הרא"ש והרי"ף השמיטו האי דינא ובע"כ שס"ל שכל האי דינא לנסכים קודם, וכן מבואר בטור שיין לבן כשר לכתחילה, שהרי כתב לגבי ד' כוסות בשם הירושלמי שמצוה לחזר אחרי יין אדום ואם הלבן משובח מהאדום קודם. ואמנם לגבי ד' כוסות שאני כי שם יש עוד כמה טעמים, יעויין בזה לקמן.

ובשו"ע סימן רעב ס"ד כתב לדינא מקדשין על יין לבן, והרמב"ן פוסלו לקידוש אפילו בדיעבד אבל מבדילין עליו ומנהג העולם כסברא ראשונה. ובמשנ"ב סימן רעב סקי"ב כתב להביא דברי הא"ר שכתב שביין שהוא לבן ביותר נכון לחוש לדעת הרמב"ן שלא לקדש עליו אלא בשעת הדחק שאין

לו יין אדום או שהיין אדום אינו טוב, ומ"מ יש ענין באדום וכמו שכתב ברוקח (סימן רפג) שכתב ומדאמרינן (נזיר לח) חמשה סומקנא וחד ד' כוסות של פסח ש"מ מצוה באדום כר' יהודה ואם הלבן משובח מן האדום יקח לבן כדאמר יין אדום היו מנסכין (סוכה מח) אלא שהיו מושחרין עכ"ד. ולכאורה נראה דיש ענין בכל מילי לקחת בדוקא יין אדום.

וראה עוד במש"כ לדון בזה בספרי שירת יוסף עניני נישואין סימן יח מה הדין לקחת יין לבן לסידור קידושין, והבאתי שם שבספר הזכרון דרור יקרא (עמ' שנ) כתב שהשיב לו מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שלשבע ברכות לא בעינן הידור של יין אדום, [ובעמ' שנא הביא הערה מהגר"ע אויערבאך שליט"א שלדעת הרמב"ן לא מהני לערב קצת אדום כדי לקוראו אדום] וכן בספר אשרי האיש (אורח חיים ח"ב פרק ב' אות ס') כתבו בשם מרן הגרי"ש א שנסאל במה שיש שלוקחים לחופה עבור כוסות האירוסין והנישואין יין לבן כדי שלא יתלכלכו בגדי הכלה שהם לבנים ביין אדום, האם יש בזה חסרון בהידור דמצוה לכתחילה לחזר אחר יין אדום, והשיב רק בד' כוסות יש מעלה ליין אדום.²

---

² . וראה שם מש"כ להביא למש"כ בריקאנטי עה"ת פרשת בראשית (ג ה) כתב שיש לקדש ביין אדום וז"ל: ומפני שהאשה נמשלה לגפן וכו' ומה הגפן יוצא היין הנזכר, על כן תיקנו ברכת הנישואין על היין, והמובחר הוא האדום, מזרע האשה שמזרעת אדום וכו' עכ"ד, והביאו הגאון רבי חיים פלאגי בשו"ת חיים ושלום (ח"ב סו"ס צה) ולפי האי טעמא לכאורה יש ענין כן בכל שבע הברכות, ובשו"ע המקוצר (ח"ז עמ' קמז הערה שב) כתב שהמדרש המשיל האשה לגפן וכו' יעו"ש. ובדברי שלום (ח"ו עמ' רצז) כתב שי"ל ע"פ הסוד שהיין צריך להיות גבורות יעו"ש. וצ"ע כיצד נעלם מעינו של מרן הגרי"ש אלישיב דברי המדרש, וכנראה דס"ל דאינו ראייה כי למדין וכו'.

ושם הבאתי מש"כ ידידי הגרי"י מזלומיאן שליט"א בספר מנחה לחיים הביא מש"כ בספר נסיך ממלכת התורה תולדות הגרשז"א ברודא זצ"ל (עמ' 449) שכאשר היה הגרשז"א ברודא זצ"ל מוזמן לסידור חופה וקידושין, היה משתדל לחזר ולבקש שישגיגו לו יין לבן עבור הכוס של ברכה, ובהזדמנות ביאר, הרי בהתרגשות ובמהומה השוררים מטבע הדברים תחת החופה, מצוי שישפך מעט יין על בגדי הכלה הלבנים והמפוארים, ואם יהיה זה יין אדום, הרי שיוצר מיד כתם בולט על הבגדים החגיגיים דבר העשוי להסב לה צער וכו' עכ"ד, וכן הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני אודך וש"א, כתב לי שבקרעטשניף נוהגים ביין לבן שלא יתלכלך, בס' הנישואין בהלכה ובאגדה עמ' 197 ג"כ כתב שישתדלו שהיין יהיה לבן ולא אדום כדי שלא תתלכלך שמלת הכלה, ואמנם בספר מנחה לחיים בהערה רצב כתב שלכאורה יש לומר עצה פשוטה להביא צלחת ולהשים הכוס עליה באופן שאם ישפך קצת מן היין יהיה זה לתוך הצלחת ולא על בגדי הכלה, עוד אפש"ל שגם לא ימלאו הכוס עד למעלה, וראה עוד בזה בשו"ת רבבות ויובלות ח"ג סימן קיח, ומ"מ זה דוקא ביום הראשון ולא בשבע ברכות, ועניין ביין אדום לכאורה יש בכל השבע ברכות.

וכן בספר נטעי גבריאל נישואין פרק כב ס"ה כתב להביא לדברי הריקאנטי שיש ענין לקדש על יין אדום, אבל כתב שלאחרונה נהגו לקדש על יין לבן כדי שלא יוכתמו בגדיה של הכלה מיין אדום. יעו"ש, וכן חזיתי לרבינו רה"י הגר"א הלוי סטוארט שליט"א בעמח"ס משנת אברהם, שכתב בקונטרס שקדו (חורף תשפ"ב עמ' כד) שנודע החיוב להביא יין לבן לחתונה שהוא מהלכות בין אדם לחבירו, ויעו"ש עוד שכתב שיש לכיון שאין לוקחים יין אדום למצוה שמחת אשתו שמצוה צריכות כוונה, וזה לא רק בכוס של ברכות הנישואין אלא גם בכוס של ברכת האירוסין שהרי אם הבגד יתלכלך הוא יהיה מלוכלך גם לאחר זמן ויהיה חסר בשמחה של אח"כ ויעו"ש עוד מה שדן בזה.

ובספר משפט הכתובה (חלק ח' עמ' תטו) כתב הגר"א בר שלום שליט"א בעמח"ס משפט הכתובה, ורב העיר בת ים, שאולי יש סיבה להעדיף יין לבן דווקא, יעו"ש אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו והכא נמי הרי נמחלים עוונותיהם של החתן והכלה, וכעין מש"כ במחזור ויטרי (סימן שכג) שמטעם זה אוכלים בר"ה ענבים לבנות דווקא ולא אדומות וגם בקטורת שהיו עושים בבית המקדש לכפרה איתא בגמרא שם לא מצא יין קפריסין מביא יין לבן עתיק והקפריסין עצמו הוא לבן, כדמוכח בפירוש סדר התפילה לרוקח (אות קא) יין קפריסין ששורין בו את הציפורן כדי שתהא עזה שהא לבנה ביותר כמו עזה כשלג, מצינו אפוא שבמקומות כפרה היו יינות לבנים ולא אדומים.

ובשו"ת רבבות אפרים (חלק ה' סימן תצט) כתב להביא ג"כ לדברי הריקאנטי וכתב שנראה שכ"ז לכתחילה אבל בדיעבד בכל צבע כשר, יעו"ש ובמה שציינ למש"כ באוצר הפוסקים סימן לד סקי"ח, ומ"מ בלא"ה יש לומר שרק החתן חייב לשתות מהכוס וכמו שכתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"ה סימן תקח) שהסתפק אם הכלה צריכה לשתות שיתכן שהחיוב הוא רק על החתן כי הוא היה צריך לברך ומכמה טעמים הרב מברך ולא החתן, אבל על הכלה יכול להיות שאין חיוב לשתות. ואמנם העירו ע"ד מדברי הרוקח בסימן נש"א שכתב ואח"כ ישתה המברך והחתן והכלה וכן בסימן שנ"ב כתב ושותה המברך והחתן והכלה, וכן כתב במעשה רוקח ובספר נהר מצרים דף קפב כתב שמנהיגנו שהמברך טועם מהכוס ונותן לחתן ולכלה שיטעמו וכסברת הרמב"ם. וכיון שכן איכא נפקותא לדינא בהא, אבל מ"מ כבר כתב ברבב"א שאין מעכב יין לבן.

והגאון רבי משה רחמים שעיו שליט"א בעמח"ס שו"ת מחקרי ארץ וש"ס כתב לי בזה"ל: בעה"י יום שלישי בשבת קודש לסדר 'ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח' שנת שמח"ת לב"ב, לדרישת החתן המופלג בתורה ויראה חן ערכו מי ימלא אור היל, בידיעת התורה יתהלל כה"ר יוסף אביטבול שליט"א.

כדבר חקירתך אם צריך בחופה דוקא יין אדום או שמספיק יין לבן. כתוב בספר הריקאנטי בפרשת בראשית ומפני שהאשה נמשלה לגפן שנאמר אשתך כגפן פוריה ומן הגפן הזה יוצא היין הנוכר על כן תקנו ברכת נשואין על היין והמובחר הוא אדום כזרע האשה שמזרעת אדם כענין שנאמר (בראשית מט) חכלילי עינים מיין. כבס ביין לבושו. (בראשית לב) ודם ענב שתתה חמר. (משלי כג לא) אל תרא יין כי יתאדם, וכתבי בתריה אחריתו כנחש ישוך רמז לנחש הקדמוני, עכ"ל.

מבואר בדבריו שהמובחר הוא יין אדום רמז לאשה, ואין זה מעכב דאינו אלא רמז בעלמא. ואם כן אם יש סיבה שרוצים לברך הגפן על יין לבן שחוששים שמא ישפך על שמלת הכלה יש להקל ולקדש על יין לבן. ומצינו יין לבן משובח כענין שאומרים בפיטום הקטורת חמר חירור עתיק שהוא יין לבן ישן וכתב הרמב"ם בפרק ב' מהלכות כלי המקדש הלכה ה' כיצד מפטמין את הקטרת מביא תשעה קבין בורית כרשינה ושף בה את הצפורן ואחר כך שורה את הצפורן באחד ועשרים קב של יין קפריסין או יין לבן ישן חזק ביותר, הרי שיש מעלה ליין לבן. וגם הלבן מורה על חסדים, וכל הברכות הכתובות בתורה יחולו על ראשכם ותתברכו בכל מילי דמיטב לאורך ימים טובים. ע"כ.

וכן שאלתי להגאון העצום רבי עמרם פריד שליט"א בהאי לישנא: האם יש ענין בחופה שיהיה דוקא יין אדום, או דלמא אפשר להקל גם ביין לבן שלא תתלכלך שמלת הכלה, כמו שמצוי לפעמים? השיב לי בזה"ל: אפשר גם יין לבן. עכ"ד.

והגרמב"כ דודן שליט"א כתב לי בזה"ל: בעזה"י כסלו התשפ"ב לכבוד החתן המפואר. ישראל בו יתפאר. הרב יוסף אביטבול שליט"א. רוב שלום. הנה כבר מצאנו שרבים מתלמידי חכמים מקפידים לקדש בחופה על יין לבן דווקא, שלא ישפך על שמלת הכלה יין אדום, ויהיה כתם. וכן הביא הגאון רבי יצחק רצאבי בספרו פסקי שע"ה (פרק כ"ו). וכן כתב בספר משפט הכתובה ח"ח (עמ' ט"ו) שעדיף יין לבן משום שעוונות החתן מתכפרים וכשלג ילבינו, ומשום כבוד הבריות שלא תתלכלך שמלת הכלה. יעו"ש. ובספר מראה דבר ח"ה (עמ' קל"א) הביא בשם הגר"י אדלשטיין זצ"ל שהקפיד שהחתן ישתה כמות חשובה מהכוס כדי שלא ישפך אח"כ על שמלת הכלה. יעו"ש. וכן הביא בזה בספר מנחה לחיים (עמ' קס"ד) עדויות מגדולי ישראל. יעו"ש. ותהילות לאל יתברך כיום יש בכל אולם שמחות מגבונים מיוחדים המסירים כל כתם ולכך אין כל כך חשש ביין אדום. ושובע שמחות אכ"ר. בברכה רבה. כפיר ברוך מבורך דודן ס"ט. עכ"ד.

והגר"י אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת יעלת חן וש"ס כתב לי בזה"ל: כבוד ידידינו היקר והנעלה, מהר"ר יוסף אביטבול שליט"א, הנני במענה לשאלתו האם יש ענין להביא בחופה דוקא יין אדום. א. הנה מצינו בשו"ע (סי' ערב ס"ד) שיש מעלה שמצינו ביין אדום, וכמ"ש "אל תרא יין כי יתאדם". ויש לחקור, האם הצבע האדום הוא השבח [ובלשון העולם "סיבה"], או שהצבע אינו אלא סימן ליין טוב.

ב. ובהל' פסח (סי' תעב ס"א) מוכח, שצבע אדום הוא רק סימן ולא סיבה, שהרי הובא שם טעם חדש להביא בד' כוסות יין אדום, משום זכר לדם שהיה פרעה שוחט את ילדי ישראל.

ג. ויתכן דבחקירה הנ"ל תלויה פלוגתא דקמאי אי יין לבן כשר לקידוש היום, כמבואר בב"י סי' ערב הנ"ל, דלרוב הראשו יין לבן כשר, והרמב"ן ס"ל דבעי' דוקא אדום, כההיא דד' כוסות. ויעויין הסוגיא בב"ב (צז ע"ב), ובראשו' שם.

ואמנם מה שמצינו שיש מעליותא לד' כוסות איכא בהא ה' טעמים, וכמו שהביא בילקו"י פסח כרך ג' עמ' קלו, א). באורחות חיים (ח"ב סימן רנו) כתב שמצוה לחזר אחרי יין אדום מדאיצטריך קרא לזוהר עליו מכלל דמעלי, וגם יין אדום זכר לדבר שהיה פרעה שוחט תינוקות כשנצטרע, ב). שהוא זכר לדם פסח ודם מילה, וכה"ג בטור וברמ"א או"ח סימן תעג, ג). בפרי מגדים (שם א"א סקי"ג) כתב שהוא זכר למכת דם במצרים, ד). בכה"ח (שם סקע"ח) כתב שהוא רמז לעתיד לבוא שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדם

ד. ובשו"ע שם נפסק כרובא דקמאי דלבן כשר, והיינו דכל הענין ביין אדום הוא מחמת חשיבות, ואה"נ שאם יש יין לבן חשוב, ועכ"פ שאינו פחות במעלה מן האדום, דמביאין אותו לכתחילה. וע"ש בב"י משם התשב"ץ. וראה שם לשון המשנ"ב (ס"ק ז'). ודו"ק.

ה. ואמנם הביאו מהריקאנטי (פ' בראשית, ג, ו, ד"ה בספר הבהיר) שיש הידור ביין אדום דוקא, כי האשה היא כנגד "אודם" (נדה לא ע"א), וע' שלהי נדה (סה ע"ב) נשים בבתוליהן כגפנים וכו'. ואין זה אלא רמיזה בעלמא.

ו. ונראה ברור, שאם יש מזה אפי' חשש צער לכלה, אזי יש להדר אחר יין לבן, כי הידור בעיני ב"א לחבירו חשוב יותר מ"ענינים", וכמבואר בכמה דוכתי. וכן היה מקפיד הגר"ז ברוידא זצ"ל, ר"י חברון, שיביאו לחופה דוקא יין לבן, כדי שלא תצטער הכלה ברוב על בגדה. [ראה "נסיך ממלכת התורה" עמ' תמט]. ומובא בירחון "קול התורה" (חוברת נו, עמ' נב) דכן הנהיג אב"ד לונדון הגר"ד פאדווה זצ"ל [בעל "חשב האפוד"] שיביאו בחופות דוקא יין לבן מטעם הנ"ל, ושכן הנהיג אחריו הג"ר בצלאל ראקאו בגייטסהעד.

ז. והגר"א וייס שליט"א בשו"ת "מנחת אשר" וייס ח"ב (סי' עט אות ב) הביא מהרה"ג אליהו בר שלום שליט"א [בעמ"ס "משפט הכתובה"] שהעיר, דאדרבה יין לבן עדיף, משום גדר "כשגל ילבינו" שיש בנישואין שנמחלין עוונות החתן והכלה כנודע. וע"ש. ח. ורבינו הגר"ד קוק שליט"א בס' "דרכיה דרכי נעם" (ח"ב עמ' שמה) כתב, מובא בשמחת חתן - משום מחילת עוונותיו הוא, כמ"ש בשלהי תענית (כט סע"א) שלא היו י"ט לישראל כיוה"כ - משום מחילת עוון (שם ל סע"ב), ובסוכות הוי שמחת המחילה שהושגה ע"י התשובה דיוה"כ, וענין היין שע"ג המזבח הוא - דיין אדום כמו דם דקרבתות, וכמאמר "יין כי יתאדם", והוא דרגת מאמר התורה בנפש החוטאת ש"יביא קרבן ויתכפר". אבל מים שהם חסד, הוא גילוי כפרה גם בלא דם של הקרבן, שהוא מאמר ה' יעשה תשובה ויתכפר לו, שהוא ענין התשובה בהשפלת עצמו למקום הנמוך, כמשפט המים שבאים למקום הנמוך כדרשת חז"ל (תענית ז ע"ב), ובזה תוספת השמחה שבניסוך המים. ונקשר הדבר בט"ו מעלות שכנגד ט"ו שיר המעלות שאמרן יעקב בשעת יציאתו לחרן כדרשת חז"ל בשיר למעלות אשא עיני אל ההרים, [שהוא אות למ"ד של רמז"ל דורות" אשר בדברי בעה"ט ב"לך לך" דאברהם], ושם הוי עסק באר המים שבדרשת שלושה רגלים שבחז"ל שנקשר מאליו לניסוך המים. עכ"ל רבינו שליט"א.

ט. וכבר הכריע הגריש"א זיע"א, שלדעת השו"ע אין שום ענין ביין אדום כ"א בד' כוסות, וכפי שהביא ידידינו הגר"ב צ' קוק שליט"א ב"דרור יקרא" (עמ' שנ). וכן העיד ראש ישיבת חברון הג"ר דוד כהן שליט"א, ששאל מהגרי"ש על ענין דגן, אם יש ענין להביא בחופה דוקא יין אדום, והשיבו הגרי"ש, שענין זה לא נאמר אלא בד' כוסות, וכמ"ש משמו בס' "ישמח לב" (ח"ג עמ' סח).

י. והיום שאלתי שאילתא דא ממרנא הגר"ד קוק שליט"א, האם יש ענין ביין אדום דוקא בכוס של קידושין ונישואין, בכדי להדר כדעת הרמב"ן הנ"ל, והשיב, דכיון דכוס יין של חופה וקידושין אינו כוס של חובה, ולא מצאנו לה שורש מפורש בתלמוד, וכן מוכח ברמב"ם (פ"י מאישות ה"ד) דאין חובת יין, וע' אה"ע (סי' סב ס"א), ובאחר' שם, לכן יעשה מה שרוצה.

יא. ויש לרדן ביין אדום שאינו משוכח ויין לבן משוכח, הי מינייהו עדיף, האם אדום לצאת אליבא דהרמב"ן, או דמעלת שבת היין עדיפא טפי. והגר"ד קוק שליט"א אמר, דלפי המבואר בשו"ע (סי' קסח ס"ה) דפת קיבר של ישראל מול פת עובד כוכבים נקיה, מברך על איזה מהם שירצה, ה"ה הכא דלא ראי זה כראי זה ותרוייהו כחדא חשיבי מצד מעלה מסויימת שיש בכל אחד. [ובשו"ע שם מבואר, דאם רגיל להחמיר בפת גוי, יברך על פת קיבר, דחשיב כאילו אין הפת הנקיה לפניו כלל]. וע' הוריות (יג ע"א). ואכמ"ל. ע"כ תשובתו אלי. וראה עוד מש"כ בכ"ז בשו"ת אבני דרך חלק יד סימן רי יעו"ש.

מבצרה וגו' מדוע אדום ללבושך ובירושלמי איתא שהם כנגד ד' כוסות של פורעניות שעתיד הקב"ה להשקות את אומות העולם וכנגד ד' כוסות של נחמה שעתיד הקב"ה להשקות את ישראל, ה). בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת צו ולשבת הגדול) כתב מצוה מן המוכחר על דרך האמת להיות אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם, יעו"ש.

ואולם הבאנו בשירת יוסף בספר הזכרון דרור יקרא (שם) שכתב לו הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שלכתחילה יש לקחת יין אדום, וכן בספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי בעמח"ס בית מתתיהו חלק ב' סימן כ' בהנהגות הגרב"ד פוברסקי שליט"א ראש ישיבת פונוביז' באות ט' הביא שלכתחילה מקדש על יין אדום כמבואר בב"ב דף צז ע"ב אולם אם הביאו יין לבן אין מחזר אחרי יין אדום, וע"ע בקובץ היכלא ח"ה עמ' תכז, ואמנם י"ל דרק לגבי נסכים הוא מעכב דבעינן יין אדום. וכן הו"ד מרן הגר"ח"ק בספר שמירת הנפש (מכתבים אות ט) ששאלו האם לכל דיני התורה יין לבן לא חשיב יין, והשיב לכאורה רק לענין קידוש ונסכים.

ויש להוכיח עוד בכ"ז ממה שאיתא בתרגום שיר השירים (פרק ה' פסוק א) "אתקבל ברעוא קדמי נסוך חמר סומק וחמר חור דנסיכו כהניא על מדבחי". ומוכח דיין לבן חשיב יין. ומוכח כמו דברי מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דרק לגבי ד' כוסות יש עניין לקחת יין אדום, וכמ"ש לעיל בשם המשנ"ב.³

---

³ . ולענין פורים ראה עוד מש"כ בקונ' שערי יוסף בדיני חייב איניש לבסומי עמ' 73 לגבי דין השתכרות בפורים, האם יש עדיפות להשתכר בדוקא ביין אדום, והנה ראיתי שיש שכתבו לדון דלכאורה יש לומר דיש הבדל בין יין לבן ליין אדום, שאולי אפשר שיש לשתות דוקא יין אדום או דוקא יין לבן, ותלוי בביאור המפרשים, שהרי לפי מש"כ באבודרהם ובביה"ל הביאו דהשתיה בפורים הוא זכר למשתה היין, והנה יש לדון לפי מאי דכתיב באסתר (א ט) וגם ושתי המלכה עשתה משתה נשם בית המלכות אשר למלך אחשורוש, ואיתא במדרש אסתר רבה (פרק ג' סימן י) עשתה משתה נשים מיני גמאי האכילה אותן ר' יצחק אומר מיני מתוקים האכילה אותן עכ"ד, ולפי"ז נמצא שלא הביאו יין משום מאי דאיתא בכתובות דף סא ע"א שייך לא יפה לאשה.

ואמנם ראיתי לידידי רבי אח"א שליט"א בספרו בנין חיים (שי"ל לרגל אירוסיו בשעה טובה ומוצלחת) בסימן י' שכתב להביא מש"כ בזה בתרגום שני שהיינו דהוה משתה נשים כפשוטו שושתי נתנה להם יין, וכתב שם בזה"ל: גם לחוד ושתי מלכתא עברת משקיא לנשי, והוה מזגא להון חמרא אוכמא עכ"ד והיינו דהוה יין שחור, ואולם הביא שהגאון רבי מרדכי וינטורה זצ"ל בביאורו פתשגן הכתב על תרגום שני תרגם את דבריו יין אדום, והוא פלא שהרי אוכמא הוא שחור כמבואר בע"ז דף טז ע"ב ובעוד דוכתי, ויעו"ש עוד בבנין חיים מש"כ בזה.

ואמנם כתב להביא בזה מש"כ בילקוט שמעוני (אסתר רמז תתרמט) על הפסוק הנ"ל בזה"ל: אמר רבי יוחנן שהיתה מזוגת להם יין חור עכ"ד ומבואר דלכאורה היינו לבן, וכתב שם שלכאורה יש לומר שמכאן יש מקור למש"כ במחזור ויטרי (סימן תצה) שכתב בזה"ל: פורים ישכרו ביין לבן, וירצה כמנחה וכקרבת עכ"ד, הרי לן דיש להשתכר ביין לבן, והיינו דכיון שמשוגה להם יין לבן לכן יש להשתכר ע"י יין לבן, ולכאורה יש לעיין הרי עיקר הטעם זכר לנס הוא הוא משום סעודת אחשורוש ולא זכר משום מה שנעשה בסעודת ושתי, וכנראה דס"ל למחזור ויטרי שכיון שסעודת ושתי הייתה חלק במהלך הנס במגילה, ממילא יש עניין לכאורה לעשות זכר לזה. ואף שראיתי בספר בנין חיים שם שצייין לדברי האבודרהם וכתב

ואמנם בעיקר מה שהובא בסוגריים עגולות בשם הטור שאם יש יין לבן משובח יותר עדיף את היין הלבן, אמנם ראה בחזו"ע פסח מהדו"ח עמ' קכד כתב שמנהג ספרד שמקדשין על יין אדום אפילו אם הלבן משובח ממנו, אלא א"כ הלבן אינו משובח ביותר, וכתב שם שאע"פ בשו"ע כתב שהמנהג לקדש על יין לבן יש לומר שנשתנה המנהג ולכן אין לקדש על יין לבן או לצאת בו יד"ח ארבע כוסות אלא בשעת הדחק שאין יין אחר, ועיין עוד במה שפלפל בדבריו בהלכה ברורה חלק טז עמ' שצא יעו"ש

וכן כתב בספר פסח מעובין שאע"פ שכתב הרוקח והטור שאם הלבן משובח מן האדום שהוא קודם מ"מ מנהג העולם לחזור אחר יין אדום אע"פ שהלבן משובח ממנו יעו"ש, כן כתב בספר ויגד משה סימן ז' אות ד' שהביא דברי הפסח מעובין וכתב שכמדומני שכן נוהגים כן העולם עתה, יעו"ש. וראיתי עוד בזה למו"ר הגר"ע פריד שליט"א באזמרה לשמך פסח תשפ"ב ח"א עמ' כז שנשאל, האם אפשר לצאת ידי חובת ארבע כוסות ביין

שנעשה זכר לנס ע"י משתה אחשוורוש, [ויעו"ש עוד מה שהביא שם מש"כ בספר עתה באתי עוד מראי מקומות שהשכרות הוא משום זכר למשתה אחשוורוש וכמ"ש האבודרהם] אבל לא מבואר שם שהוא משתה של ושת"י, ועיין. שוב ראיתי שכתב שם לבאר שהרי סו"ס עיקר הנס היה ע"י מה שושת"י דיברה בשכרותה דיברה אשר לא כדת לבזות את המלך וע"י זה טובב הבורא יתברך כל הנס להביא את אסתר לבית המלכות וכו' יעו"ש. ועיין עוד במש"כ בזה בשו"ת התעוררות תשובה ח"ג סימן תאצ אות ב' ובשו"ת שבט הקהתי ח"ו סימן רנח יעו"ש. עוד ראיתי שכתב בזה להעיר בבנין חיים שכתב שלפי מש"כ הטעם בסדר היום שהרי המן הרשע ביקש לשפוך דם היהודים ומשו"ה שותים יין, ממילא לכאורה יש עניין דוקא ביין אדום.

ושם כתב להביא עוד הטעם מדוע טוב להשתכר ביין לבן מפני שהוא עז ביותר וכמו שכתב הגר"ר מרגליות ז"ל בביאורו באר מרים על הגדה של פסח עמוד 17 וז"ל: קדש, הנה מבואר בירושלמי פסחים פרק י' ה"א והובא להלכה בשו"ע או"ח סימן תעב ס"א שמצנח לחזור אחר יין אדום, וזהו משום שהוא הממוצע ביינות, וטוב לאנשים וגם לנשים ששניהם חייבים בארבע כוסות, דמצינו שהיין השחור הוא חלוש ביותר, עיין ערוך (ערך אליוסטריין) וברע"ב מנחות (פ"ח מ"ו) שלכן נקטו בתרגום שני לאסתר (פסוק וגם ושת"י המלכה עשתה משתה נשים) שהייתה מוזגת להן חמרא אוכמא, וכ"ה בילקוט שמעוני שם מוזגת להן יין שחור לאשר הוא חלוש וטוב בשביל נשים, ולהיפוך יין לבן מצינו כי הוא עז ביותר, עד כי על ידי חריפותו יעביר כתמים מבגד הנכבס בו, ולכן נמלץ עליו כיבס ביין לבושו, שאמרו בבראשית רבה (פרשה צח סימן ט) זה החלב כלומר היין הלבן, (ראה מתנות כהונה שם) וכך היא הכוונה בהכתוב שאחריו לבן שנים מחלב שע"י היין הלבן העז, הוא שכרו כל כך עד שמראה שניו ושוחק, עיין כתובות ק"א ע"ב ויומא יח סע"א אבל היין האדום הוא הממוצע ביינות, עיין ב"ב צו ע"ב ושיתין מיני חמרי הוו מעליא דכולהו סומקא, גיטין ע' ע"א, ועליו אמרה תורה ודם ענבים סותו שהיין האדום כדת מרווה גופו של אדם, כתובות ק"א ע"ב עכ"ל, הרי לך דהיין הלבן הוא יותר משכר משו"ה לכאורה יש לומר הטעם דיש ענין לשתות בפורים יין לבן.

ואמנם ראיתי בספר עתה באתי בקונטרס השתיה כדת סוף סימן ו' שכתב להביא בזה לדברי המחזור ויטרי הנ"ל שיש לשתות יין לבן וכתב ע"ז בזה"ל: נראה שאין זה בדורא, והרב מחזור ויטרי כתב כן על דרך החרוז, ומסתבר דאדרבא צריך שישתה יין אדום, דלאותם האומרים שהחייב לבסומי הוא זכר למשתה אחשוורוש ומשתה אסתר, הלא שם המשתה היה ביין אדום עכ"ד, ויש להוסיף עוד בדבריו דכה"ג מצינו שכתבו הפוסקים לגבי דברי המחזור ויטרי שיש להשתכר בליל פורים, ראה מש"כ בזה לעיל. ושוב ראיתי עוד בבנין חיים שם בשם בעמח"ס עתה באתי ידידינו הגרי"ח אוהב ציון שליט"א שהרי יש עוד חרוז לפורים שכתב בזה"ל: פורים תרא יין כי יתאדם ע"כ דבריו הרי בהכרח דיין אדום או לבן אינו בכהרה וכ"ז אינו אלא דוקא על דרך החרוז, והביא שם עוד מש"כ בזה בספר תפילה ומועד עמ' שעח בעיקר הפיוט המחזור ויטרי שיש שפקקו אם מכון הוא להלכה ואם תוספת מאוחרת הוא בספר מחזור ויטרי ובמש"כ בזה עוד בקובץ תורני אסופות גליון ז' אדר תש"ע עמ' לח והלאה יעו"ש, ויעו"ש עוד מש"כ שאפש"ל שיין חיוור היינו יין אדום שאינו חזק ולא יין כפשוטו, ויעו"ש עוד מש"כ לדון ולהאריך בזה וצרף לכאן, ותרין.

'מוסקטו' (לבן) מוגז והשיב בזה"ל: יוצאים ידי חובה אף ביין לבן, אבל לכתחילה יש לקחת יין אדום. ויוצאים לכתחילה ביין אדום מוגז. מקור: סי' תעב' סע' יא', וסי' רעב' עכ"ד.

ובקובץ באר התורה מס' קסה בתשובות הגר"ח קניבסקי זצוק"ל להגר"מ גבאי שליט"א הבאתי ששאל להגר"ח ק בזה"ל: שאלה: מי שיש לו לארבע כוסות או יין לבן או מיץ ענבים אדום מאי עדיף. והשיב בזה"ל: מיץ ענבים. עכ"ד, ובהערות שם כתב, ואף דמין נוהג לצאת ארבע כוסות ביין דווקא, כמובא בס' אלא ד' אמות של הלכה מ"מ ס"ל שעדיף מיץ ענבים דהוי כייין, כשהוא בצבע אדום, מיין לבן, וכן הביא בשם מרן כן בס' מנחת איש חג ומועד פמ"ח ס' י"ג עי"ש. עכ"ד.

אם מותר להאדים יין לבן בליל הסדר שחל בשבת

והנה ראיתי בפוסקים שכתבו לדון האם מותר להאדים יין לבן בליל הסדר שחל בשבת, אם יש לחוש בזה משום צביעה במשקין שהרי הכא כוונתו לכך, וראשונה ראיתי שכתב לדון בהא בשו"ת אבני ישפה חלק ו' סימן ע', שכתב לדון בזה שהרי כוונתו לצבע וא"כ יש לדון אם מותר לעשות כן, והביא דברי המשנ"ב בסימן שכ סקנ"ו שכתב בזה"ל: וכן מותר לתת יין אדום בתוך לבן ואעפ"י שמתאדם ואפילו אם מכוין לכתחילה לעשות מראה בהמאכל או בהמשקה ג"כ מסתברא דאין להחמיר כן נראה מהפרי מגדים, ולפי מש"כ בנשמת אדם נכון למנוע מזה עכ"ל, וכתב שבחיי אדם בהל שבת כלל כד דין ה' נראה מדבריו לאסור, ולכן נראה שיש לחשוש בזה לאיסור צובע יעו"ש. וכן כתב בחזו"ע שבת ח"ה עמ' מא להתיר דלא כמ"ש שיש שכתבו להחמיר בזה כי השו"ע פסק כיראים שאינו מחלק בזה וכמו שכתב הגאון גזע ישי מערכה א' כלל סב שאין צביעה באוכלים בכל אופן יעו"ש, וכן כתב בילקו"י שבת ח"ג עמ' ערב יעו"ש.

ואמנם ראיתי בקונ' אסיפת יצחק שבסוף ספר דור המלקטים שבת חלק ו' בשאלה 112 ששאל למרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל האם בליל הסדר או בליל שבת בקידוש האם מותר לתת יין אדום בתוך יין לבן לצביעה שיהא אדום או שאסור משום צובע, והשיבו מרן גהר"ח ק בזה"ל: אין צביעה באוכלין מדינא עכ"ד, ושם ציין שכן כתב בספר נטעי גבריאל פסח חלק ב' פרק עא אות ה', אבל כתב שם שהגרשז"א בהליכות שלמה פסח פרק ט' אות ה' כתב שיש להחמיר בזה, שכן ס"ל למרן הגריש"א והו"ד בס'

הל' שבת בשבת ח"א עמ' תשמט בהערה יעו"ש. וכן הובא שם בדור המלקטים בתשובות הגר"א נבנצל שליט"א בתשובה 71 שבליל שבת מותר, אבל בליל הסדר אם מקפיד על הצבע אסור. וכן הו"ד הגר"מ דיישט שליט"א בקונ' אהל יעקב ליל הסדר עמ' כא בהערה יעו"ש. וכן כתב במנוחת אהבה ח"ג פרק יג עמ' יז יעו"ש, ועיין לעיל בחזו"ע שם שהעיר ע"ד מדברי השו"ע דנראה דיש להתיר בכל אופן. ועיין גם בפסק"ת סימן תעב אות יח כתב שמותר למזוג את היין לבן לתוך האדום אבל לא את האדום לתוך הלבן מחשש צובע, וציין למש"כ בפסק"ת ח"ג סימן שכ הערה 276 יעו"ש, וכן הו"ד דעת הגר"ש וואזנר צזוק"ל בקובץ מבית הלוי פסח עמ' רפט יעו"ש, ועיין עוד בזה בשו"ת שבט הלוי ח"ט סימן עא ובח"י סימן נו יעו"ש,

ומ"מ בלא"ה יש לעורר שלא יהא רק צבע בעלמא כמו צבע מאכל אלא שיהא טעם יין אדום, וכה"ג כתב בפסק"ת שם שיין לבן שהכניסו לתוכו צבע מאכל אדום לא קיים בזה מצוה של יין אדום, וכתב שם בהערה שכך כתב בהליכות שלמה פסח פרק ט' הערה י' בשם הגרשז"א, ושכן כתב בסידור פסח כהלכתו פ"ג הערה 26 שרק אם טעם האדמימות מעלה וחיבות לא יצא אבל הטעם של זכר לדם הרי הוא יצא, ועיין בסדר הערוך פרק יד ס"ה יעו"ש. ובשו"ת קל מנחם חאו"ח ח"א תשובה תיח יעו"ש. ועיין עוד בקצות השולחן סמן פ' סק"א שכתב שא"צ שיהא אדום גמור אלא שלא יהא לבן גמור, וכן הבא בקובץ הלכות להגר"ש קמינצקי פסח עמ' רכג

האם יוצאים ידי חובה במיץ ענבים בליל הסדר

הנה בפר"ח סו"ס תפג כתב בשם שו"ת מהר"ש הלוי סי"ד שלא יוצאים ביין צימוקים יד"ח כיון שאינו משמח ובוד' כוסות בעינן שמחה, אבל בפרי חדש כתב שיוצאים יד"ח, ובחק יעקב כתב שמהר"ש הלוי כתב שכ"ד שלכתחילה בעינן משכר אבל ברור שיוצאים בו יד"ח.

וכן מצינו הרבה ראשונים דס"ל דיוצאים יד"ח ביין מגיתו יד"ח בד' כוסות, כן כתב ברי"ץ גיאנות בהל' פסחים עמ' שטז וז"ל: אחד חי ואחד מזוג אחד

חדש ואחד ישן, פירוש בין שהיין חי מאין מזיגה בין שהוא מוזג בין שהוא חדש בין שהוא ישן צריך שיהא בהם כדי רביעית ואפילו מוזג נמי צריך שיהא בו מן היין רביעית, ורבי יהודה אומר עד שיהא בו טעם ומראה פ' החדש והישן עומד פעמים שלא נמצא בהם טעם ומראה, חדש שעדיין אל הגיע לכלל יין, ישן שנתיישן הרבה עד שיכוון טעמו ומראהו והלכתא כת"ק דהא אמרינן ב"ב צז: סוחט אשכול של ענבים וכו' עכ"ד הרי שיוצאים יד"ח בד' כוסות ביין מגיתו, וכן כתב במאמר חמץ לרשב"ץ בדיני ארבע כוסות אות קטו, ושכן איתא בירושלמי בפרק ערבי פסחים פרק י' הלכה א' וז"ל: יוצאין ביין מבושל ידי ד' כוסות וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש היום, דהא קימ"ל מגתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן לכתחילה נמי עבדינן, וכן דורך צימוקים ושורה אותם במים, שהרי אמרו בגמרא כל שיש בו טעם יין ומראה יין עכ"ד, וכן כתב בספר העיטור עשרת הדברות הל' מצה ומרור דף קלב ע"ב אבל יין מגתו מקדש דתניא יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחילה דאמר רבא סוחט אדם אשכול עם ענבים ואומר עליו קידוש, ואם שתאו חי יצא אבל ידי חירות בד' כווסת לא יצא, ודוקא ביינות שלהם אבל ביינות שלנו יצא עכ"ד, הרי לן שיוצאין יד"ח בד' כוסות ביין מגיתו לכתחילה.

ואמנם בספר העתים סימן קנ נראה דהוא לכתחילה דוקא היכא דאין לו יין אחר יעו"ש. וכן כתב כיוצא בזה במחזור ויטרי הלכות פסח סימן סד שהוא כשר לכתחילה במקום שא"א יעו"ש, ומ"מ הרי דהוא כשר, וכן נראה ממש"כ בראבי"ה ח"ב עמ"ס פסחים סימן תקכה בשם הבה"ג יעו"ש. ועיין עוד בשו"ת חכם צבי ליקוטי תשובות סימן קיז.

והנה איתא בב"ב דף צז ע"ז סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום, וכתב במאירי בברכות דף לה דאע"פ שאין לו מעלת יין המשמח ומסתבר שגם שהוא כענבים שאינם סועדים את הלב מ"מ ברכתו הגפן כ"יין, וכן כתב בבה"ג וז"ל: סוחט אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום הואיל וגבי נזיר קרוי יין דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין, וכ"כ הרי"ץ גיאות בשערי שמחה הלכות קידוש, כלומר אחר שתיקנו ברכה מיוחדת על היין מפני שהוא סעיד ומשמח ומברכים על המיץ הגפן אע"פ שעדיין לא נעשה יין כיון שגם הוא קרוי יין עכ"ד, ובשו"ע סימן ערב ס"ב מבואר לדינא שייך מגיתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול ענבים ואומר עליו קידוש היום

ואמנם כתב הגרשז"א בשו"ת מנחת שלמה (סימן ד') שכ"ז דוקא במיץ ענבים שהוא ראוי להיות יין שהוא סעיד ומשמח משא"כ מיץ ענבים משוחזר שממעטים ע"י אידוי את המיץ עד שהוא נשאר תמצית שהוא רק אחד מחמשה ממה שהיה קודם ולאחר זמן כשזה כבר מיועד למכירה מוסיפים עליהם מים עוד ארבע חמישיות כשיעור שהיה קודם וגם הטעם חוזר להיות כמעט כמו שהיה מקודם, כיון שאותם ארבע ידות של מים אינה עומדים וגם מעולם לא עמדו להיות יין אין לברך ע"ז בורא פרי הגפן, ויעו"ש וכן הו"ד הגריש"א,

הנה מצינו לכמה מגדולי ההוראה שפסקו בדין מיץ ענבים של ימינו שנותנים בתוכו חומר משמר או מחממים אותו באופן מסויים או מוציאים ממנו את האלוכהול באיזה אופן אחר, ושארר תחבולות שישאר במצבו הרגיל ולא יתסוס, שכיון שאינו יכול להיות יין המשכר לעולם, בטל ממנו שם היין וברכתו שהכל נהיה בדברו, כן כתב הגאון רבי גרשון לפידות זצ"ל ונדפס בספרו משנת רבי גרשון וכן מפורסם דעתו של מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

ואמנם דעת רוב הפוסקים שמיץ ענבים לא איבד דין יין וראוי לקידוש והבדלה ולד' כוסות, וכן כתב בשו"ת אור לציון חלק ב' פרק מו תשובה יג, וע"ע בספר אור ההלכה ח"ה עמ' רו במה שהאריך בזה, ובשו"ת יחווה דעת ח"ב סימן לב שכתב לדינא שיוצאים יד"ח קידוש אפילו במיץ ענבים מפוסטר.

ואיכא הרבה נפק"מ לדינא בכל דין מיץ ענבים אם מיץ ענבים פוטר יין או לא, א). דהנה בשו"ע סימן קעד סעיף ס"ב, יין פוטר כל מיני משקין, וביאר בלבוש ס"ד, מפני חשיבותו של יין קובע ברכה לעצמו, וכתב בספר הליכות שלמה (פסח פרק ט' אורחות הלכה הערה 78) שה"ה במיץ ענבים, וכן כתב בחוט שני (ברכות שם סק"י) וכן השיב הגר"ח קוה"ד בספר שאלת רב (ח"ב עמ' רסד) שמיץ ענבים פוטר שאר משקין, וכן כתב בחזון עובדיה (ברכות עמ' עד) בפשיטות, וכן כתב בהלכה ברורה (חלק ט' עמ' צב) וביאר שהרי דין מיץ ענבים כיון יעו"ש.

אבל בספר שבות יצחק (שם פרק יא אות ב) הביא מהגריש"א זצ"ל שמיץ ענבים אינו פוטר, וכן כתב בספר הזכרון דרור יקרא (עמ' רב) בשם בעל השבט הלוי, וע"ע בשו"ת וישמע משה ח"א עמ' עח.

ב). וכמו כן נפק"מ אם יש דין קדימה למיץ ענבים, וע"ע במש"כ לדון כה"ג באבני ישפה, ובספר ברכת ה' ח"ג סימן יב, ובספר גם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי (ח"א עמ' כט) כתב שהשיב לו בזה הגר"ח"ק שיין קודם, ויש עוד להאריך בזה מראיות מדברי הפוסקים.

ויעו"ש עוד בגא"א שכתב הגר"מ גבאי שליט"א עוד נפק"מ בזה לגבי סוכות אם מותר לשתות מיץ ענבים מחוץ לסוכה, ד). עוד כתב שם לדון אם מותר לשתות מיץ ענבים בערב פסח, וכן למקפידים בגילוי ביין האם מיץ ענבים גם שיין בזה, ה). עוד כתב שם לחקור לענין שילוח מיץ ענבים שאשתו נדה שבשו"ע יו"ד סימן קצב סי"ג מבואר שאסור לשלוח כוס יין של יין האם הוא הדין מיץ ענבים. ואמנם בזה כתבו בפוסקים להאריך לוצר שגם מיץ ענבים הוא בכלל יין, כן כתבו לדינא בפסקי משנה הלכות נדה (פרק ה' סעיף עד) שאיסור שיגור הכוס הוא לא רק ביין אלא גם בכל משקה חשוב ומשקה חשוב נקרא רק משקה המשקר כמו יי"ש ובירה וכן מיץ ענבים חשיב משקה אבל לא תה וקפה ומיץ תפוזים וקולה יעו"ש, וכן הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב בספ' אוצרות הטהרה (עמ' תתקה) שמיץ ענבים גם נקרא יין, יעו"ש, וכן הו"ד מרן הגר"ח"ק בקובץ מה טבו אוהליך יעקב (ח"ד עמ' תקלה) שמיץ ענבים הרי הוא כיון. יעו"ש ובספר אוצר הרחקות (פרק יט ס"ג).

ואמנם מצאתי בזה בספר אבני שהם (סימן קצה ס"י סק"א בד"ה מאירך) שנראה מדברי הרשב"א שלא אסרו אלא ביין מפני שהוא מרגיל לערוה וכיון שמיץ ענבים אינו מרגיל לערוה אין לאסור, וכמו שמי צימוקים מותר, יעו"ש עוד במה שביאר בזה, וכן כתב בפשיטות בספר פתחי תשובות (סימן קצה ס"י) שמיץ ענבים אינו בכלל יעו"ש. וכן נקט בספר שמועת חיים (פרק ערבי פסחים סימן סא אות ט) שי"ל שבאמת רק נאסר יין מפני שהוא משכר וחשוב טפי וע"י יהא יצר הרע, אבל מיץ ענבים אפשר דשרי יעו"ש. ויש עוד להאריך בכ"ז, ומ"מ נפקא לן עוד נפק"מ בדין מיץ ענבים האם הרי הוא בכלל משקה חשוב או לא, ועיין עוד בספר טהרת הבית ח"א להגר"ע יוסף זצוק"ל מש"כ בגדר האיסור לשלח לאשתו יין, ויש להאריך עוד כ"ז במקומו, ויהי רצון שיראה אור בקרוב בספר שערי יוסף בהל' נדה.

ו). וכן כתב שם נפק"מ לדין קידוש במקום סעודה, והביא מש"כ בזה בשו"ת ויען דוד ח"ג סימן יח שה"ה למיץ ענבים, ובמש"כ בשו"ת נשמת שבת ח"ב סימן קכא, וע"ע בזה באריכות בספר דור המלקטים סימן רע"ג ס"ה מה שהביא בזה. ז). וכן י"ל נפק"מ לגבי תשעת הימים, ח). וכן יש לומר

נפק"מ לגבי ברכת שהחיינו. ט). וכן יש ללמוד ממש"כ במק"א לדון לגבי ברכת על המחיה אם פוטרת על הגפן או לא, דלכאורה תלוי האם מיץ ענבים הוא סעיד או לא, יעויין בגם אני אורך מתשובתי סימן ח' שכתבתי עמש"כ בשו"ת דברי בניהו חלק לב סימן טז בדין ברכת על מחיה אם פוטרת אף את על הגפן או לא, שהנה בשו"ע או"ח סי' ר"ח סי"ז שאם ברך על היין ברכת המזון במקום 'על הגפן' יצא, עי"ש. והטעם משום דאין זיין וסועד הלב. ובבאר היטב סקכ"ג הביא דה"ה ברכת על המחיה פוטרת בדיעבד את היין, וכ"ה לדינא בכה"ח סקפ"ט להלכה. אלא דכ"ז לענין יין ויש לדון מה הדין לענין מיץ ענבים, אם נפטר ג"כ בדיעבד אם בירך עליו על המחיה. וכת"ר האריך בזה מדברי הפוסקים, והביא מש"כ בס' ברכת ה' (ח"ג פרק ח אות יז) שגם מיץ ענבים הוא סועד את הלב והראיה מדמברכים ע"ז הגפן יעו"ש, ועוד.

ובשיעורי הגרי"ש אלישיב זצ"ל למסכת ברכות דף ל"ה ע"ב מובא בשמו דמיץ ענבים אין דינו כהיין דאינו מסעיד סעיד, ואינו נפטר בעל המחיה כהיין, ומותר לשתותו בערבי פסחים ואינו מועיל לקידוש במקום סעודה. וכן דעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במנחת שלמה ח"א ס"ד. אבל בשם הגר"ח קניבסקי שליט"א כתבו דמיץ ענבים דינו כהיין דמסעיד סעיד.

ובזה אמר אחי הבה"ח רבי אליהו פורת נ"ו מח"ס מאלפי זהב ושא"ס מדנפשיה להוכיח כדעת הגר"ח קניבסקי דמיץ ענבים דינו כהיין, דהנה הא אמרו בגמ' ברכות דף ל"ה ע"ב דהטעם דמברכים על יין ברכת בפה"ג משום דהוא מסעיד סעיד, ולהכי קובע ברכה לעצמו, עי"ש. ומדמברכין על מיץ ענבים הגפן ש"מ דהוא מיסעיד סעיד, אך הגרי"ש אלישיב אמר לדחות, דכיון שהוא ראוי להיות סעיד ג"כ כללוהו חז"ל לברך עליו הגפן, ע"כ. אך הנה פירוש "סעיד", כתבו שם הראשונים, ריטב"א מאירי שיטמ"ק ועוד, דהיינו שהוא מחזק הלב כדכתיב "וסעדו ליבכם", [ו'זיין' היינו רק שהוא ממעט הרעב], עכ"ד. והנה מצאתי כי מחקרים בדקו כי מיץ ענבים יש בו את התכונות של היין והוא מחזק הלב ומונע מחלות לב, ומעתה הרי גם מיץ ענבים נכלל במסעיד סעיד, ושפיר נפטר הוא בעל המחיה, וכדעת הגר"ח. ועכ"פ לא נפקא מדין ספק, וספק ברכות להקל, ושב ואל תעשה עדיף. עכ"ד. ויש עוד להאריך בדבריו. י). וכמו כן יש לומר נפק"מ לענין פורים אם יוצא יד"ח במיץ ענבים, ולענ"ד בכה"ד ברור דלא מהני, וכן מצאתי בשו"ת שבט הלוי ח"י זימן קז ובהליכות לשמה פורים פ"א אות יא ואולם בספר נטעי

גבריאלי פורים המשולש פ"ט טות יא כתב שיוצא, ובספר מועדי הגר"ח ח"א תשובה תשמ השיב הגר"ק שיוצא רק אם משכר, ואולם ממש"כ בקונ' שערי יוסף פורים מהדורת תש"פ סימן כ איך הכהנים משתכרים שבשו"ת דובב מישרים (ח"א סימן צ"ב) הקשה איך מותר לכהן להשתכר בפורים הרי מהרה שמא יבנה המקדש, ויהיה פסול. והבאנו שם כמה תירוצים, ולכאורה י"ל שיכול לשתות מיץ ענבים, ואמנם לא מצאנו בדברי הפוסקים לתרוץ כן, ויעו"ש עוד, וכה"ג קשה גם לגבי ליל הסדר דבעינן שיהיה מורה הוראה ויעו"ש בבאר יוסף תשובות הגר"ג רבינוביץ שליט"א (עמ' נט) מש"כ לדון בזה, והבאתי מש"כ לי הגר"ג הכהן רבינוביץ שליט"א שכן מסופר על הגאון רבי שמואל סלנט זצוק"ל, וא"כ לכאורה גם בפורים יש לחוש לכך, ומה"ט יש פורים רוב, ראה מה שהבאנו באריכות בקונ' פורים רוב עי"ש. וע"ע במש"כ בגליון תורת הקרבנות אדר תשפ"א ובמש"כ ע"ד וידפס בס"ד בגא"א מתשובתי חלק ה. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

וכן במה שהבאנו בשם מרן הגריש"א שאם שותה מיץ ענבים אין איסור של שכרות בתפילה, וא"כ לכאורה ה"ה לגבי ההוראה, שבספר אב בברכה עמ' רצו השיב הגר"ק שאסור רק אם משכר, וממילא מיץ ענבים שאינו משכר אין איסור, וממילא ה"ה לגבי תפילה, אבל סו"ס אין ראייה לגבי מיץ ענבים דלא חשיב יין, אלא דסו"ס אינו משכר, וע"ז לא נאמר האיסור, ואמנם בספר חוט שני (ר"ה עמ' שפד) ס"ל להגר"ק שיש להחמיר במיץ ענבים, וע"ע במש"כ בזה בשו"ת אבני דרך חלק י' סימן קיב, ובשו"ת השואל ח"א סימן לח. יא). וראיתי למי מי שהעיר שהרי אין אומרים שירה אלא על היין כמבואר בברכות דף לה ע"א, והרי על מיץ ענבים לא שייך בניסוח על גבי המזבח, ואמנם סו"ס הרי חשיב יין, מ"מ הרי הגרשז"א העיר שהרי כתוב בפסוק (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש, בסתמא על כל מה שנקרא יין על פי דין תורה ולמיץ ענבים איכא דין יין כדחזינן ממה שמברכים עליו בורא פרי הגפן ומדפטר שאר משקין כיון וכן לסוברים שבשתיית רביעית יין חשיב קידוש במקום סעודה סגי ברביעית מיץ ענבים לשמחת החג. ומ"מ י"ל שלגבי דין שירה על היין שאני, ולענין הטוב והמטיב שאני. ויש לפלפל עוד בזה.

וכן י"ל עוד נפק"מ לגבי דין יין נסך, האם ה"ה במיץ ענבים, ובספרי שערי יוסף בהל' העסקת עובד זר בבית ישראל עמ' 106 הבאנו דברי הפוסקים לאסור בזה דהוי יין נסך, ואמנם תלוי בדין פיסטור האם חשיב כבישול ואז

ליכא בו דין יין נסך, והנה בדין יין מפוסטר נחלקו גדולי הפוסקים האם הוא נקרא יין מבושל או לא, שבשו"ת מנחת שלמה (ח"א סימן כה) כתב לאסור, וכן הו"ד מרן הגריש"א בספר קידוש כהלכתו (עמ' רכט) וכן כתב בשו"ת אז נדברו (חלק יב סימן ג' בד"ה וכתבנו) שלא חשיב בישול, משום שאיני הטעם אומרים שאין משנה כלל טעם היין הטבעי, יעו"ש, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק כ' סוף הערה יח) שאף שחשיב מבושל לענין ניסוך למזבח, מ"מ לגבי יין נסך לא חשיב יין מבושל, ואפילו שבשו"ע יו"ד סימן קכג ס"ג כתב השו"ע שיין מבושל שנגע בו העכו"ם הרי הוא מותר ומאימתי נקרא מבושל משהרתיח על גבי האש, הרי שיין מבושל אין להתיר, אבל מ"מ בגדר הבישול כתב בש"ך בשם רהשב"א והר"ן שבעינין שיתמעט ממידתו על ידי הרתיחה והרי יין מפוסטר כיון שהוא מחומם בכלי סגור אינו מתמעט כלל, ולכן אין להקל בזה, וכן כתב לדינא בשו"ת משנה הלכות (חלק יב סימן לד) שיין מפוסטר לא נקרא מבושל, כי לא מספיק רתיחה בלבד יעו"ש, אבל בשו"ת אגרות משה (חיו"ד ח"ג סימן לא) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן א) להקל, וטעמם דלא בעינן מדת חום של יד סולדת וכמ"ש הש"ך שיתמעט משהו שהרי סו"ס יש מיעוט של משהו, ובמנח"י כתב שהרי סו"ס על מבושל לא גזרו. וזקני הגה"צ רבי אליהו פורת טהרני שליט"א בספרו אורה של השבת (עמ' 160 בהערה מס' 14) כתב שהמיקל עכ"פ יש לו על מה לסמוך, וציין שם למש"כ בשו"ת יביע אומר ח"א חיו"ד סימן טו. וע"ע בשו"ת יביע אומר (ח"ח יו"ד סימן טו, ובח"ט או"ח סימן קח אות קלד) שלדינא אינו נאסר במגע גוי, ומ"מ המחמיר תע"ב אבל התורה חסה על ממונם של ישראל.

ומ"מ בכה"ג שאיננו מפוסטר והוא מיץ ענבים טבעי, הנה בקונטרס ידי כהן יעבדוך עמים עמ' קעה כתב לאסור בזה כיון יין צימוקים שנאסר במגע גוי כמבואר ברמ"א יו"ד סימן קכג סי"א בשם המהרלב"ח סימן מא יעו"ש, וכן כבר כתב בשו"ת אבני ישפה ח"א סימן קנ וכמ"ש בשו"ע יו"ד סימן קכג סי"ז שמשנפרדו החרצים והזגים מן השקה נוהג דין יין נסך יעו"ש ושכן כתב בשו"ת אגרות משה חיו"ד סימן נ' וכתב שם שמה שמיץ ענבים אינו ראוי לניסוך ע"ג המזבח ולכן לא שייך בו מגע עכו"ם אין הדבר כן שהרי יין מזוג ג"כ אינו ראוי למזבח ובכל אופן שייך בו יין נסך יעו"ש, וכתב שם שמה שלא נהגו בו איסור י"ל שבמיץ ענבים כיון שא"א לשמור אותו לזמן מרתתיחים אותו וממילא לא שייך בזה דין יין נסך יעו"ש עוד, וכן נראה שאם לא התבשל אסור בשו"ת חזון עובדיה מהדו"ק ח"א עמ' צב יעו"ש

ובהא השיב מרן הגר"ק (שם אות ו) לא שמענו, אולם לענ"ד נראה דיש לחלק בין סוגי המיץ ענבים, וכן השיב שם הגר"א נבנצל באות יד שיכול להיות שהוי כמבושל שאין מנסכים אותו. טובה י"ל דלדעת מרן הגרע"י במיץ ענבים שברכתו שהכל, ממילא לא יהיה בו איסור של יין נסך. ויש עוד להאריך בכ"ז בפנ"ע.

ואמנם יש פוסקים דס"ל שאין מברכים ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים כן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פרק מו סעיף יג) שאין מברכים ברכת הטוב והמטיב על מיץ ענבים אלא על יין בלבד, ובהערה שם כתב, כן נראה שכיון שאין המיץ ענבים מבשם ומשמח אין מברכים עליו ברכת הטוב והמטיב, ובסוגרים עגולות שם הוסיף, שאף על יין שיש בו סוכר מברך הטוב והמטיב אף שלפי דעת הרמב"ם בפרק כט מהל' שבת הלכה יד אינו ראוי לקידוש שהמנהג בזה דלא כדברי הרמב"ם וכמ"ש ברמ"א סימן ער"ב ס"ח ויעו"ש עוד בכה"ח סקל"ח. עכ"ד, וכן כתב בשו"ת חיי הלוי חלק י' סימן לא אות ז' שבעינן שהיין הראשון והיין השני יהיה יישן ישן ולא מיץ ענבים יעו"ש עוד בכל דיני ברכת הטוב והמטיב.

ואמנם בדעת תורה (סימן קעה סו"ס א) מבואר שעל יין צימוקים מברך הטוב והמטיב ונראה שה"ה עלמיץ ענבים, וכה"ג נראה מדברי השו"ע הרב סימן קעה ס"א יעו"ש, וכן כתב בספר אשל אברהם סימן קעה ובאחרות חיים ספינקא סימן קעה אות א וכן מבואר בכה"ח שם סק"ב שעל יין צימוקים מברכים הטוב והמטיב, ואולם במשנ"ב סימן רעב סק"ב כתב להביא מחלקות אם מקדש על יין צימוקים מבושל, וז"ל: מותר לבשל הצמוקין ולסנן היין ולקדש עליו, ויש מחמירין דלא נקרא יין עד שיהיה תוסס ג' ימים אחר בישול הצמוקין עכ"ד, ומ"מ ראיתי לחכמי ורבני בית ההוראה אהבת שלום שכתבו שכיון דהוה מחלוקת הפוסקים הוי סב"ל, ואמנם בפסק"ת סימן קעה אות א' נקט שיש לברך גם על מיץ ענבים ע"פ הדע"ת והא"א, והמברך כן יש לו על מי לסמוך, אם מתקיימים בזה שאר התנאים המבוארים שם.

וכן הסיק לדינא בספר מעדני אשר (סימן עב) וכתב להביא ראיה מדברי הגמ' בסנהדרין דף ע' ע"א טרחה לבאר לגבי איסור שתיית יין בסעודה מפסקת שלפני תשעה באב ולגבי בן סורר ומורה שרק ביין משמח יש איסור ולא ביין מגיתו, ומבואר שלגבי שאר דינים אין חילוק כי לא חלקו לגבי שאר דינים כמו הכא לגבי ברכת הטוב והמטיב.

וכן בספר אגרת הפורים (עמ' קיח בהערה יז) כתב ששמע מהגר"ח קניבסקי שליט"א שמסתימת הפוסקים שכתבו (עי' רמ"א ס"ב) שאף על יין חדש מברכים משמע שאף מיץ ענבים בכלל עכ"ד, והביא שם עוד מש"כ בא"ר שם סק"ד בשם הכלבו והתשב"ץ שכל שלשים יום לתסיסתו מקרי חדש עכ"ד והרי בתחלת הל' יום אינו אלא כמיץ ענבים, ושכ"כ באבני ישפה הנ"ל בשם הגר"נ קרליץ שאף מיץ ענבים חשיב יין לגבי זה משום שלא פלוג רבנן. וכן כתב בספר אור ההלכה (ח"ה עמ' רמג הערה מט) שמעידים שמנהג מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אחרי ששונה היין של הקידוש מביאים לו מיץ ענבים והוא שונה ומברך הטוב והמטיב.

וכן כתב בספר אמר הטוב והמטיב (עמ' מג) שכן שמע שדעת הגר"ח פ שיינברג שאם מקדש על מיץ ענבים ושונה יין זה בתוך הסעודה שיכול לברך הטוב והמטיב, וכן ששמע שס"ל להגאון רבי יעקב ישראל פישר זצוק"ל, וכן הובא בספר וזאת הברכה (עמ' קעג) דעתו, ומש"כ כן בשם הגר"ח פ שיינברג זצ"ל הובא בחידושי בתרא על המשנ"ב סק"ב בסו"ד, שנראה שמברך הטוב והמטיב גם על שינוי מיץ ענבים דמדינא יין הוא ואף דלא משמח, לא פלוג רבנן כיון דיין הוא לכל דבר, אבל מיין למיץ הו"ל כמטוב לגרוע ורק בלהפך יש לברך עכ"ד. וכן כתב לדינא בשו"ת אמרי בינה סימן ל' שיכול לברך שסו"ס נקרא מיץ ענבים יין, ולפי הנהוג לברך בורא פרי הגפן על מיץ ענבים לא גרע מיין תוסס. יעו"ש באריכות בכ"ד. וכן כתבו עוד הרבה פוסקים, וישנם עוד פוסקים דס"ל דאפשר לברך אף בשני סוגי מיץ ענבים כן הובא בקובץ אור תורה (תשנ"א עמ' תתלב) דברי הנאמ"ן שליט"א שלדעתו אפילו אם הראשון יין והשני מיץ ענבים יכול לברך על השני הטוב והמטיב שאיכא דניחא ליה במיץ ענבים טפי וכ"ש איפכא, וכן כתב בקונטרס ברכת הטוב (עמ' כ) בשם הגר"מ מאזוז שליט"א. וכן כתב בספר יוסף לקח (מועדים ח"ב עמ' קלג) הרי לן דאיכא ביה שמחה, אבל מ"מ לכאורה לית ביה משום שכרות, ועוד בכל דין הטוב והמטיב במיץ ענבים, הארכתי במק"א, ובס"ד מקוה שבקרוב הדברים יראו את אור הדפוס.

וכן יש נפק"מ לגבי להשתכר בו בפורים, האם מהני לשתות מיץ ענבים בפורים ולצאת יד"ח חייב איניש, ואמנם בגדר המצוה הנ"ל הארכתי באריכות בקונ' שערי יוסף בדיני חייב איניש לבסומי בפוריא שנת תשפ"ב יעו"ש באריכות, ומ"מ שם הבאתי לגבי מיץ ענבים פשוט לדינא שלא יוצאים ידי חובה בפורים במיץ ענבים, כיון דאף אם נימא דהוא דבר

המשמח, אבל מ"מ אינו מביא לידי שכרות, וחזיתי שנשאל בזה בשו"ת שבט הלוי (חלק י' סימן קז אות ב) וז"ל: אדם שאינו שותה יין כלל בכל השנה רק מיץ ענבים אם צריך לכפות עצמו בפורים לשתות יין גמור או שיוצא גם במיץ ענבים, ואם צריך יין ממש כמה השיעור שצריך לשתות, אם צריך לכה"פ רביעית. אם אינו שותה יין כל השנה מטעמי בריאות כעין לחץ דם וכה"ג פשיטא דאינו חייב, ואם מטעמי רצון בעלמא, יראה דמצוה איכא ביין ממש מטעם שמחה דיין ישמח לבב אנוש אינו במיץ ענבים, והשיעור יראה כל שמה ששתה עושה עליו רושם של התרוממות שמחה כדרך יין, וזה גדר יותר מלמוד, ואין נפ"מ אם שותה זה בשיעור יותר מאכילת פרס, כיון דאין עצם שיעור יין המצוה, אלא התוצאה של שמחה עכ"ד, הרי לן דלא יוצאים יד"ח במיץ ענבים, וכן ראה במועדי הגר"ח ח"א תשובה תשמ שנשאל הגר"ח קניבסקי שליט"א אם יוצאים יד"ח לבסומי ע"י מיץ ענבים ושהיב אם משכר, אבל למעשה לא משכר וומילאלא יוצאים יד"ח, וכן הובא דעת הגרשז"א בספר הליכות שלמה (פסח פרק ט' אות יא אורחות הלכה 78) בשם הגרשז"א שאין יוצאים במיץ ענבים לבסומי בפוריא שאי"ז משכר יעו"ש, ועיין עוד בספר דור המלקטים פורים מה שהאריך ללקט בזה.

ובילקו"י פורים שם במילואים כתב לגבי מיץ ענבים להביא מש"כ בספר מעדני שלמה עמוד קכד בשם הגרשז"א שאף שלענין שמחת בספר המכתם ולכאורה נראה דעיקר הטעם הוא משום שלא יבוא לידי שמחה יתירה, וכן מבואר בתלמידי רבינו יונה בברכות (דף כא ע"ב מדפי הרי"ף) וכן כתב בחידושי הריטב"א (שם) בשם רבו הרא"ה שרוב השחוק מגבר יצר הרע וראוי לו לאדם שלא ימשך אחריו יעו"ש, וכן כתב במחזור ויטרי (עמ' 585) שמטיח הכוס של זכוכית בכותל ושוברו משום דכתיב בכל עצב וכו' וכתיב עבדו יעו"ש, וכן כתב ברוקה (סימן שנג) כתב ע"פ מש"כ וגילו ברעדה (תהלים ב' יא) ואמרו חז"ל בברכות דף ח' ע"ב במקום גילה שם תהא רעדה, ובגמ' בברכות דף לא ע"ב הובא ב' עובדות דהווי בדחי רבנן טובא בבי הילולא דחבריהם ותברו כסא דמוקרי טובא קמייהו להעציבם, וכן הובא בביאור הגר"א אבן העזר סימן קלא. וכן כתב בראב"ן (ברכות סימן קע"ז), עכ"ד בילקו"י שם.

ואמנם חזיתי בזה למרן פוסק הדור הגאון רבי נסים קרליץ זצוק"ל בחוט שני ראש השנה עמ' שפד אות ג' שגם בשתיית מיץ ענבים יש לחוש שלא להורות אחריו שהרי גם הוא יין, עכ"ד, ויש להעיר דהא סו"ס אינו משכר, וכמו

שמוכח מדברי הגמ' בכריתות דף יג ע"ב יין מגיתו ופירש"י עד מ' יום מתוק הוא ואינו משכר, וכן מבואר בדברי הרמב"ם בפרק א' מהל' ביאת מקדש הלכה א' יו"ש, וממילא נראה דאין איסור להורות אחריו, וכן ראיתי בזה לידידי הרה"ג יוסף סעדו שליט"א בקונטרס אורה ושמחה עניני שיכור בתפילה ובהוראה בהערה ד' והביא שכן ראה שכתב להקל בזה בשו"ת אז נדברו חלק ז' סימן ז' שכתב להקל בזה, ובמש"כ בזה עוד בשו"ת אז נדברו ח"ח סו"ס מ' אות ג', ובמש"כ עוד בזה בשו"ת קנה בשם ח"ד עמ' טז. ועיין עוד בכל גדרי חייב איניש לבסומי בקונ' הנ"ל.

וכן נפק"מ לגבי ברכת כהנים וכן הובא דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שהכהנים יכול לשאת כפים אחרי שתיית מיץ ענבים ונקפ"מ בשמחת תורה, כן כתב בספר איש על העדה עמ' לד ובהערה שם כתב שכן שמע מהגאון רבי בן ציון קוק שליט"א בשם מרן הגריש"א.

וכן נפק"מ לגבי הא דהמבדיל על היין שיהיו לו בנים זכרים, האם הוא גם במיץ ענבים, ובקובץ באר התורה מס' קסה הבאתי שם בתשובות מרן הגר"ח"ק זצוק"ל שהשיב להרה"ג אברהם הלוי פולק שליט"א, ששאל למרן הגר"ח"ק בזה"ל: **סגולת המבדיל על היין**, בגמרא בשבועות (דף יח, ב) מבואר שכל המבדיל על היין במוצ"ש יהיו לו בנים זכרים ראויים להוראה, וסיפר לי ידיד ששאלו את מרן שליט"א לאחד שהיה לו רק בנות, ואמר מרן שליט"א שיבדל על היין ולא על מיץ ענבים. מבואר במחצית השקל סימן רצ"ו ס"ק י', שעדיף שאחד יוציא את הרבים, משום ברוב עם הדרת מלך, א"כ רואים שאין עדיפות להבדיל על הכוס בעצמו. ולכאורה כוונת הגמרא לאפוקי המבדיל בתפילה או המבדיל על חמר מדינא, ומנלן שמיץ ענבים לא בכלל המבדיל על היין. וכן, האם מועיל למי שיש לו כבר בנים להבדיל על היין כדי שיהיה לו בנים ראויים להוראה. והשיב בזה"ל: חז"ל אמרו המבדיל על היין עכ"ד, הרי לן דלזה בעינן יין דוקא, וכן ראה מה שהאריך בזה עוד ידידינו הגאון רבי יצחק אוהב ציון שליט"א בעמח"ס שערי ציון בספרו סגולת חיים.

ומ"מ לפי השיטות שאפשר לברך הטוב והמטיב אחר מיץ ענבים משום שהוא מביא שמחה, א"כ לכאורה אפשר לצאת יד"ח גם במיץ ענבים בליל הסדר שאכן הוא משמח, וכמ"ש לגבי ברכת הטוב והמטיב הגר"מ מאזוז שליט"א ועוד, ואמנם הרבה פוסקים לא הסכימו עמו בזה, וכמו שהארכתי

בזה לגבי ברכת הטוב והמטיב, שה' יעזורני להוציא הדברים בקונ' שלם בפנ"ע בעזה"י בקרוב ממש.

וכן נפק"מ לגבי מיץ ענבים בער"פ שאסור לשתות יין כמבואר באו"ח סימן תע"א ס"א מה הדין לגבי מיץ ענבים, דהנה לגבי יין מגיתו כתב בספר נטעי גבריא פסח ח"ב פרק מט הערה ז' בשם ספר ברכת הפסח סימן ט' סק"ח שיין צימוקים דינו כיון לגבי בזה מהא דכתב הפמ"ג בסי' תס"ז א"א סק"ח דכשחל ער"פ בשבת אם לא סינן הצימוקים בער"ש יסנן בשבת בבקר כיון דרשאי לשתות יין משא"כ קודם הלילה, מוכח דיון צמוקים כיון עיי"ש עכ"ד, ואמנם באשל אברהם מבוטשאטש, עהשו"ע שם כתב להקל בזה וז"ל: מעט לא ישתה. מה שאמרו חז"ל [ברכות לה, ב] דיון פורתא מסעיד סעיד, י"ל דלא שייך כן רק ביין ממש שסתמיות לשונם קאי על כך, משא"כ יין צמוקים גם שהוא כיון לכל מילי, י"ל שאינו סועד כיון ממש, ובפרט מבושל, שאולי גם יין ממש מבושל אינו סועד, ואולי י"ל להיפוך דיון צמוקים גם טובא סועד כיון שבהרבה ממנו אין רק ערך שליש או שתות מעצמיות הצמוקים שהוא היין עכ"ד, וכן בדעת תורה למהרש"ם שם נראה להקל בזה.

ומ"מ לגבי מיץ ענבים לכאורה נראה דתליא בפלוגתא הנ"ל, ואמנם הובא בשם מרן הגר"ח"ק זצוק"ל בהגדה של פסח דרך אמונה, שהשיב שלכאורה הוי כיון, וכן הו"ד בספר מועדי הגר"ח ח"ב תשובה קנד יעו"ש, וכן הביא שם בהערה שכן הוא דעת הגר"א נבנצל שליט"א וכן כתב בשו"ת משנת יוסף ח"ט סו"ס קיז יעו"ש, וכן הו"ד הגר"מ גרוס שליט"א בקובץ תל תלפיות חלק סא עמ' לא יעו"ש, וכן כתב בנטעי גבריא שם יעו"ש, וכן כתב בפסק"ת שם.

אבל בספר שבות יצחק ח"ד פרק יח אות יג, כתב שמיץ ענבים דינו כיון צימוקים ויש להקל בזה, ועיין עוד בזה בקובץ אליבא דהלכתא חלק פח עמ' פ שכתב כיוצא בזה בשם הגר"ח"פ שיינברג זצוק"ל שמיץ ענבים קודם הסעודה אינו גורר כמו יין יעו"ש, ועיין עוד בזה בספר בית מתתיהו ח"ג סימן כא אות ג' יעו"ש, ובגא"א מתשובתיו ח"א סימן ג' יעו"ש, וראה עוד בספר מקראי קודש פסח פ"א הערה כו שכתב שם בזה"ל: והגר"א נבנצל שליט"א אמר לי, שלדעתו מיץ ענבים הינו משביע, אך אינו משכר. ולכן משתיית יין עלול להיות כאב ראש, אך משתיית מיץ ענבים עלול להיות כאב בטן. וכן גם אין בו התכונה שאם שותה ממנו הרבה הוי מיגרר גריר. ואגב

זאת הוסיף, שישנה הוכחה שיין הינו משביע. שאמרו בגמ' שרשאי אדם להשקות פועליו יין, כדי שלא יאכלו ענבים הרבה. והרי יין הינו יותר יקר מענבים. אלא שבמעט יין יצאו פועליו שבעים, ועי"כ לא יאבלו הרבה ענבים. עבת"ד עכ"ל, ונראה לכאורה דיש להקל בזה יותר מיין דסו"ס הוא לא מסעד סעיד, אבל לכאורה הוא כתרתי דסתרי אחר שיש עליו ברכה בפנ"ע, שהרי מה שיין גורם ברכה לעצמו מפני שמסעיד סעיד כמבואר בגמ' בברכות בפרק חמישי א"כ ה"ה לגבי זה, ויש לעיין.

כמו כן יש לדון לגבי ברכת המזון האם פוטרת מיין ענבים, ובפוסקים בסימן קעד ס"ו האריכו בזה.

וכמו כן יש לדון לגבי מזיגת מיין ענבים במים, והפוסקים בסימן רד ס"ה האריכו בזה, וכן לגבי לעשות קידוש על מיין ענבים לכתחילה, וכן לגבי מיין ענבים משוחזר, וכן יש עוד נפק"מ בכ"ז.

ומ"מ האם יוצאים יד"ח בליל הסדר לד' כוסות במיין ענבים רבו הדעות, ואביא בזה בס"ד עיקרי הדעות, בשו"ת אור לציון חלק ג' פרק טו תשובה ד' כתב שלכתחילה מן הראוי לקחת דוקא יין למצות ארבע כוסות. ומכל מקום מי שקשה לו, יכול לקחת מיין ענבים. וישתדל שלפחות כוס אחת ישתה של יין. ויכול לערב בכוס חצי יין וחצי מיין ענבים. ולנשים יש להקל לכתחילה לשתות מיין ענבים. ושם בהערה כתב שהרי מיין ענבים המצוי הרי הוא מבושל, וגם הוא שונה מהיין בכך שאינו משכר ומשמח, ומ"מ לענין ארבע כוסות יש סיבה נוספת לקחת דוקא יין ולא מיין ענבים, ואף אם אינו מבושל, ומשום שיש אומרים דבעינן ארבע כוסות של שמחה, וכמ"ש בפר"ח בסימן תפ"ג בשם הרב חיים שבת. (וראה עוד במקראי קודש פסח ח"ב סימן ל"ה). ואף דלא קיי"ל הכי, וכבר דחה דבריו הפר"ח שם, מכל מקום טוב לקיים מצות ארבע כוסות באופן שגם יקיים מצות שמחת יום טוב. ויש בזה משום דרך חירות. וראה בזה בדברי הרמב"ם בפרק ז' בהלכות חמץ ומצה הלכה ט', ע"ש. ומי שקשה לו, יקיים לפחות בכוס אחת דין זה. וכגון שישתה ג' כוסות מיין ענבים, ולכוס רביעית יקח יין. וגם באופן שמערב בכוס חצי יין וחצי מיין ענבים מקיים מצות שמחת יום טוב, ויכול לערב בכוס היין מיין ענבים. ולנשים יש להקל בכל אופן לכתחילה במיין ענבים, ואין להחמיר עליהם לשתות דוקא יין. וראה גם במקראי קודש שם, ע"ש. עכ"ד. ומוכח דמעיקר הדין הרי יש לשתות יין, וכן הו"ד האג"מ זצ"ל בסר שמעתא דמשה סימן תעב סק"ז שאין לשתות ד' כוסות ממיין ענבים אפילו

אם אינו אוהב יין או שהיין מזיקו, אולם במקום שיש חשש שיפול למשכב, או שלא יגמור את כל הסדר אינו רשאי להחמיר ולשתות יין יעו"ש, וכן הו"ד מרן הגריש"א בספר אשרי האיש או"ח ח"ג פרק ס' אות כה שמיץ ענבים לא יוצאים ידי חירות אלא א"כ יערב במיץ ענבים יין שירגש האלכוהול היטב יעו"ש, וכן מו"ר הגר"ע פריד שליט"א באזמרה לשמך פסח ח"א עמ' יד, וז"ל: לכתחילה יש לשתות יין המשכר שזהו דרך חירות ולכן לכתחילה יש לשתות יין ולא מיץ ענבים ולפחות שלישי יין ושני שלישי מיץ ענבים [או על כל פנים ששית יין] אם מורגש בו היטב טעם היין ומי שקשה לו יכול לצאת יד"ח במיץ ענבים. עכ"ד,

ואולם הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה פסח פרק ט' סי"א שיוצאים יד"ח ארבע כוסות במיץ ענבים, וכן הו"ד הגרנ"ק בחוט שני פסח פרק יז סק"י וז"ל: מיץ ענבים טבעי, כשר לד' כוסות, ויש בו משום שמחת יום טוב, ואף שהמיץ ענבים עובר תהליך שלא יחמיץ, מ"מ הרי המציאות היא שאם משאירים את המיץ ענבים פתוח זמן מה הוא תוסס והרי הוא סימן שיש לו את הכח שעושה את זה ליין, ואף שעבר את התהליך מ"מ עדיין יכול להחמיץ, ובזה סגי לד' כוסות ולשמחת יום טוב. וכל זה אמור רק לגבי מיץ ענבים טבעי, אבל מיץ ענבים שמערבים בו כל מיני חומרים, יש מהם שאין בהם שמחת יום טוב. ובמיץ ענבים טבעי, יש הידור לענין דרך חירות שיהיה מעורב ביין עכ"ד, וכן הו"ד הגר"ח"ק במועדי הגר"ח ח"א תשובה קב אם יוצאים יד"ח במיץ ענבים לארבע כוסות, והשיב שיוצאים. ואמנם ראה באורחות רבינו ח"ב עמ' ס' וז"ל: אמר לי מו"ר (שליט"א) זצוק"ל שאינו מקדש ואינו מבדיל על מיץ ענבים אף המהודר ביותר וכן אינו שותהו לד' כוסות בסדר משום שטעמו כמים מתוקים ואין לו טעם יין. במשלוח מנות שלי למו"ר (שליט"א) זצוק"ל בכל השנים עד שנתו האחרונה (ועד בכלל) הי' כלול ארבע בקבוקים מיץ ענבים המהודר, ואמר לי מו"ר בכל השנים שמערב חצי יין במיץ ענבים שאני שולח לו ושותה מזה את הארבע כוסות. (בענין כוס חמישי ששותה מו"ר עי' להלן). אמנם קדוש והבדלה עשה מו"ר כל ימי חייו רק על יין (לבד בלי מיץ ענבים) אף בימי חליו וחולשתו בשנתו האחרונה עכ"ד, ועיין עוד בזה בשו"ת משנה הלכות ח"י סימן סז, ובשו"ת רבבות אפרים ח"ד סימן קיד אות לב, ובח"ח סימן שפח אות ו', יעו"ש.

ועיין עוד בשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן לז כתב שלדעתו מיץ ענבים הרי הוא דינו כייין לכל דבריו, וכתב וידעתי שמרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל והגרי"ש

אלישיב זצ"ל ס"ל שבד' כוסות צריך דוקא יין המשכר כיון שצריך בהם דין חירות ושמחה, וכתב בזה"ל: אך לא ידעתי מה ענין שכירות לחירות ושמחה, ולענ"ד אין זה ענין אצל זה, והרי אמרו חז"ל (פסחים קט ע"א) דאין שמחה אלא בבשר וכן אמרו שם אין שמחה אלא ביין, וכי בשר משכר, וכי בגדים צבעוניים משכרים את הנשים וקליות ואגוזים משכרים את התינוקות, אלא ע"כ דאין שמחה אלא שמחת הלב וכל שבנ"א דרכן לשמוח בו יש בו משום שמחה לגבי יו"ט, ודרכם של הבריות לשמוח בסעודה במשתה של בשר ויין וכל היוצא מן הענבים ומברכים עליו בורא פרי הגפן הוי בכלל יין אף לענין זה, ואף דבאמת אין הדרך לשתות מיץ ענבים בסעודות של שמחה, אין לדון על כל יין ויין אם דרך לשתותו לשם שמחה, אלא כל שדינו דין יין הוי בכלל הלכה זו.

וכתב עוד, וגם גדר החירות אינו ענין כלל לשכרות, הרי אין לך יין שמשכר יותר מיין חי ואעפ"כ אמרו בפסחים קח ע"ב דאם שתה יין חי לא יצא ידי חירות, וע"כ דכיון דקשה לשתות יין חי ואינו נהנה משתייתו אין זה דרך חירות, ועיין בפסקי הרי"ד פסחים קח ע"ב שכתב דיין חי הוי דרך שכרות ואל דרך חירות, הרי ששכרות וחירות תרתי דסתרי הם, ובודאי לאו הא בהא תליא. ועיין עוד בר"ן בפסחים שם כ"ב ע"ב מדפי הרי"ף, שכתב דאף דיין מזוג אינו כשר למנחות מ"מ כשר הוא לקידוש של ד' כוסות, דלא משום גריעותא אינו כשר למנחות אלא משום דאינו משכר, ובמנחות צריך נסך שכר דהיינו יין המשכר, אבל בקידוש ובד' כוסות ודאי כשר כיון דהמזיגה עילוי הוא ליין עי"ש, הרי דיין מזוג שאינו משכר הוא המהודר לד' כוסות ויין חי המשכר ביותר אין יוצאין בו ידי חירות, וע"כ דאין ענין החירות שכרות כלל, וידעתי שאין לסתור דעת הגאונים הנ"ל ממש"כ הר"ן דיין מזוג אינו משכר דהלא עינינו הרואות דודאי יש בו כדי לשכר, וע"כ צ"ל בכוננת הר"ן דכיון דאינו משכר כ"כ כייך חי לא הוי בכלל נסך שכר, משא"כ במיץ ענבים שאינו משכר כלל כיון שאין בו אלכוהול, אך מ"מ חזינן דבודאי אין שמחה וחירות תלויים בשכרות, דהלא יין המשכר לא הוי דרך חירות ויין שמעט שכרות יש בו הוא המהודר ביותר.

וכתב שם עוד ביותר, ודבר זה מפורש ג' פעמים בתלמוד הירושלמי עיין במסכת שבת נ"ד ע"א פסחים ס"ט ע"א ושקלים י"ג ע"א שם שאלו מהו לשתותן מפוסקין האם יצא יד"ח אם שתה כוס מארבע הכוסות שלא בבת אחת אלא בהפסק ואמרו שם כלום אמרו שישתה לא שישתכר אם שותה הוא

מפוסקין אינו משתכר וכל מפרשי הירושלמי ביארו דלמסקנת הירושלמי יוצא הוא מפוסקין דאטו יש ענין שישתכר אלא לא אמרו אלא שישתה ולא שישתכר עי"ש ואף שגם בזה ודאי י"ל דאף שאינו צריך להשתכר עדיין אפשר דמ"מ צריך להיות יין המשכר אך מ"מ חזינן דאין מצות היין בד' כוסות ענין כלל לשכרות ואין כל מעלה בשתיה שיש בה כדי לשכר.

ויעו"ש עוד מש"כ להוכיח בזה מדברי המשנ"ב בסימן תעב סק"ז שכתב שאינו חשוב ולית ביה משום שמחה, הרי שאין הדבר תלוי אם הוא מכשר או לא, ולכן נראה שאין ענין שמחה וחירות לשכרות וכשם שיוצא יד"ח קידוש ביין מגיתו הרי הוא יוצא במיץ ענבים לד' כוסות, ולכן לכל דיני התורה דיין מיץ הענבים כדין ההין חוץ מדין חייב איניש לבסומי בפוריא וכו', עכת"ד, ומ"מ יש להעיר בעיקר דבריו שכתב שהוא לכל דיני התורה שהרי אינו נכון שהרי לגבי הוראה ונשיאת כפים אחרי מיץ ענבים הרי אינו משכר וממילא לית בהא איסורא, והבן.

ואמנם נראה לענ"ד דאף דמצינו כמה וכמה גדרים ונפק"מ לגבי מיץ ענבים, וכמו שהארכתי בזה לעיל, מ"מ נראה דאף דאיכא פוסקים דמודו דמברכים ע"ז הגפן וקובע ברכה בפנ"ע, מ"מ משמח אינו, ולכן אף לדעתם לכאורה נראה דלא יוצאים בזה יד"ח של ד' כוסות, ומ"מ אף שמשמח אינו כמו שמצינו דעות הפוסקים לגבי ברכת הטוב והמטיב, מ"מ הכא בד' כוסות דבעינן זכר לדם וכמ"ש במשנ"ב סקל"ח, וז"ל: יין אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם אלמא דהאדמימות מעלה וחשיבות, ועוד זכר לדם שהיה פרעה שוחט בני ישראל עכ"ד, הרי לן דלא בעינן לדינא דין חירות שיהא משמח ומשכר, ועוד יש להוסיף ע"ד המנח"א דהכא ברור דליכא דין שכרות דהרי וכי יש חיוב להגיע לידי שכרות בליל הסדר, ולכן ברור שלכתחילה אפשר לצאת יד"ח במיץ ענבים בליל הסדר.

וכן ראה כה"ג בשו"ת משנה הלכות חלק יא סימן שעו וז"ל: בדבר שאלתו דקיי"ל בש"ע א"ח סי' תע"ב סי"א לארבע כוסות מצוה לחזור אחר יין אדום (עיין פסחים דף ק"ה) אל תירא יין כי יתאדם (משלי), ובא"ז הגדול כתב שייך אדום זכר לפרעה שהי' שוחט תינוקות כשנצטרע וזכר לדם פסח ולדם מילה ונסתפק אם יכול לצאת בתירוש כי אין זה אדום. ולפענ"ד כי אין זה ספק דבאמת כי גם תירוש אם הוא נעשה מענבים אדומים או שחורים היין אדום. איברא דכבר ציינתי על הגליון שלי מנחות (פ"ז ע"א) דאמר רבי יין בן שתי שנים לא יביא לנסכים ואם הביא כשר ואמר רבא היינו טעמא דרבי

דכתיב אל תרא יין כי יתאדם ופרש"י דלא הוה חשוב יין אלא אדום ושנה ראשונה יש בו עיקר אדמימות טפי לא וברבינו גרשום שם דעד שני שנים יש בו עיקר אדמומית ע"ש. נמצא שהוא מחלוקת רש"י ורגמ"ה עד מתי נקרא יין כי יתאדם אבל בתר תרי שנין תרוייהו מודו דאין לו חשיבות יין כי יתאדם נמצא דלארבע כוסות נמי יין ישן יותר משנה לרש"י ושנתיים לרגמ"ה לא מקרי עוד יין אדום, וא"כ מעיקר ההלכה היה צריך ליקח דוקא יין אדום שלא עבר עליו שנה או שנתיים עכ"פ יותר מזה אין בו חשיבות מדין אדמימות לד' כוסות ומזה אולי אז כבר תירוש אדום חשוב יותר שהרי יש בו מעלה שהוא יין אדום עכ"פ פשוט דתירוש מענבים שחורים או אדומים הוא בכלל יין כי יתאדם ולפענ"ד מצוה להדר אחריו והבן. עכ"ל.

וכן כתב לדינא בקובץ הלכות הל' פסח להגר"ש קמינצקי שליט"א פרק כ' ס"ה שאפשר לצאת לכתחילה יד"ח ד' כוסות במיץ ענבים, וכתב שם שאפילו מיש וסבר דעבינן שיהא יין המשכר מ"מ הרי הוא מודה שכשיש בו מעט אלכוהול יוצאין בו לכתחילה אף שהוא קלוש הרבה וכמעט שאין מרגישיין את טעם האלכוהול יעו"ש, וכן כתב בספר אהל יעקב הלכות ליל הסדר עמ' כג בהערה שכתב לו גהר"מ דישט שליט"א וז"ל: קבלה מידינו מגדולי ישראל ששתו לכתילה מיץ ענבים וכן נהג מרן משטעבין זי"ע עכ"ל. וכן הוא דעת הגרשז"א והו"ד בספר הלכות שלמה פסח פ"ט ס"א שיוצאין ידי חובת ד' כוסות במיץ ענבים וטעמו משום שדין מיץ ענבים לגבי יין הרי זה יין גמור לכל דיניו וגם על ידי שתיית מיץ ענבים יצא ידי חירות והחזק אינו עיקר לגבי זה יעו"ש. ועיין עוד במקראי קודש פסח ח"ג סימן לה שנראה שמיץ ענבים עדיף מיין צימוקים יעו"ש.

ובשו"ת תשובות והנהגות ח"ו סימן קט כתב שנראה שבזמנינו שאין אנו רגילים לשתות יין בימות החול לכן אפילו מיץ ענבים שאינו משכר מ"מ אם אין טעמו כשאר המיצים בעלמא רק יש בו טעם חזק ומרגישים שזהו יין כבר מרומם ומשמח את האדם וממילא הרי זה דרך חירות ויצא ידי חובתו לכתחילה, ומ"מ ראוי לצאת יד"ח בדרך הממוצעת ולערב מיץ ענבים בשיעור שהשתיה עדיין תהיה עריכה לו, ועוד כתב בזה במק"א בזה"ל: ומיהו עכ"פ אם יכול לסבול היין ולא קץ ממנו ולא מזיק לו כלל, אף שלרמ"א בקידוש מצוה מן המובחר במבושל דוקא, נראה שבמבושל כשלנו ובפרט בפסח מצוה מן המובחר ביין, שלרש"י מבושל אינו יין וברכתו שהכל, וכן נראה שיטת הרמב"ם בפכ"ט מהל' שבת שאין יוצאין במבושל,

ואף שלהלכה נקטינן שיוצאין במבושל ראוי לצאת מצוה זאת דד' כוסות לכ"ע, והיוצא מדברינו שלהלכה העיקר שיוצאין ביין מבושל, ומצותה כן לכתחילה בחולה או זקן או קץ מהיין ובנשים שאין להם להחמיר, וגדולי ישראל כמו הגאון מטשעבין זצ"ל ומרן הגריז"ס זצ"ל והחזו"א זצ"ל נהגו להקל במיץ ענבים גם לד' כוסות ואין לפקפק בזה, רק לפי דברינו אם הוא בריא ראוי לו להדר שישתדל לשתות יין גמור, או עכ"פ לערב המיץ עם יין שיהא טעם חזק של יין עכ"ל.

ובקובץ באר התורה מס' קסה הבאתי תשובות מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל שהשיב לידידי הבה"ח ר' יוסף פלסיקין שליט"א בעמ' 59 שאל למרן הגר"ח זצוק"ל בזה"ל: שאלה: מי שקשה לו לשתות יין לארבע כוסות, האם יכול לשתות מיץ ענבים, והאם יש ענין לשים בכל כוס עכ"פ משהו יין. תשובה: יש ענין (אם יכול), ומוכח דס"ל דיוצאים יד"ח מעיקר הדין במיץ ענבים לד' כוסות.

וכה"ג הו"ד מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל בקובץ מבית הלוי מועדים עמ' רפט שמותר לקחת למצות ד' כוסות מיץ ענבים ומ"מ לכתחילה יוסיף לו יין ואם הוא מיץ ענבים טבעי שמצוי היום מספיק שיוסיף מעט יין ומורת להוסיף למיץ ענבים מים בכמות כזאת שנשאר מורגש הטעם היטב, והכל לפי הענין יעו"ש, ועיין עוד בספר הליכות אבן ישראל עמ' קנד.

ובילקו"י פסח כרך ג' בעמ' קעג שכתב, מצוה לחזור אחר יין משובח שערב לו לשתיה איש לפי מה שהוא, ומי שקשה לו לשתות ארבע כוסות של יין ממש, וכן נשים שקשה להן לשתות יין, יכולים לכתחילה לשתות מיץ ענבים לארבע כוסות, וכן לענין קידוש והבדלה מיץ ענבים כשר אף לכתחילה, ונכון לערב בו מעט יין ועדיף שיהא יין אדום עכ"ד וכה"ג כתב בחזו"ע פסח, [ומ"מ יעו"ש בעמ' קמב שכתב לגבי מיץ ענבים משוחזר ברכתו שהכל ואין יוצאין בו ידי חובת ד' כוסות ואין לקדש עליו והיינו מיץ ענבים שמרתיחין אותו זמן רב עד שנעשה כמו דבש, ואח"כ מוסיפים עליו מים, ומכיון שנעשה כדבש בטל ממנו שם יין, ויצא מתורת משקה לתורת מאכל, ולכן לא יכול לברך עליו בורא פרי הגפן עכ"ד. ויעו"ש בהערה מה שהאריך בכ"ז] ויעו"ש בהערה שאינו אלא דיעבד ולכתחילה בעינן שיהא ביין דוקא כיון דבעינן מידי דשכרות, ומ"מ כיון דהוא משום שמחה א"כ כמו שלנשים עיקר מצות השמחה הוא בבגדים ותכשיטים א"כ גם מי שקשה לו יין ואינו דרך חירות יכול לשתות מיץ ענבים, וכתב שבספר סידור פסח כהלכתו ח"ב

פרק ג' הערה 25 כתב שגם החזו"א לקח מיץ ענבים לד' כוסות, ושכן מובא בפסק"ת סימן תעב שהגרי"ז מבריסק וגאב"ד טשעביץ נהגו לשתות מיץ ענבים, ולכן נראה שיש להקל בזה וכ"ש היכא שישתה יין שיתבטל מסיפור יציאת מצרים, וכתב שם שמטעם זה אביו מרן הגר"ע יוסף זצוק"ל שתה מיץ ענבים בד' כוסות, ומ"מ טוב לערב בזה מעט יין יעו"ש. [ואמנם מש"כ שם שאין לקחת יין אם עי"כ יתבטל ממצות סיפור יציאת מצרים, והנה יש לדון בכ"ז לכאורה מצד האי דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ויש לעיין עוד בכ"ז].

וכה"ג כתב גאב"ד חניכי הישיבות הגר"מ גרוס שליט"א (קובץ פסקים ותשובות חודש ניסן עמ' ע') וז"ל: אבל בד' כוסות, יש מגדולי ההוראה הסוברים שאין יוצא בזה ידי חובתו, דבעינן יין של חירות, וזה שייך רק ביין שמשכר ולא ביין שאינו ראוי לשכר, וכן במיץ ענבים שאינו משכר. ולכן כל מי שיש בידו לשתות יין, מה טוב שישתה יין, ומ"מ מי שקשה לו, יוצא במיץ ענבים, כיון שבא מיין חשיב דרך חירות. ובפרט, שלרבים מיץ ענבים ערב להם יותר מיין. וכבר נתבאר לעיל, שאם יכול לערב במיץ יין וירגיש בתערובת טעם יין, עדיף טפי. ומ"מ חולים וחלושים, ודאי שיוצאים ידי חובתם במיץ ענבים אף לד' כוסות. ובמיץ ענבים אין לערב מים כלל עכ"ל. ועיין עוד להגר"מ קראפ שליט"א בספר הל' חג בחג פסח פרק ט' יעו"ש.

ולגבי מיץ ענבים של יקבי אפרת הגר"ד טהרני שליט"א אמר שיש בו 80 אחוז יין, וכן כרמל מזרחי הגר"ע יוסף זצ"ל אמר שכשרים, וכן יקבי הגולן אמר הגרב"צ מוצפי שליט"א שכשרים, וכן בציר של בד"צ בית יוסף, וראה עדו בקונ' סדר ישראל שהובא בקובץ מריח ניחוח מס' 235, יעו"ש עוד כל הפרטים בזה.

ולגבי מיץ ענבים קדם יש לדון עליו, ולכאורה אם אין מעורב בו מים הרי הוא לכתחילה, אבל אם מעורב בו מים הרי טעמו קלוש, ועיין כה"ג בדברי הגרשז"א בהליכות שלמה פרק ט' סי"ב יעו"ש, ובספר שבות יצחק פסח הביא דבר חידוש בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שאפילו כמה טיפות מים שמתערב בתוך המיץ ענבים הרי הוא פסול אותו מלעשות קידוש יעו"ש, [ולפי חידוש מרן הגרי"ש"א יצא שמי שמזוג בלחיים ג' טיפות מים ומקדש על מיץ ענבים הרי אין יוצא בו כבר יד"ח קידוש, ומ"מ נראה פשוט לדינא דהפוסקים לא הסכימו כדברי הגרי"ש"א זצוק"ל].

ומ"מ לכו"ע לנשים וקטנים שרי לצאת יד"ח במיץ ענבים, וכן הו"ד מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל בספר מעשה איש עמ' קיד יעו"ש, וכן ראה בזה בספר הליכות אבן ישראל עמ' קנה יעו"ש.

בדין יין בצבע ורוד לארבע כוסות

ועוד בכל עניין זה נשאלתי בזה"ל: האם ליין בצבע ורוד המעלה דאדום לגבי ד' כוסות, והשבתי בכ"ז בזה"ל: במה ששאל האם גם ליין בצבע ורוד יש מעלה של אדום לגבי ד' כוסות, הנה במעלה לקחת יין אדום לד' כוסות, כתב מרן הראשון לציון הגר"י יוסף שליט"א בבילקו"י פסח כרך ג' עמ' קלו, א). באורחות חיים (ח"ב סימן רנו) כתב שמצוה לחזר אחרי יין אדום מדאיצטריך קרא ליזהר עליו מכלל דמעלי, וגם יין אדום זכר לדבר שהיה פרעה שוחט תינוקות כשנצטרע, ב). שהוא זכר לדם פסח ודם מילה, וכה"ג בטור וברמ"א או"ח סימן תעג, ג). בפרי מגדים (שם א"א סקי"ג) כתב שהוא זכר למכת דם במצרים, ד). בכה"ח (שם סקע"ח) כתב שהוא רמז לעתיד לבוא שנאמר מי זה בא מאדום חמוץ בגדם מבצרה וגו' מדוע אדום ללבושך ובירושלמי איתא שהם כנגד ד' כוסות של פורעניות שעתיד הקב"ה להשקות את אומות העולם וכנגד ד' כוסות של נחמה שעתיד הקב"ה להשקות את ישראל, ה). בדרשות ר"י אבן שועיב (פרשת צו ולשבת הגדול) כתב מצוה מן המובחר על דרך האמת להיות אדום דכתיב אל תרא יין כי יתאדם, יעו"ש.

ומ"מ מוכח דרק בד' כוסות יש ענין ביין אדום, וכן מבואר בשם מרן הגרי"ש"א בספר אשרי האיש (אורח חיים ח"ב פרק ב' אות ס') יעו"ש, וממילא נראה שיש מעליותא דוקא ביין אדום, אבל ביין ורוד לא, [ועוד לגבי יין לבן ראה מה שהארכתי בספרי שירת יוסף בעניני נישואין] וכן אמר לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א אמר לי שהכל תלוי במציאות אם זה נראה ורוד ולא נראה דם ממילא אין לו את המעלה של אדום עכ"ד, ומ"מ נראה שאם הוא ורוד אדום וסו"ס הא מיהת הוא אדום לכוארה יש לומר שיש לו דין של אדום, ואני לענ"ד כתבתי.

והדפסתי תשובה זו בקובץ באר התורה קסג, ולאחר מכן כתב ע"ז הגאון רבי שלמאן סלאמן דורי שליט"א, וז"ל: לכבוד הגאון הגדול רבי יוסף אביטבול שליט"א לאחדהש"ט, ב"ה זכינו אחר שרב כהנא הגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א זיכנו ונרשמנו לקבלת התורה דברי אלוקים חיים מידי שבוע בשבוע את הקובץ הנפלא באר התורה, ובו דברי תורה

והלכה מענייני דיומא ועוד, מתורתו הרחבה של כבודו. ולחיבת קודש אחר שראיתי בקובץ באר התורה קס"ג פרשת תזריע תשפ"ב במש"כ גבי יין ורוד גבי פסח, שהסיק שהכל תלוי אם הוא דומה לדם או לא גבי ליל הסדר. ועו"כ שם שכן השיבו הגר"ע פריד שליט"א.

הנה יש להוסיף: עפ"ד הגמ' בפסחים (קח:) נאמר: רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה, אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה, דכתיב אל תירא יין כי יתאדם. ומשמע מדברי הגמ' דישנה חשיבות יתירה ליין אדום ע"ג היין הלבן.

ובטעם הדבר, הנה בטור (או"ח סי' תע"ב סי"א) פסק, מצווה לחזור אחר יין אדום, ובטעם הדבר כתב במשנ"ב דהוא ע"פ הפסוק שהובא בגמ' אל תירא יין כי התאדם, וממנו משמע שהאדמיות היא מעלה וחשיבות ביין, וכן זכר לדם התינוקות שנשחטו ע"י פרעה הרשע.

ובבית יוסף (שם) איתא דהוא בשם הירושלמי בפ"ג דשקלים (ח"ב, פסחים פ"ו ה"א) והוסיף, וכבר כתבתי בסימן ער"ב (לא. ד"ה גרסינן) שדעת הרמב"ן (ב"ב צח, ד"ה חמר) דאפילו בדיעבד אם קידש ביין לבן לא יצא אבל אין כן דעת רבינו אלא דלכתחילה נמי מקדשים בו, שהרי אחד מן ארבע כוסות הוא כוס של קידוש וקאמר שאם הלבן משובח מן האדום הוא קודם וכ"כ הרוקח (סי' רפ"ג) וכבר כתבתי בסימן הנזכר שדעת הרי"ף והרא"ש (מדלא התירו דין זה) דלא כהרמב"ן עכ"ד.

ובאור זרוע הביא עוד דהוא מטעם זכר לדם הפסח שנתנו בני ישראל על המשקוף והמזוזות, וזכר לדם המילה, שבזכותו נגאלו אבותינו ממצרים, שנאמר ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיך.

ועוד בפרי מגדים (תע"ב י"ג) כתב, דהוא זכר למכת דם, שהייתה במצרים, ובכף החיים (שם) הביא דהיא רמז לנקמה שעתיד הקב"ה לנקום בבני אדם, עליה אמר הכתוב (ישעיה פ"ג, א'-ב') מי זה בא מאדום וכו', מדוע אדום לבושיך וכו' עי"ש, וע"ע בדרשות חיי אבן (פרשת צו ולשבת הגדול) שכתב, מצווה מן המובחר על דרך האמת להיות אדום דכתיב אל תירא יין כי יתאדם (ועוד כתב שם, לפי דרך האמת צריך יין מזוג, ולכן יחפש יין חזק שיוכל למזגו כפי דעת השותהו), ועיין בשל"ה (פסחים, מצה שמורה אות קמ"ג) שיש רמז ביין המשומר בענביו מששת ימי בראשית כלומר, למעלה מששת

ימי בראשיתך והוא משומר ממגע גוי שאין להם שום יניקה, ע"כ גאולת מצריים הייתה על ידי חמישים שערי בינה, ויצאו לחירות, אין בהם מגע וכח גוי, ולזה באו ד' כוסות נגד ד' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה, והכוסות הם של יין ונודע כי סתם יין הוא בגבורה ובפרט כשהוא אדום וכשהוא לבן נוטה אל החסד ואומנם נקרא יין טוב כשנמזג במים, מצד מיני חסד ומצד הבינה נקראין משומר עכ"ד.

וא"כ הוה לן כמה וכמה טעמים להעדיף יין אדום ע"ג הלבן בפסח, אך מבין הטעמים האמורים רק הטעם הראשון של אל תרא יין כי יתאדם יכול להיות ג"כ על שאר המצוות וכן הובא טעם זה בגמ' בב"ב (צז:) עי"ש.

אך הנה הריטב"א (בב"מ, שם) ועוד מן הראשונים נקטו דזה רק לכתחילה אבל בדיעבד היין הלבן כשר לקידוש, מהא דלשון הירושלמי (שם) מצווה לצאת ביין אדום, ומשמע שבדיעבד אף ביין לבן אפשר לצאת יד"ח, ועוד דהרשב"ם (שם) כתב שדברי הגמ' אינם עוסקים אלא ביין של נסכים, אך בשאר מצוות היין ואף בקידוש, אפשר לצאת יד"ח ביין לבן לכתחילה ומעיקר הדין עי"ש.

ולענין הלכה בקידוש פסק השו"ע (סי' ער"ב ס"ה) עושים קידוש על יין לבן, והרמב"ן פוסלן אפי' בדיעבד ומנהג העולם כסברא ראשונה ע"כ, ואומנם באליה רבה (שם, או"ח) כתב שביין לבן יכול לסמוך על המקילים, אך בקידושא רבא של שחרית וכן ביין של הבדלה בוודאי אפשר להבדיל כעל יין לבן, דהרי לא גרע משכר שהותר בהם, כן כתב המשנ"ב ג"כ (ס"ק י"א ע"ד ס"ט) עי"ש, וע"ע בילקו"י שבת (ח"ג סי' ער"ב) מש"כ בזה עי"ש.

ועוד הוסיף בילקו"י (שם): דלענין ד' כוסות יש עדיפות מיוחדת ליין אדום יותר מקידוש ושאר מצוות שעל היין, שהרי דברי הירושלמי נאמרו לגבי ד' כוסות, וכן כתב הטור (סי' תע"ב) ואיתא בירושלמי שמצווה לחזר אחר יין אדום ויראה שאם הלבן משובח מהאדום שהוא קודם ע"כ (ובספר כפתור ופרח (סי' כ') כתב שדברי הירושלמי הנז' מיירי לענין קידוש), גם הרוקח (סי' רפ"ג) כתב, ומדאמרינן (נזיר לח.) חמישה סומקנא וחד ארבע כוסות של פסח, ש"מ מצווה באדום מצווה באדום כר' יהודה, ואם הלבן משובח מן האדום יקח לבן, כדאמרן (ב"ב צז:), יין אדום היה מנסכין (סוכה מח:) אלא שהיו מושחרין, והרשב"ץ במאמר חמץ הוסיף על דברי הטור, אני מצאתי סיוע בתרגום ירושלמי של שיר השירים, שיין לבן הוא כשר לניסוך

היין, שהוא מתרגם שתי ייני עם חלבי (שיר השירים ה', א'), קבילת חמר סומק וחירור דנסיכה קדמי, וע"ע לרבינו יהודה החסיד בספר גימטריות (פר' תזריע), ומנין לשתי ברכות אחד על המילה ואחד על הכוס, שנאמר וברכתיה וברכתי אותה, ועל יין אדום היה מצווה מן המובחר לברכת המילה ולד' כוסות של פסח "ודם עינב תשתה חמר" (דברים ל"ב, י"ד) בגימטריא כל ארבע כוסות ולכוס של מילה.

ועיין בחזון עובדיה (הגדה של פסח עמ' י"א) שכתב, מצווה לקדש על יין אדום, ומנהג ספרד שמקדשים על יין אדום אפילו אם היין הלבן משובח ממנו, והוסיף ומיהו אם אינו לבן יותר מדי והוא משובח מן האדום, לו משפט הבכירה, ובשעת הדחק יוצאים ביין לבן, והוסיף בנימוקים (שם), ועיין בשו"ת הרשב"ץ ח"א (סימן פ"ה) שלמעשה חושש לדעת הרמב"ן שפוסל אפילו בדיעבד את היין הלבן עי"ש, וכיו"ב כתב עוד ביבין שמועה (דף לד) שאין לצאת ידי חובת ארבעה כוסות בזה לכתחילה עי"ש, וע"ע במה שכתב בתשובה ח"ג (סי' רמ"ו), ועל כן יפה כח המנהג שלנו שנהגו לקדש לעולם על יין אדום דווקא אע"פ שהלבן משובח ממנו, וכמו שהעיד בפסח מעובין (אות קפ"ז) שכן המנהג עי"ש, שראוי לחוש היכא דאפשר לדעת הרמב"ן והרשב"ץ, ואע"פ שמרן (בסימן רע"ב) כתב שהמנהג לקדש על יין לבן או לצאת בו יד"ח ארבע כוסות, אלא בשעת הדחק שאין לו יין אחר וכן כתב הנימוקי יוסף (בב"ב שם) וע"ע בספר מטה יהודה (סי' תס"ב) בדין ג', ד"ה כתב הפרי חדש, שכתב בשם מהר"א בן טאויה בתשובה כת"י שאנו אפילו לכתחילה מקדשין על יין צימוקים, ויוצאים ידי חובת ארבע כוסות בו, ויש שרוצים בו יותר מפני שהוא אדום יותר מיין של ענבים הלבן לקיים אל תירא יין כי יתאדם וכו', עי"ש וכן כתב בשו"ת הרשב"ץ ח"ג (שם), ועיין בשו"ת זכרון יהודה (סי' רי"א) וכו', עי"ש.

ומ"מ אם אינו לבן יותר מדאי, והוא משובח מן האדום לו משפט הבכורה, ובפרט לפי מ"ש בשו"ע הרב (או"ח הל' פסח סי' תע"ב), דאע"פ שבקידוש של שאר ימים טובים ושבתות נוהגים כהאומרים שאין צריך לחזר אחר יין אדום אם אינו משובח מן הלבן כמו שמתבאר בסי' ער"ב, מ"מ בד' כוסות יש לנוהג כהאומר שצריך לחזר אחריו, לפי שיש בו זכר לדם שהיה פרעה שוחט את בני ישראל עי"ש, והובא בקצות השולחן (סי' פ' בדי השולחן סקי"א) והוסיף, שאין הכוונה בלבן כמו שהעולם קורין לבן ליינ שאינו אדום

כ"כ ונוטה קצת ללבן שזה בכלל אדום הוא, אלא הכוונה בלבן ביותר וע"ז היא מח' הפוסקים בב"י.

ובילקו"י (הנ"ל) הביא דהנה מרן בסי' תע"ב (סי"א) הנ"ל כתב שמצווה לחזור, והשמיט דברי הטור אם אינו משובח והרמ"א שם הוסיף זאת, והנה טעמו של הטור י"ל משום שכל העדיפות ליין אדום הוא מחמת שמסתמא הוא משובח יותר, ולכן היכא שידע שהלבן משובח יותר, עדיף הוא מהאדום, וכן כתב הלבוש (שם) שהטעם הוא, משום דאדום עדיף, הוא מפני שדרכו להיות משובח מן הלבן, אולם אפשר שמ"מ יש עדיפות ליין אדום. א', לחוש לדעת הרמב"ן שפוסלו אף בדיעבד (ומרן בשו"ע הביא את שיטת הרמב"ן הנ"ל, ואף שסיים שהמנהג אינו כן, ושמא כוונתו לומר שיש מקום לחוש לדברי הרמב"ן), ב', יתכן שמראה אדום הוא הידור ליין וגם גורם הנאה יותר (ע"י מראית העין), ג', ובפרט לענין ד' כוסות שיש כמה טעמים להקפיד דווקא על יין אדום, וע"ע בב"י (או"ח סי' קעכ"ה) שהביא מהמרדכי בשם ר"ת, שהיין הלבן בריא יותר לגוף, ועוד מן הטעמים הנזכרים כבר עי"ל.

וא"כ נלע"ד לומר דבכה"ג שיש לו יין ורוד משובח עדיף הוא ע"פ אדום שאינו משובח, ובפרט ע"פ דברי השו"ע הרב (הנ"ל) שיין הנוטה ללבן דינו כ"יין אדום לענין זה, ורק בלבן ממש יש לדון ע"פ הנ"ל, וא"כ לענ"ד נראה לומר שורוד בכלל אדום ולא בכלל לבן וכשר אף לכתחילה ג"כ לענין ד' כוסות דבעינן אדום. וע"ע במש"כ באורך בנידון זה גבי מלאכת צובע בשבת ועוד בספרי גם אני אורך מתשובותי (ח"א סי' י"ד) באורך, ואכמ"ל.

ואסיים בדברי ברכה אל כת"ר יה"ר שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה מתוך בריאות ושמחה, וימשיך לזכות את הרבים בחידושי תורתו הענפה בכל חלקי התורה, מתוך בריאות ושמחה ואורך ימים אמן כן יהי רצון. בברכת התורה סלמאן שלמה דורי מח"ס שו"ת אשר לשלמה ועוד ע"כ מכתבו אלי, ואמנם בעיקר דבריו שאם הלבן אינו לבן כ"כ והוא משובח מן האדום, ראה מש"כ בזה לעיל.

האם מותר לשתות ד' כוסות עם קש

מוצאי יו"ט דפסח תשפ"א

לכבוד הגאון האדיר רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א בעמח"ס גם אני
אודך ושא"ס, בכל חלקי התורה הקד'.

מועדים לשמחה.

הנה ראיתי בקובץ מה טובו חלק י' בתשובות מרן הגר"א נבנצל שליט"א רב
העיר העתיקה בירושלים, בעמ' קמג, ששאלו הגר"א סקוצילס שליט"א,
האם מותר לשתות ד' כוסות ע"י קש, תשובה: קשה כך לשתות מהר, וגם יש
ספק אם הוא דרך שתיה עכ"ד, וציינן בזה עוד מש"כ בס' קובץ הלכות יעו"ש,
ובמשנ"ב עם הערות וביצחק יקרא להגר"א נבנצל שליט"א כתב ע"ד
המשנ"ב סימן ע"ב סקל"ד וז"ל: שתיה ע"י קשית כנהוג היום צ"ע אם הוי
דרך שתיה, ואף ביום כיפור צ"ע אם חייב כרת, ומקור הספק הוא כדאיתא
במס' סוטה (דף יח.) בענין מים המרים וכו' וראוי להדגיש דהספק הוא רק
למ"ד שהשיעור בשתיה הוא בכדי אכילת פרס כמו באכילה, דאם השיעור
בכדי שתיית רביעית אי אפשר למהר לשתות כ"כ ע"י שתיה בקשית, וודאי
דאין יוצאין ידי חובה עכ"ד, וראה עוד בס' אוהל יעקב ליל הסדר (תשפ"א
עמ' 40) שכתב לדינא אין לשתות יין לד' כוסות עם קש, אע"פ שיש אומרים
שהוא נחשב כדרך שתיה, מ"מ כיון שאינו מקיים דין שתיית רביעית בבית
אחת אין לעשות כן, מיהו לקטנים שהגיעו לחינוך אין קפידא. וראה שם עוד
בהערה מה שהביא בזה מדברי הגר"א נבנצל שליט"א בהערות למשנ"ב
ביצחק יקרא ועוד, ובסוף ההערה הביא תשובת הגר"מ דיישט שליט"א
שכתב לו שמי שקשה לו לשתות באופן הרגיל וצריך לשתות ע"י קש, יזהר
שלא ישהה עכ"פ יותר מכדי אכילת פרס.

הנה בעיקר דין זה ראה בשו"ת תורה לשמה סימן קלד, והביא דברי הגמ'
במס' בסוטה דף יחל ענין סוטה בעי רבא קשקה בסיב מהו בשפורת מהו
דרך שתיה בכך או אין דרך שתיה בכך תיקו, וכתבו התוס' שם שליכא
למיפשט מהא דאמר רבא בפסחים דף קטו ע"א כרכן בסיב אף ידי מצה לא
יצא אלמא אין דך אכילה בכך דהתם מפסיק הסיב בין המצוה ובין בית
הבליעה, אבל הכא דלא מפסיק קא מבעי ליה.

והביא שם עוד מש"כ במאירי שם לענין השקאה של סוטה שצריך שישקנה
דרך שתיה בכוס וכיוצא בו השקה בשפורת או בסיב דקל שעשאו חלול
הרי זה ספק אם דרך שתיה בכך או לאו לפיכך אם השקה כשר עכ"ל, וע"כ
בנ"ד משמע שלא יעשה כן לכתחילה אום עשה כן רק יצא יד"ח, עכ"ד

הבא"ח, והנה בעיקר דברי הבא"ח לענ"ד יש להעיר דמאי שייכא האי דינא של סוטה לדי שתיה של ליל הסדר דדין השקאה בסוטה הוא דין השקאה ומשו"ה התם הסתפק בהא הבא"ח, אבל להכא במה שנשאל שם לענין ד' כוסות לא בעינן דין השקאה, אלא בעינן דרך שתיה ד' כוסות דרך חירות, ואם זה דרך חירות כיון שהמנהג העולם להשתמש בו שפיר דמי.

ועוד בזה הביאו בשם מרן הגרי"ש אלישיב שהו"ד בס' משנת איש (עצ"ל) שנשאל בהא מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל האם אפשר לשתות ד' כוסות ע"י קש, והשיב היום זה דרך שתיה, ונשאל האם זה דרך חירות וענה בלשון תמיהה זה סתירה לחירות? ונשאל האם אדם חשוב לא ישתה בקש אמר איני חושב שזה פוגם בחירות אדרבה זה התפרקות כזת, ועכ"פ שבודדאי יצא עכ"ד, והנה מעיקר דבריו שממעד כן הוא הדין לאדם חשוב אבל לענ"ד לא הבנתי מה השייכות בזה, דהא ודאי היום יש רגילות לשתות משקאות חריפים ע"י קשית מיוחדת וא"כ ה"ה כאן.

וראה בזה עוד בגליון מעדני אשר (פסח תשפ"א) שכתב להוכיח שלכתחילה לא ישתה ד' כוסות בקש ע"פ מאי דקימ"ל (סימן תעב סקט"ו) ואים ליקח כוס שפחיו צר כעין קלו"ג גלא"ז מפני שלא יוכל לשתות רביעית כאחד עכ"ד, וכן כתב בס' סוכת חיים (ח"ב עמ' תקלה) שהביא ראיה זו לאסור לשתות ע"י קש כיון שחסר בשתיית רביעית כאחת, ויעו"ש עוד בשו"ת מהרש"ם (ח"ה סו"ס י' בסוגריים) שהביא בשערי תשובה (או"ח סימן קפב) בשם השבות יעקב דהשותה מכוס ע"י קנה חלול מן הדין אין הכוס פגום וכו' ולדברי השבות יעקב הרי יש עצה שישתה מכוס שיש בו רביעות ע"י קנה חלול, ואולי י"ל דאין זה חיבוב מצוה כיון דלא הוי דרך שתיה, וי"ל דלא יצא יד"ח כוס, ובפרט למש"כ ההט"ז ומג"א סי' קל דמצוה לגמוע גמיעות גסות עכ"ל, הנה בעיקר האי דינא יש להקשות דהרי סו"ס גם בקשית יכול לשתות רביעית כאחד. אולם בענין זה שמעתי מאמו"ר שליט"א שסו"ס אין הוא יכול לשתות את הכל ביחד בשיעור רביעית.

ועוד בענין זה ראה בקונ' מעשה נסים עניני פסח עמ' 14 שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שאין זה דרך חירות. ועוד בהאי ענינא ראה עוד בשו"ת תשובות ישראל ח"ה סימן כה אות טו שהביא להעיר עמש"כ לשאול במועדי הגר"ח ח"ב תשובה קע אם יכול לשתות ד' כוסות בקשית, והשיב דהוי ביזוי מצוה, וכתב ע"ז שלענ"ד אין כאן ביזוי מצוה אבל יש לדון שבקשית הוי הפסק בטרם ישתה מלא לוגמיו שאם מפסיק לשאוב לרגע הוי

הפסק, וכתב שם, שלפי"ז אם מפסיק פעמים שלש בשתיית הקשית הוי יותר מכדי שתיית רביעית, ולכן כתב, נמצא להלכה שמי שנצרך לשתות בקשית יזהר לשתות בבת אחת ולא להפסיק מידי, ויעו"ש שכתב לדון מה הדין בקידוש והבדלה כל השנה וכתב שנראה שאין זה ביזוי מצוה אבל גם צריך להזהר שישתה בבת אחת כדי שתיית רביעית.

ועוד בדברי מרן הגר"א נבנצל שליט"א יש להקשות ממה שהביא בשמו הרה"ג מרדכי ציון שליט"א מח"ס שו"ת השואל ושא"ס, שכתב לו: "ראוי לשתותם מהר (בדרך הלצה אומר שדי לנו בארבע קושיות)". ויל"ע מה דעתו בזה לדינא. וראה עוד מה שכתבנו בזה להוכיח מדבריו בקובץ באר התורה מס' קב יעו"ש.

והנני מצרף עוד מה שציין בזה הגר"צ ציון מש"כ לו בזה הפוסקים, הג"ר יוסף ליברמן, מח"ס שו"ת משנת יוסף, כתב לי: "העיקר תלוי בשלימות הכוס, וביין שלא יהיה פגום, כשו"ע (סי' קפב וסי' ערב), ובשתייה שתהא המלא לוגמיו, או רוב הכוס, ובבת אחת וכו', אבל צורת השתייה לא מבוארת, כגון למשל אם יכול לקחת היין שבכוס בכף ולשתות מהכף, לא מצאתי לע"ע (לעת עתה) שיהא אסור [ונפק"מ לחולה שצריך להשקותו בצורה כזו]. וא"כ מסתבר שגם בקש, דרך שתייה היא בכך כל השנה להרבה אנשים, אבל כמובן שהידור שישתה מהכוס עצמו בדרך נכבד בלי מציצת קש (כפסחים נז א), שכה"ג כרך ידיו בשיראי ונענש קשה מאוד ע"ז, אם כי לא דומה לגמרי". והג"ר אליהו שלזינגר, אב"ד ורב גילה ומח"ס שו"ת שואלין ודורשיין, כתב לי: "מבואר להדיא בפוסקים שאין לשתות ד' כוסות בקשית אלא צריך לשתות מכוס דוקא באופן שיכול לשתות בבת אחת כדי רביעית. ורק למי שקשה לשתות מכוס כמו זקן וכיוצ"ב יש מקום להקל".

והג"ר שמחה ב"צ רבינוביץ, מח"ס 'פסקי תשובות', כתב לו: "ע' סי' תע"ב סעי' ט' שצריך לכתחילה שתי' בבת אחת וזה אי אפשר בקשית, אם כי בדיעבד יצא ידי חובתו כל שתי' בתוך זמן שיעור אכילת פרס [4-2 דקות]". והג"ר שמאי קהת הכהן גרוס, בעל שו"ת שבט הקהתי, כתב לי: "אם יכול לשתות רביעית בפעם אחת".

והג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ, מח"ס גם אני אודך, כתב לו: "נראה לענ"ד שיצא ידי חובתו בשתיית ארבע כוסות על ידי 'קש', אולם צריך לשתות תוך כדי אכילת פרס, ולכן עדיף שיקח 'קש רחב' שיוכל לשתות במהירות. וע"ע

משכ"ב ידידי הגאון רבי משה פריד שליט"א, בבטאון הנפלא 'וישמע משה', גליון ט"ו, פרשת מצורע תשע"ד, (סימן ג'), ודו"ק. וכמובן למי שיש צורך בכך, אולם סתם אדם ישתה כרגיל כנהוג בכל הדורות. ולאדם זה שצריך לשתות על ידי 'קש', הייתי מציע שיכוון הפסוק בפרשת שמות: 'לקושש קש לתבן', ועתה ניצל משיעבוד זה, ויכול לשתות יין בהסיבה כבן חורין על ידי 'קש'...". ומובא שם בעלון וישמע משה שהגאון הגדול רבי חיים קניבסקי ענה: אפשר לצאת ידי חובה באופן כזה, אבל יותר טוב לשתות כרגיל.

ואילו הגאון רבי שלמה זלמן אולמן (רב של קהילות יעקב בבני ברק וחבר בבית דינו של הגר"נ קרליץ) אמר דאין לעשות כן אלא בשעת הדחק ממש, דהנה הרמ"א בהלכות פסח (תעב ט) כותב: וצריך לשתות השיעור שלא בהפסק גדול בנתיים. וכתב המ"ב (ס"ק לד): דהיינו שלא ישהה בשתיית רוב הכוס יותר מכדי אכילת פרס כו', ולכתחלה יש ליזהר שלא לשהות בשתיית רוב הכוס יותר מכדי שתיית רביעית לחוש לדעה ראשונה המבואר בסימן תרי"ב, ע"ש. ומכיון שבשתייה בקש אי אפשר לשתות רביעית בכדי שתית רביעית, א"כ לא יצא ידי חובתו אלא להדעות שיוצאים בכדי אכילת פרס. אמנם הגאון רבי יעקב מאיר שטרן (מו"צ בבית דינו של מרן הגר"ש ואזנר וחבר הבד"ץ דקהלת ויז'ניץ) חילק בין כוס רגילה שמכניסים לתוכה קש, לבין כוס שהקש הוא חלק ממנה, דבכוס שהקש הוא חלק ממנה יש לומר שמכיון שהדרך היא לשתות מכוס כזאת לאט, א"כ שיעור שתית רביעית בכוס כזו הוא ארוך יותר מבכוס רגילה, וכל ששתה ברציפות כפי יכולתו חשיב בתוך כדי שתית רביעית. והגאון שמאי קהת הכוהן גרוס (מח"ס שו"ת שבט הקהתי) אמר שיש קש רחב שניתן לשתות באמצעותו רוב רביעית בכדי שתית רביעית, ובזה יצא לכל הדעות. ואם אינו יכול, ישתמש בקש רגיל ויסמוך על הדעות שאפשר לשתות עד כדי אכילת פרס. עכ"ד, עוד ציין למש"כ בשו"ת אבני חפץ (סי' לו) לגאון רבי אהרן לעווין, ה'רישא רב', שכתב שבהיותו בעיר הנופש קארלסבאד, במסיבת רבנים ות"ח, דנו אם מברכים על שתיה דרך שפופרת, והוא פסק שכששותים דרך שפופרת א"צ לברך! ויש עוד להאריך בכ"ז.

בברכת התורה

יוסף אביטבול

האם לקחת כוס זכוכית או כוס כסף

וראיתי בפוסקים שכתבו לדון איזה כוס יש לקחת האם יש לקחת כוס של זכוכית או כוס של כסף, בכה"ח סימן תעב סק"י כתב ע"ד השו"ע שם שיש לערוך השולחן בכלים נאים וכו', וכתב עוד בזה"ל: וגם הכוסות יהיו נאים ומהודרים לכבוד היום, ואם השיגה ידו יקח של כסף מפני שהוא רמז אל החסד כי כוס גימטריא אלהים שהוא בחינת דין, וע"כ אם הוא של כסף יהיה ממותק עכ"ד, ואמנם בארחות רבינו ח"ב עמ' נט הובא על הקה"י שלקח כוס של זכוכית לליל הסדר אף שכל השנה קידש על כוס של כסף, ועיין עוד בספר נטעי גבריאל פסח פרק ע' ס"ד שנראה שיש לקחת כוס של כסף או של זהב.

ואמנם ראיתי בספר אהל יעקב ליל הסדר עמ' יד בהערה שכתב בשם הגר"מ דיישט שליט"א שנוהג להשתמש עם כלי זכוכית, והטעם שנוהגים כן הרבה בשיבל לראות אן היין, ועוד אמר לו שיסוד המנהג אצלם לקוח כי כך נהג זקניהם מרן הגה"ק הדברי חיים מצאנז יע"א ויש שנתנו טעם לדבר כי היו מנהקים את הכלי כסף באיזה חומרים שחששו אותלי שי בהם חשש חמץ ויש שאמרו כי כידוע צדקתו המופלגת של מרן האדמו"ר מצאנז זיע"א והיו כל חפציו היקרים משעובדים כפקדון לכספים שהלווה לצורך צדקה וממילא לא נשאר לו בביתו גביע אחד לד' כוסות יעו"ש. ועיין עוד בשו"ת שבט הקהתי ח"ה סימן ח במי שרואה באמצע ההגדה שיש לו נקב בכוס האם צריך לחזור ולקדש.

ובילקו"י פסח כרך ג עמ' סא כתב להביא לדברי הכה"ח, וכתב שמי שאין לו כוס של כסף שיקח כוס של זכוכית כדי שיהא ניכר צבע האדום של היין.

וכתב שם להסתפק אם עדיף כוס קטנה נראה ויקרה כגון כוס כסף או כוס גדולה שאינה נאה שיש בה יותר שיעור גדול של יין, וכתב שם שלכאורה עדיף כוס קטנה יותר שדי שיש בה שיעור רביעית כפי מנהגינו, ויש ראיות הרבה למנהגינו בענין השיעורים, אבל כתב שם שאכתי יש להסתפק אם עדיף לקחת כוס גדולה נאה והדורה שלא יוכל לשתות את רובה או שיקח כוס פשוטה יותר ובלבד שיוכל לשתות את רוב הכוס עכ"ד, ולכאורה י"ל כיון דיש הידור לשתות את רוב הכוס נראה שעדיף לקחת כוס קטנה.

האם אפשר להשתמש בליל הסדר בכוס לא טבולה

ונשאלתי עתה בבית ההוראה, האם מי שיש לו כוס זכוכית לא טבולה לליל הסדר, האם יכול להשתמש בה לליל הסדר ללא טבילה, כי שמע שיש כזה פרי מגדים שמהני להשתמש בליל הסדר ללא טבילה.

והנה בפרי מגדים או"ח סימן תפז משב"ז סק"א כתב בזה"ל: בליל פסח אם אין לו כוס כי אם א' שלא טבל י"ל דשרי לטבול במים סרוחים בלילה בשביל מצות ארבע כוסות ואפשר אם אין לו מים שרי להשתמש כן, דאתי עשה דרבנן ודחי לאיסור טבילה בזכוכית מדברי סופרים, משא"כ במתכות הוה ד'ת עי"ד (קכ סי"ו) ואפשר לא הוה בעידנא (עיין סי' תמו) וצ"ע עכ"ל הפרי מגדים, ובעיקר דברי הפרי מגדים ראה מה שהאריך להוכיח ולפלל בזה לגבי בית מלון בשו"ת שאילת שאול יו"ד ח"א סימן כ, ובמש"כ בזה עוד ידידי הגר"מ גבאי שליט"א בספרו בית מתתיהו חלק ג' יעו"ש, ואמנם יש לדון במש"כ דלא הוה בעידנא דהא סו"ס ברגע שמוזג לא הוה בעדינא אבל אח"כ שמשתמש הוי בעידנא, ומ"מ בעיקר דברי הפרי מגדים יש לדון האם בזמנינו שיש חד פעמי האם יש להאי קולא, או דלמא כיון דסו"ס יש מעליותא לצאת יד"ח ד' כוסות בליל הסדר בכוס זכוכית ממילא יש להקל בזה.

וגם לכאורה יש להקל בזה מצד שימוש עראי, וכמו שפסק בפרי חדש יו"ד סימן קכ סק"י"ט שבשימוש ארעי לא צריך טבילה, ומ"מ ראוי להטביל בלי ברכה, וכן ראיתי שהובא שהורה מרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל ששרי להשתמש שימוש עראי ללא טבילה והכא נמי כאן, והן אמנם שיש הרבה פוסקים דס"ל דשימוש ארעי ללא טבילה ג"כ אוסר, מ"מ הכא אפשר לכו"ע דשרי דכל הפוסקים שדנו על שימוש ארעי היינו להשתמש כך הרבה זמן אבל הכא שמשתמש לכוס רק ליל הסדר שפיר דמי לכאורה להשתמש בהא ללא טבילה.

בדין כוס של אליהו

הנה יש לדון מה מקור המנהג, הנה בספר "חידושי מהר"ז בינגא' ". למסכת פסחים (במאמר הגמרא מובטח הוא לישראל שאין אליהו) והוא היה מחתונו ותלמידו של המהרי"ל, כתב בדין כוס של אליהו, בזה"ל: והנה ראיתי יש בני אדם בליל הפסח שמוזגין כוס מיוחד ומעמידין על השולחן ואומרים

שזה הכוס לאליהו הנביא, ולא ידעתי מאין זה הטעם, ונראה דהטעם יוצא מהכא, שאם יבוא אליהו הנביא בליל פסח, כאשר אנו מקווים ומחכים לו בזה הלילה, וצריך גם הוא לכוס, דאפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות, דאי לא הוי כוס מוכן לשם, א"כ צריכים אנו להתעסק לו בכוס ודילמא ימנע מסדר של פסח עכ"ד, והנה מבואר מדבריו דהטעם שאם הוא יבוא שלא ימנע מעריכת הסדר ולכן אנו מכינים לו כוס, וזה תמוה דא"כ היה צריכים להכין לו ד' כוסות, ועוד וכי חסר בשבילו יין, ועוד הרי הוא בכלל מלאך ולא מחיוב בליל הסדר, ובע"כ שאי"ז הטעם, וצריך לרדת לעומק דבריו של רבי זעליקמן מבינגא.

והנה גם מדבריו משמע שהמנהג הזה עדין לא פשט בכל גבול ישראל, ורק יש קצת שנהגו כן, עוד מקור מצינו שכתב בזה בכנסת הגדולה בספרו "פסח מעובין" (אות קפ"ב) שראה מקצת אשכנזים שנוהגים כך ומנהגם מצא חן בעיניו והתחיל לנהוג כן, וכתב שם שמה נקרא כוסו של אליהו, "לא יהיה הכוס פגום ואם יישאר איזה דבר משתייתו ייזהר להריק אותו הנשאר אל הקנקן דמוזג מנו ואחר כך יחזור וימלא אותו הכוס וכו' ויעשה כן בכל הד' כוסות וכו' ויראה שזהו מנהג שראיתי לקצת אשכנזים להניח בשולחן כוס אחד ריקן חוץ מן הכוסות הצריכין למסובין בשולחן, להריק כל הנשאר מכוסות המסובין שם וקורין אותו כוס של אליהו הנביא זכור לטוב, והנהני המנהג הזה, וכן אני נוהג, ומשירי הכוסות הללו הניתנין בתוך הכוס אני שותה בתוך הסעודה. עכ"ד.

והנה מנהג זה תמוה וכי ענין כוס של אליהו בעצם שיהיה כמו פך מרכזי רח"ל באמצע השולחן של ליל הסדר לפנות שם את כל שיירי הכוסות, ועוד מה הענין והקשר לאליהו הנביא, ומדוע הוא נקרא כוס של אליהו. ושוב ראיתי שכן תמה המהר"ם חגאי"ז (שו"ת שתי הלחם) "פשוט שטעות הוא בידם וחוששני להם מחטאת כי זה הוא זלזול כבוד למכובד מאליו" עי"ש עוד.

והנה כעין מנהג זה שכתב בספר פסח מעובין, כן מבואר בדברי הגר"ח פלאג'י בספרו מועד לכל חי (סימן ד' אות ל') ובספר חיים לראש (אות כז) וכך הביא כע"י מנהג זה, שמנהג בני ספרד בכוס של אליהו להחזיר שיורי כוסות אלו בתוך הסעודה, ושותים שיורי כוסות אלו בתוך הסעודה, וכוס זה נקרא כוס של אליהו עכ"ד, ולפי מנהג זה א"ש ביותר ששותים כוסות אלו

בתוך הסעודה. והנה ראיתי למי שכתב שרוב בני ספרד אין נוהגין כן, והיינו כמנהג זה אלא כדלקמן.

אלא דיש חילוק בין המנהג שכתב בפסח מעובין למה שכתב במועד לכל חי שלפי הפסח מעובין שותים את הכוס הזה, אולם לפום מש"כ במועד לכל חי כתב שם שמניחים כוסו של אליהו בגמר הסדר אצל המיטה שישן שם בעל הבית, ויל"ע מה המקור לזה שדוקא בעל הבית, ואולי משום שהוא רמז לבעל הבית שלא ישן אלא שישאר ער כל הלילה, וכמו שאיתא בתוספתא בפסחים, וידוע מה שאמר מרן הגרי"ז זצוק"ל והובא בהגדה של פסח מבית הלוי שהוא תמה מדוע בליל שבועות נשארים ערים כל הלילה, ואילו בליל הפסח שהוא עיקר הדין לא נשארים כל הלילה ערים, וע"כ אמר שיש לנוח בערב החג כדי שיהיה אפשר להשאר כל הלילה ולספר ביציאת מצרים, ויש עור להאריך בזה, והארכנו בזה בהגדה של פסח "יד יוסף" במעשה דר"א ור"ע, עי"ש.

ובספר ברכת אליהו לרבי אליהו אב"ד אוליינוב כתב המהר"ם חאגיז את מנהג זה, וז"ל: בליל פסח בהתחלת הסדר מכינים כוס אחד וממלאים אותו יין ואומרים זה הכוס הוא לאליהו הנביא וכו' אחר גמר הסדר מתקנין המיטה שהסבו לבעל הבית ומניחין הכוס מלא יין ואומרים עליו לאליהו", וכן הביא מנהג זה בסידור בית יעקב להיעב"ץ (ד' כוסות אות ט') וכתב כך: מכינין כוס גדול וקורין אותו כוס של אליהו", וכן הובא בספר חק יעקב (סימן ת"פ) בזה"ל: ונוהגין באלו המדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא עכ"ד,

וכן מונהג זה מובא בבגדי ישע (או"ח סי' תפ): "ונוהגין באלו מדינות למזוג כוס א' יותר מן המסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא." וכן כתב בשולחן ערוך הרב (או"ח סי' תפ): "ונוהגין במדינות אלו למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא." וכ"כ המשנה ברורה (סי' תפ ס"ק י'): "ונוהגין באלו מדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא, לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו הש"י ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו".

והנה מה שמבואר מדברי המהר"ם חאגיז שמוזגין כוס זה בתחילת הסדר, כן כתב גם בקיצור שו"ע (סימן קיט ס"א), אולם הדעה הרווחת וכן מנהג הרבה מבתי ישראל שמוזגים את הכוס קודם שפוך חמתך כשמוזגים אז את

כוס ד', וכן כתב במסגרת השולחן, ובבני יששכר (ניסן מאמר ד' דרוש ג')
ובליקוטי מהרי"ח (ד' כוסות) וכן משמע בעוד פוסקים.

וכן כתב בשו"ת שתי הלחם (סימן מו) וכן כתב בכף החיים (סימן תפ ס"ק
יז) שנוהגים למזוג כוס של אליהו מתי שמוזגים כוס רביעית, וכן המנהג הוא
ואז פותחין את הדלת, וקוראים ברוך הבא, וכן פשט המנהג, וכמו שכתב
בערוך השולחן (סימן תפ) "יש נוהגים לעמוד מהסיבה בשעה שפותחין
הדלת לומר שפוך חמתך ולומר ברוך הבא והיינו להקביל פני אליהו הנביא
והכל לחיזוק האמונה".

[וז"ל של המהר"ם חגאי'ז שאלתני אודיעך קושט אמרי אמת על מה סמכו
בקצת ק"ק מאשכנז ואטליא שג"י [-שג' ימים] קודם חג הפסח מכינים את
השולחן שעושין בו הסדר לא זו. אף זו כי אם בליל פסח בהתחלת הסדר
מכינים כוס אחד וממלאים אותו יין ואומרים זה הכוס הוא לאליהו הנביא
ואחר גמר הסדר מתקנין המטה שהסבו לבעל הבית ומניחין הכוס מלא יין
ואומרים עליו לשם אליהו. שבעיניך נראה כדבר זר אצל ישראל מפני שאין
לו שורש וענף. ומאן דכר שמיה דאליהו הכא בליל פסח ואינו אלא כניחוש
נשים והבליהם. עד כאן תמצית שאלתיך בחסרון ידיעתך. אשר לזאת אען
ואומר לך הוי זהיר בדבריך ואל תלעיג במנהגן של ישראל דכעין תורה היא
לכל הפחות אמנם אם נחקור נמצא שהוא תורה ממש. הנה מנהג הראשון
שמכינים השולחן ג"י קודם פסח ודאי היא זכר לקרבן פסח שהיו מבקרין
אותו ג"י קודם פסח. כמ"ש בהלכות הפסח כי פסח דורות היה מבוקר ועומד
בי"ד. ועל הכנת הכוס לאליהו זכרו לטוב יש לו שורש למטה וענף עץ עבות
למעלה דהנה ודאי שמעת עד כה טעם הכנת הכסא לאליהו בשעת המילה
וכינוי השם. שהוא אלי' מלאך הברית כי הוא זה הנה שכרו אתו והפה שאסור
לדבר על ישראל שהפרו את הברית הוא הפה שמאשר ומעיד על ישראל
ונעשה עצמו סניגור בהיותו עד הרואה שישראל מקיימין את הברית. א"כ
הכא זכינו לקיים מנהגן של ישראל בליל פסח להכין לו כסא דמהמנותא
ומטה ושולחן ערוך שבו ישראל מקיימים את הפסח שאחד מחוקותיהן
ומשפטיו הישרים הוא ית' אשר צוה עליו וכל ערל לא יאכל בו להביא את
שמתו אחיו מחמת מילה. ולדעת רבי יהושע אפילו מילת עבדיו מעכבתו
מלאכול הפסח ממאי דכתיב ומלתה אותו אז יאכל בו ובלילה הראשונה
שנתקיימה מצוה זו מאכילת הפסח הוצרכו לקיים מצות מילה תחיל' כמ"ש
ואעבור עליך מתבוססת בדמיך שדרז"ל זה דם מילה ודם פסח אם ודאי

להגיד שבחן של ישראל ולהזכיר לפני הקדוש ברוך הוא שהם קיימו מה שקבלו במצות פסח התלויה במילה אין כאן ספק כי בא יבא ברכת אליהו ז"ל בכל בתי ישראל לראות קיום המצוה אחת שהוא שתים פסח ומילה שהם מקיימים ויעלה לנו השמימה להליץ בעד כלל ופרט ישראל למהר ולהחיש גאולתם ופדיון נפשם בגאול' אחרונה דהאי דרגא בתראה דגואל אתקרי שיהיה בב"י [-במהרה בימינו] אמן וזה פשוט וק"ל. ואם ימצאו טעמים אלו בס' ד' אלהים הוא היודע כי לא ראיתם עד הנה וזכיתי מחלקם בחיים ועל שמם יקרא. אחר החיפוש ראיתי לה"ה בעל כנה"ג בס' פסח מעובי' אשר לו שהביא בס"ק קפ"ב שראה מנהג מקצת אשכנזים להניח בשולחן כוס א' ריקן חוץ מן הכוסות הצריכין למסובין בשולחן כדי להריק בו כל שיורי כוסות המסובים. ושקורין לכוס זה כוס של אליהו ז"ל ושהיה לו לנחת מנהג זה ונהג בו ומאותן השיריים היה נוהג לשתות בתוך הסעוד' המנהג שהוא היה נוהג עליו אין להשיב כי מנהג יפה הוא. אמנם מנהג אותן האשכנזים שעל כוס ריקן ושיורי כוסותיהן ששופכין לתוכו ליחסו לאליהו ז"ל, נ"ל פשוט שטעות הוא בידם וחוששני להם מחטאת כי זה הוא זלזול כבוד למכובד מאליו.

והמנהג הנכון שראיתי הוא עיקר הואיל וארבעה כסי דהאי לילא ארבעה גאולות קרינן להו וארבע' גאולות נינהו, ראוי ונכון להכין כוס זה בשם אליהו כי הוא המבשר את הגאולה אחרונה. ולתכלית מ"ש ה"ה בעל כנה"ג ז"ל נוהג אני בשנים אך לא ליחס על כוס הריקם מלא שיריים שמו של אליהו ז"ל וזה פשוט).

וביגד משה (סימן ל' ב') כתב שכן היה מנהג של א"א ז' הגה"ח מוהרח"י ז"ל ממאקאווע שבעת פתיחת הדלת לשפוך חמתך עמד ואמר ברוך הבא וכשהיה מסיים אמירת שפוך חמתך וגו' מתחת שמי ה' הוסיף בניגון זייטשע מוחל והיה זה כעין בקשת מחילה מאליהו ז"ל על שאינו הולך מהסדר ללוותו עי"ש שהביא שכך היה מנהגם של כמה צדיקים וגדולים.

ובספר ויגד משה (שם) הביא בזה כמה שיטות שי"א שמוזגים כוס של אליהו קודם ברכת המזון, וי"א שמוזגים כוס זאת לאחר ברכת המזון מוזגים קצת יין מכוסות המסובין לכוסו של אליהו, והיינו כמו עיקר דין המנהג שכתב בספר פסח מעובין.

עוד מנהג מובא במנהגי חת"ס (סימן י' בהגהה אות ז') שמשאירים כוסו של אליהו על השולחן כשהיא מלאה עד הבוקר ואומרים עליה קידוש היום, וכן מנהגינו וכך מנהג מרוקו.

ובהגדת חב"ד מובא שהמנהג הוא שאין שותין כוסו של אליהו אלא לאחר אמירת לשנה הבאה בירושלים, ועוד הובא מנהג ק"ק סקווירא שלאחר אמירת חד גדיא מחזירים את היין לבקבוק.

ועוד הובא בספר מנהג קומרנא (סימן שמא) ובקונטרס "מנהג קרלין" והובא בספר "ילקוט דברי אהרן" שמשאירים את הכוס עד לשיית כוס ד' ואז מוזגים ממנה לכוס הד' של המסובים.

ולענין האם מותר לטעום מכוס של אליהו, הנה בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב סי' כח אות ב) ע"ד אם יש לשותות בליל הסדר מכוס אליהו, הנה ממנהג מזיגת כוס אליהו לא נזכר בשו"ע, ונזכר רק בחק יעקב בסימן ת"פ סק"ו והובא גם בבאה"ט, וכותב בזה"ל: נוהגין באלו המדינות למזוג כוס אחד יותר מהמסובין וקורין אותו כוס של אליהו הנביא. והמשנ"ב בסק"י מוסיף להסביר, שהוא זה, לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו הש"י ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו, אבל לא נזכר כלל ממנהג טעימה ממנו לאחר מיכן.

ומצאתי שנשאל על כך בספר ליקוטי חבר בן חיים (תלמידו המובהק של הח"ס ז"ל) חלק ה' בחלק התשו' שבסוף הספר, ובהיות שהספר איננו מצוי אעתיק בזה את דברי תשובתו. וז"ל: בענין שאלתו אם לשותות מכוס של אלי' חפשתי בפוסקים ולא מצאתי מבואר מנהג זה של כוס אלי', אלא שבס' יעב"ץ כ' מכינין כוס גדול וקורין אותו כוס של אלי'. אבל לשותות ממנו מאן דכר שמיה, וכמה פעמים הייתי אצל מרן הגאון חת"ס זצוקללה"ה והכוס של אלי' היה גבוה משאר כוסות לכבוד ולתפארת, ומעולם לא שתה אדם ממנו. ומנהגו להניחו כל הלילה על השלחן, אבל מכוסה, ובשחרית אני לוקח אותו לקידוש היום ע"ד שארז"ל הואיל ואיתעביד בי' חדא מצוה לתעביד בי' מצוה אחרת, ובבא אלי' זכור לטוב בב"א יעלה לנו טעם זה ומה דינו כיה"ר א"ס עכ"ל הספר ליקוטי חבר בן חיים.

למדנו מזה שהגאון החתם סופר ז"ל לא טעם מכוס אליהו כלל לא בליל הסדר ולא למחרתו, וכדמדגיש לכתוב "כי מעולם לא שתה אדם ממנו", וגם

לרבות הבעל ליקוטי חבר לא שתה ממנו בליל הסדר, ורק למחרתו בשחרית היה הבעל ליקוטי חבר לוקח אותו לקידוש היום. ומטעמיה אחרים, והוא, הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה לתעביד ביה מצוה אחרתא.

והנה עיי' גם בשו"ת מאמר מרדכי להראשל"צ רבי מרדכי אליהו זצ"ל (ח"ב או"ח סי' לז): קבלתי את מכתבך אלי וכו' שאלותיך בענין מזיגת כוס של אליהו בליל הסדר, והנני להשיבך, הרמב"ם (פ"ח מהלכות חו"מ ה"י) כתב: "ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול וכו' וכוס זה אינו חובה כמו ארבע כוסות" וכו'. ואמנם יש מחלוקת בדברי הרמב"ם אם הכוונה ששותים כוס חמישי, או מוזגים ואומרים הלל הגדול ולא שותים. ומאחר ויש מחלוקת אם שותים כוס חמישי, כתוב בשם הגר"א שימזגו ולא ישתו עד שיבוא אליהו הנביא ויפסוק את כל הספקות. וי"א מאחר וכוס חמישי כנגד לשון חמישית של הגאולה "והבאתי אתכם אל הארץ", שאנו מצפים לאליהו שיבשר הגאולה, לכן קוראים לזה כוס אליהו, ויש עוד טעמים רבים לכך.

"ומה ששאלת שהספרדים לא נהגו. יש כיום עדות רבות שסמכו על מנהג אבותם ונהגו בכוס אליהו, אבל לא היו שותים אותו. חלק מהם לאחר סיום ההגדה היו מחזירים לבקבוק, וחלק מהם כיסו אותו עד למחרת בבוקר וקידשו עליו קידוש היום." עכ"ד,

עוד נידון ישנו מי מוזג את הכוס הנה בספר שיח אבות (מנהגים אות סו) ובהגדת חקל יצחק הובא שמרוב חביבות המנהג נוהגים שבעל הבית הוא מוזג את הכוס של אליהו הנביא, וכן נוהג אאמו"ר שליט"א, ובסידור בית יעקב (שם) ובמנהגי חת"ס (סימן י' אות יב) הובא שעושים כוס גבוהה מכוסות המסובים, עיי"ש, ומנהגינו לעשות כוס גדולה מכוסות המסובין, וכנראה שהוא לכבודו של אליהו.

עוד בענין מנהג זה הובא בספר "אבני בית היוצר" (סימן יא) שחוזרים ואומרים עשר המכות על כוסו של אליהו הנביא ושופכים גם מכוס זו ט"ז פעמים, ועיי"ש שכן נהג רבי דניאל פרוסטיץ.

אולם אף שהובא מנהג זה יש בכלל שלא נהגו מנהג זה, ואף לא הוזכר בכמה הגדות, עיי' בחיי אדם (כלל קכט סעי' ט"ז), וכן בפסח מעובין ובשו"ת שתי הלחם (שם) כתבו שהיה כמה מקהילות בני ספרד שלא נהגו ככה.

טעמי המנהג - והנה ראיתי למי שכתב שהגר"א לא נהג במנהג זה, אולם זה מופרך מעיקרו, שהרי הגר"א בספרו "קול אליהו" כתב בזה טעם מענין, שהרי כיון שבגמ' בפסחים דף קיח נחלקו האם צריך ד' כוסות או ה' כוסות, לכן מוזגים כוס ה' וקורין אותו כוס של אליהו ותשב"י יפשוט את ההלכה, והוא טעם מחודש עד למאוד. והנה ברמב"ם בהלכות חמץ ומצה פ"ח ה"י כתב "ויש לו למזוג כוס חמישי ולומר עליו הלל הגדול, מ'הודו לה' כי טוב' עד 'על נהרות בבל'". וא"כ י"ל שנוהגים בכוס של אליהו מנהג זה, אף שלא נוהג כוס של אליהו לפי הרמב"ם שלא הוזכר מנהג זה, שלא מוזכר בדברי הראשונים. וראיתי למי שביאר שמה שנוהגים להשאיר את הכוס בחוץ, כיון שאם אנו יודעים את ההלכה ומחכים לתשב"י לכן משאירים את הכוס בחוץ. [והנה גם מה שזה תלוי במח' הראשונים בפירוש הכוס החמישית, הנה לפי גירסת רש"י ורשב"ם אין בגמרא שום התייחסות לכוס חמישית, וא"כ אסור לשתותה, שאין להוסיף על הכוסות. אולם לפי גירסת ר"ח, רי"ף ורמב"ם בפסחים קיח, א, "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון". ר' טרפון חולק על המשנה (פסחים צט, ב) שמחייבת לתת לעני צדקה כדי שישתה ארבע כוסות, משמע שאין כוס חמישית, והלכה כסתם משנה, ולכן אין לשתות כוס חמישית. והרא"ש פירש שלגירסת הרי"ף, לר' טרפון חובה לשתות כוס חמישית ולחכמים רשות. ולר"ן לא נחלקו, אלא חובה לשתות ארבע כוסות, ורשות ואולי אף מצווה לשתות חמש כוסות. ולראב"ד (על המאור) וכך משמע מהרמב"ם, מצווה לשתות כוס חמישית. ולמרדכי, העיקר לשתות ארבע כוסות, אלא שעשו חכמים תקנה לרוצים לשתות עוד יין, שיאמרו את ההלל על כוס רביעית, ואת ההלל הגדול על כוס חמישית. וכ"כ רמ"א תפא, א. (ובכה"ח (תפ ו') כתב שבשו"ע לא הזכיר כלל כוס חמישית, ומשמע שסובר כדעת האוסרים לשתותה].

והנה שוב מצאתי שכן כתב במרומי שדה (פסחים קיח ע"א): "ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל. ונוס' הגאונים כוס חמישי. עי' בהרא"ש ובהר"ח ז"ל. ואינו חובה אלא מצוה, והוא משום דיש לשון חמישי, וידעתם כי אני ה', וזהו השגת רוח"ק וידיעת ה' שאינו לכל ישראל, משו"ה אינו חובה. והשתא אין זה הכוס, כי אין לנו רוח"ק עד שיבא אליהו, ונקרא כוס של אליהו. "אלא דזה קשה דא"כ היו צריכים למזוג כוס זו אחר כוס רביעית ולמה מוזגים אותה בין כוס שלישית לכוס רביעית, ואולי כיון דאינו חובה לא דקדקו בזה כ"כ.

והנה שוב מצאתי גם בשו"ת ציץ אליעזר (חלק כב סי' כז) כתב: "ומעניין הדבר שהחתם סופר בפירושו להגדה מבאר ענין הכוס של אליהו שמוזגין בליל הסדר מפני שהד' כוסות מבארים חז"ל שהוא כנגד ד' לשונות של גאולה שהמה: והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, והרי יש עוד לשון של גאולה שהוא והבאתי. לכן מוזגין עוד כוס גם כנגד לשון זה, ונקרא על שם אליהו הנביא שהוא יהיה הגואל האחרון [כנ"ל בהפטרות מחר]."

וע"ע בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן רמ"ד) מש"כ בזה כך: שורש הדברים דאף שבליל פסח החיוב ד' כוסות, הנה בפסחים קי"ח איתא (לגירסת הגאונים הר"ח ורי"ף) ת"ר [כוס] חמישי אומר עליו הלל הגדול, ועיין בהשגות הראב"ד על הרז"ה דקיימא לן שזהו מצוה ומשובח, ובמהר"ל בהגדה ש"פ מאריך שודאי מצוה בכוס חמישי רק שותה ראש הבית לבדו, וביאורו שמצוה מן המובחר לומר הלל הגדול על כוס ודינו כקידוש שמוציא ב"ב ומספיק שבעה"ב שותה, ועיין ברש"י עירובין (מ,א) ובראב"ן שמדינא רק בקידוש צריך לטעום אבל בשאר כוס של ברכה אינו אלא משום שזהו גנאי לכוס שלא שותין ממנו, עיין ש"ע הגרש"ז סימן ק"ץ ובמוע"ז ח"ג (רמ"ו), ולפי זה מנהגינו כמהר"ל שצריך למצוה כוס חמישי לומר עליו הלל הגדול, ואף שלדבריו מצוה לשתות ממנו הבעה"ב מ"מ לא מעכב, ובפרט כאן כשנמנע מפני חשש איסור טעימה אחרי הד' כוסות בודאי לא נקרא גנאי וגם כה"ג לא מעכב. ושפיר צריך למזוג סמוך ממש להלל הגדול, שאז המצוה לומר הלל הגדול על כוס חמישי, וראוי שבעה"ב עצמו ימזוג שאז מקיים המצוה מן המובחר לייחד כוס לומר עליו הלל הגדול, משא"כ אם מקדים למזוג לא ניכר שזהו להלל הגדול ולא יצא, ואם כי יש הרבה שיטות בראשונים בדין כוס חמישי, נראה במזיגת "כוס של אליהו" (שיברר ג"כ אם קיימא לן שזהו מצוה מן המובחר) יש לצאת המצוה מן המובחר בליל התקדש חג, וראוי לקבוע המזיגה בזמנה ובבעה"ב וכן אני נוהג בעזהשי"ת (ולא כמו שקבעתי בשעתו בהגדה של פסח למזוג לפני הלל ע"ש, לעצמי הדרנא בי ונוהג אני כהנ"ל בעזהי"ת) עכ"ד.

עוד טעם הוא לפי מש"כ בפסח מעובין שבכוס זו מריקין את היין הנשאר בכוסות המסובין כדי שלא יהיו פגומין.

עוד טעם מצינו בשם הגר"א, לקריאת הכוס בשם 'כוס של אליהו' על שם תנא ששמו ר' אליהו הסובר שצריך לשתות כוס חמישית, כך מובא בספר

בינת אהרן בשמו, ומטו בשם מהרי"ד מבעלזא שאמר שטעם זה נגלה להגר"א לפי ששמו היה אליהו.

עוד טעם מענין כתב המהר"ם חגאי"ז (שם) כי בא יבוא ברכה אליהו הנביא ז"ל בכל בתי ישראל לראות קיום המצוה.. ויעלה לנו השמימה להמליץ בעד כלל ופרט למהר ולהחיש גאולתן.

עוד טעם והוא נמשך לפי המנהג קצת שכתב בפסח מעובין, מובא באורחות חיים (ספיקמא סימן תעג אות ו') בשם המאורי אור שהוא דרך חירות ושלא לטרוח הניחו תחילה כוס גדול למזוג ממנו ובשאלת תינוקות אמרו שהוא לאליהו הנביא עי"ש, והיינו עוד קצת כדי שישאלו התינוקות.

עוד טעם כתב בחוות יאיר (בהגהות מנהגי וורמיישא) שלפי שוקרא כל דכפין ייתי ויכול לכן הוא מכין כוס אחד לאורח שיבוא וקורין הכוס ההוא כוס של אליהו הנביא א' שעל אורח זה אנו מצפין ב' גם המזיקין בורחין כשמזכירין משמו של אליהו הנביא.

עוד טעם כתב בויגד משה (שם אות ב' בד"ה ולולא) כתב כך ולולא שאיני כדאי ואיני יודע עד היכן הדברים מגיעים הוי אמינא שכוס זו הוא כעין הכנה והזמנה שיבא והוא על פי מש"כ בזה"ק פרשת לך דף צג ע"ב אמר רבי אבא בזמנא דבר נש אסיק בריה לאעליה להאי ברית קרי קודש אברין הוא לפמליא דיליה ואמר חמו אי בריה עבדית בעלמא, ביה שעתא אזדמן אליהו ועאס עלמא בד' טסאין ואזדמן תמן ועל דא תנינן דבעי בר נש לתקנא כריסא אחרא ליקרא דיליה ויומא דא כרסייא דאליהו ואי לוא לא שרי תמן עכ"ל.

ועי"ש בספר תועלת יעקב שכתב שצריך לומר בפירוש זה הכסא של אליהו שאם אינו אומר כן אין אליהו בא לשם, ועיין במעבר יבוק חלק עתר ענין הקטרת פרק ה' שכתב המכין לכסא הלז בקדושה ובטהרה ומזמינו בפיו יזכה להארת פניו ואי אהו לא יחזיה מזליה שברקיע יחזי, ועי"ש שהביא מש"כ בזה עוד בספר אוצר החיים (פרשת לך לך סוף מצוה ב') שכתב וצריך שיאמר זה הכסא של אליהו זכור לטוב ואולי יבוא בעצמו כי אליהו בעצמו אינו בא אלא למי שיש בו ניצוץ ממשה רבינו ולשאר שולח ניצוצי אורתיו כי בכל נשמה יש בחינות אליהו, ולפי"ז כתב בויגד משה דהוא הדין לענינינו כדי להזמין את אליהו זל"ט מכינין כוס לכבודו והוא כעין הזמנה שיבוא, וחדאי נפשאי שמצאתי כעת בשעת הדפסה בספר תורת אמת בריש מאמריו לפסח

שכתב המנהג בליל פסח להעציד כוב לאליהו זל"ט ואומרים עליו הפסוקים שפוך חמתך וגו' הענין יש לומר מפני שבלילה הק' הזאת נכנסים ישראל לקדושת הברית וכו' וידוע דאליהו ז"ל הוא מלאך הברית ומכינים כוס לקדושה זו וכו' והוא ענין אחד שמכינים לאליהו על ברית מילה כי הכסא בגימטריא כוס כידוע עכ"ל, וע"ש מה שהביא מהגהות דעת שלום בסימן ת"פ מה שמביא מש"כ בשו"ת שתי הלחם עי"ש עוד.

עוד טעם כתב בספר הר המור על חג הפסח (שי"ל ע"י מכוון הרב פראנק ירושלים תשנ"ה), במאמר מאת הג"ר ירוחם פישל פערלא (עמ' קעח) נותן טעם הגון לקריאת שם 'כוס של אליהו' ע"פ המובא בספר 'חידושי דינים מירושלים':

דהמנהג אחר הקידוש לשפוך את כל שיירי הכוסות של המסובין לתוך כוס גדולה, וקורין אותו כוס של אליהו הנביא, שכוס זה הוא דוגמת הכוס ששתה אליהו הנביא ע"פ הדיבור כשברח מפני איזבל, דמתחילה כשאמר לו המלאך קום אכול לא אכל כל העוגה ולא שתה כל המים שבצפחת עד שאח"כ נצטוה שנית ואז אכל ושתה ממה שייר בראשונה, כמו שפירש הרד"ק (מלכים א יט,ו). והוסיף שם: "ומפני שבלילה זו נוהגים בכל דבר דרך כבוד וגדולה קורין אותו כוס של אליהו הנביא, וכדי להראות שגם כאן מצוה לשתות גם השאר, חדא משום שהוא שיירי מצוה... ועוד משום דלכתחילה מצוה לשתות כל הכוס כולו".

עוד טעם בזה עי' בשו"ת משנה הלכות (חלק ז' סימן סז) שביאר דהנה בירושלמי ע"פ למה תקנו ד' כוסות נגד ד' לשונות של גאולה ובפר"ד עה"ת הביא בשם גאון אחד קדמון דבאמת היה מן הראוי להיות ששים רבוא ישראל בשעבוד מצרים ת"ל שנים ולא היו אלא פ"ו שנים שהשיעבוד התחיל משנולדה מרים דהיתה בת פ"ו אלא שרבו עם שנולדו שלא כדרך הטבע השלימו השיעבוד דכתיב וחמושים עלו ב"י דהיינו חומש יצאו וד' חלקים מתו בשלשת ימי אפילה, א"כ הוי ישראל ה' פעמים ששים רבוא שנשתעבדו ולא היו צריכים להיות אלא ששים רבוא א"כ ה' פעמים פ"ו שנה שנשתעבדו המה ד' מאות ושלשים א"כ פ"ו שנים שעבוד של ה' פעמים ששים רבוא עולה כמנין ת"ל לששים רבוא. והנה כו"ס בגימטריא פ"ו א"כ כמו כו"ס שהוא פ"ו בשביל ד' כוסות שהוא ד"פ בגימטריא כוס נגאלו קודם זמנן, ומיושבת בזה קושית המהרש"א סנהדרין פרק חלק, פעם אחת באו מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדר מוקדון אמרו כתיב וישאלו בניי כלי

כסף וכלי זהב תנו לנו והלך גביהה בן פסיסא והביא להם מקרא מן התורה דכתיב ומושב בני אשר ישבו במצרים ארבע מאות ושלשים שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים רבוא ששעבדו במצרים, והקשה מהרש"א דהא לא היו אלא רד"ו שנה דבאמת מגיע לנו שכר של ששים רבוא לת"ל שנה ה' פעמים פ"ו כמנין כו"ס.

ונראה דא"כ למה תקנו ד' כוסות ולא חמש, אלא שאמרו יין ישמח לבב אנוש, ובילקוט שה"ש הביאני אל בית היין וגו' היין מגדל את הגוף. אמנם בזוהר שמיני טעם שהכהן אסור ליכנס שתוי יין במקדש אע"ג שהיין ישמח לבב אנוש וביין חידו ביה אשתכח אלא תחלתו של יין חדוה וסופו עציבות וכתיב תנו יין למרי נפש וכיון דכשיצאו ממצרים אחד מחמשה יצאו וארבעה חלקים מתו במצרים ואפ"ה אנן בזכותם יצאו שנחשבו לענין השעבוד תקנו בשבילם ד' כוסות סימן לאבלות ולנחמה על הד' חלקים מזרע אברהם יצחק ויעקב שמתו במצרים ולבלתי ידח ממנו נדח, כו"ס של תנחומין בליל פסח דוקא ומה"ט י"ל ביצה ליל פסח דוקא קודם האכילה והמפרשים כתבו טעמים, גם לבישת בגד לבן קיטל דוקא ליל פסח, ולפימ"ש אתי שפיר כמובן. ונראה מה"ט כוס של אליהו לכוס חמישי להנשארים בחיים ואין שותין אלא מניחין על השלחן ליין המשומר כו"ס זה החמישי ופותחין הדלת שיבא ויגאלינו במהרה בימינו ויהיו חמשה כוסות שגם אותן שמתו בשלשת ימי אפילה יעמדו לתחי', וזה ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים. ולכאורה לא תשוב בדרך הזו עוד וא"כ נדחים בארץ מצרים מנ"ל, ולהנ"ל אתי שפיר דהנדחים היינו על הד' חלקים שמתו בארץ מצרים בשלשת ימי אפילה ובאו והשתחוו בהר ה' בירושלים. עיי"ש עוד מה שהאריך בזה.

עוד מנהג בענין זה, ראה בקונטרס מנהגי בעלזא כתב בבעלז היה נוהג אחר הסדר לשלוח א' מבניו ללות את אליהו הנביא עד מקום סמוך לבית הכנסת עכ"ל, וכן ראה בספר אוק פני יצחק (דף טז) שכתב שמעתי שפעם א' הפליג אדמו"ר מהרי"מ זצ"ל מגור צדקתו של הגאון הנודע ביהודה זצ"ל וסיפר שבליל פסח באמירת הגדה כשפותחין הדלת כשאומרים שפוך חמתך היה הולך ומלוה את אליהו מכל המדרגות שאצל ביתו וכו' היה מאמין באמונה שלימה שאליהו הנביא בא אז לכל א' שבישראל לכן היה הולך ומלוה אותו עכ"ל.

והגאון רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א ציין לי מש"כ בהגדה של פסח פרדס יוסף החדש וז"ל: והנה נהגו למזוג כאן כוס חמישי וקורים אותו כוסו של אליהו, וכבר נאמרו הרבה טעמים ורמזים, ובהגדת זכר יהוסף (מהג"ר יוסף זכריה שטרן אבדק"ק שאוויל) הביא בשם ספר ליקוטי צבי (דף מ"א ע"ב) בשם הגר"א מווילנא זצ"ל לבאר דכיון שהראשונים נחלקו בענין שתיית כוס חמישי (עיין בטור וב"י בסימן תפ"א) ולכן מוזגין אותו וקורים אותו כוס של אליהו כיון שכשיבוא אליהו יאמר האיך צריך לנהוג, וזהו כמו כל תיק"ו שבש"ס, וכפי שאמרו דורשי רשומות כי תיק"ו הוא ר"ת ת'שבי י'תרץ ק'ושיות ו'איבעיות, וכן הובא טעם זה בגהש"פ לבעל ההפלאה בהגהת נכד המחבר בשם אבי אמו הגרא"ז מרגליות זצ"ל בעל הבית אפרים. וראה גם במבקשי תורה (ח"ב פסח עמוד תק"ע), ובהגש"פ מנחת

ישראל (עמודים רפ"ב-רפ"ג), ובסוכת חיים (סימן כ"ו עמודים תקנ"ד תקנ"ז).

ובגליון פנינים (פסח תשע"א, גליון מ"ד-מ"ה) הובא עשרים טעמים לגבי מנהג

כוסו של אליהו, עיי"ש דברים נפלאים, וראה עוד בספר כהלכות הפסח (עמודים

של"ד-של"ז), ועיין גם בשו"ת קול מנחם אהל ברכה (סימן ת"ל) לאדמו"ר מקאליב

שליט"א, מש"כ בזה. והנה מה שנוהגים למלאות כוס גדולה, בשביל כוס של אליהו מקורו בסידור יעב"ץ, וכ"כ במנהגי חת"ס (ס"י סעיף י"ד) דיש ענין להרבות בכבוד ותפארת, וכ"כ בדרכי חיים ושלוש (אות תכ"ט).

הטעם שאליהו הנביא בא לבתי בני ישראל, בספה"ק אמרי נועם כתב וז"ל: מה שאומרים העולם אשר אליהו הנביא בא לכל אחד מישראל בלילה הראשונה של פסח. י"ל בדרך הלצה קצת, כי כתוב ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו (שמות י"א ז'), כי אמרו ז"ל (ב"ק ס' ע"ב) כלבים צועקים מלאך המות בעיר, כלבים שוחקים אליהו הנביא בעיר, ואז כשהלך המשחית לבית המצרים אז בא אליהו אל בני ישראל, על כן הוכרחו הכלבים אז לשתוק, כי לא יכלו לא לצעוק ולא לשחוק. ולזה הרמז ו'לא י'תן ה'משחית ל'בוא א'ל, ר"ת אליה"ו, (עכ"ל). ויש לציין סיפור נאה שראיתי בבטאון החשוב "קול אמונים" (גליון צ"ג) במדור הנפלא "קול ההילולא"

להגה"ח מו"ה רבי אלעזר חנון שליט"א, שכתב וז"ל: פעם בא חסיד אחד אל הה"ק ר' אהרן הגדול מקארלין לחוג את הפסח, ורבינו הורה לו לחזור לביתו תיכף ומיד, ולא הועילו בקשותיו ותחנוניו, כי היה בדעתו לערוך את הסדר אצל רבו. אולם רבינו אמר לו: פאהר שוין צוריק [סע מיד חזרה], ותערוך את הסדר בביתך. החסיד ישב עם משפחתו וערך את הסדר
בליל פסח כהלכתו ככל משפטו וחוקתו. כשפתח החסיד את הדלת לפני אמירת שפוך חמתך, נכנסו שודדים ורוצחים ושדדו את חפצי הערך שמצאו בבית ושמם בכליהם,
ואח"כ ניגשו אליו וקשרו אותו בחבלים, ע"מ לרצוח אותו ואת כל ב"ב. לפתע נפרצה הדלת ובעל עגלה ומקלו בידו נכנס והתנפל על השודדים ויכול להם והתיר את החבלים מבעל הבית, וקשר בהם את השודדים לעגלתו, בעה"ב וב"ב ניצלו ממות, בינתיים שתה בעל העגלה כוס יין משלחן הסדר, וקם והלך לו ופרח לו איש האמת. לאחר יו"ט בא החסיד אל רבינו ואמר אליו: וואס זאגסטו נישט צו דעם ביי דיר האט ער אויס געטרונקען אגאנצין בעכער וויין און ביי מיר האט ער נאר פאר זוכט די וויין. [תרגום: מה אתה אומר על זה שאצלך הוא שתה כוס שלם יין, ואצלי הוא רק טעם מהיין]. ע"כ מספרו פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח.

האם כוס של אליהו צריך טבילה

כתבו בפוסקים לדון לגבי כוס של אליהו האם צריך טבילה, [ובמהות כוס של אליהו, הארכתו בפני עצמו] בחשוקי חמד עמ"ס ע"ז דף עה עמוד ב' שמאידך יש לומר שהוא כוס של אליהו והרי לא שותים ממנו, וממילא לא הוי כלי סעודה, ולא צריך טבילה, ומאידך גיסא דומה לכוס שעשוי לקיום שיש אומרים שצריך טבילה, ואולם יש לומר לדינא שצריך טבילה עם ברכה

שמא ישתמש בו בעתיד יעו"ש עוד, ובקובץ תל תלפיות מס' סז כתב שם הגר"מ גרוס שליט"א בשם הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שכוס של אליהו שלא משתמשים בו לשום צורך אחר אלא לכוס זה והוא מחו"ל שמצד עצמו טעון טבילה יטבלו אותו ללא ברכה, וכן ראיתי בקובץ אגרתא דחדוותא חלק י' סימן קנה ששאל בזה למרן הגר"ש וואזנר זצ"ל והשיב לו שבעי טבילה ללא ברכה, ואולם בספר אהל יעקב טבילת כלים עמ' קי בהערה כתב שהגר"מ דיישט שליט"א השיב לו שיש לטבול את הכוס בברכה, ושכן השיב מרן הגר"ח ק שליט"א להגר"מ גבאי שליט"א ובמש"כ בזה בשו"ת מציון תצא תורה ח"א תשובה שעב שהשיב הגר"א נבנצל שליט"א שאינו טעון טבילה, ובהערות שם הביא כן בשם הגר"ש דבילצקי והגר"ש ק גרוס, יעו"ש וע"ע בה בקונטרס מים רבים עמ' 50 כתב להערי דאכתי אין לפטור את הכוס של אליהו מצד כלי אחסון שהרי סו"ס כוס של אליהו אין תקפידה לאחסן את היין והמנהג הוא להשאירו עד הבוקר הוא רק כדי לקדש עליו בבוקר ועל דרך מה שאמרו חז"ל הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא נעביד בה נמי מצוה אחריתא יעו"ש ובשו"ת מנחת אשר ח"ג סימן סב, ובשו"ת אבני דרך חלק יא סימן קכב. ואמנם כ"ז לנוהגים שלא לשתות מהכוס, כי לפי מש"כ בליקוטי חבר בן חיים (ח"ה דברי חבר בן חיים דף קי ע"ג בד"ה ובענין שאלתו) שנהוג להניח את הכוס של אליהו כל הלילה על השולחן מכוסה ובשחרית קידש עליו ובכה"ג צריך טבילה בברכה יעו"ש, ועיין בקונטרס כוס של אליהו עמ' 16. ובמש"כ עוד בזה בשו"ת מר"א ח"ד סימן ל' אות ו' יעו"ש, ועיין עוד בקובץ מה טובו אוהליך יעקב חלק י' בפסקי הגה"צ רבי שריה דבילצקי זיע"א אות רלה שכוס של אליהו גדול אע"פ שאין שותים מזה מ"מ טעון טבילה בברכה כיון שיכולים לשתות מזה, ויעו"ש באות רלו שכתב שהוא נוהג למזוג כוס של אליהו בגביע רגיל ומכסהו לאחר הסדר ולמחרתו הוא עושה בזה קידושא רבה, ובאות רלז ששמע מכזה מנהג שאין מוזגים בכלל כוס של אליהו.

והורה בזה מוריננו הגר"ע פריד שליט"א שאם שותה מהכוס בבוקר משתמש בו פעם אחת צריך טבילה בברכה, ואם לא שותה מהכוס כלל הרי הוא ככלי אחסון שטעון טבילה ללא ברכה.

מכתב תגובה:

בס"ד

לכבוד הרה"ג יוסף אביטבול שליט"א

אחר דרישת שלומו.

קבציו מלאים מטוב, אשריו ואשרי חלקו.

ובאתי לכתוב הוספה קטנה לדבריו בעניין האם כוס של אליהו צריך טבילה:

א. יש לציין שאם זה כוס מיוחד של אליהו הנביא עם ציורים וכדומה, הרי יש צד גדול מאוד שישראל שלח לעשות את זה ואם כן נכנס לתוך דברי השולחן ערוך שאם ישראל נתן כסף לאומן גוי אין צריך טבילה.

ב. יש להוסיף עוד שאולי יש לזה גדר של מצוה, והרי מצוות לאו ליהנות ניתנו ואם כן אולי אין צריך טבילה, אולם אם כן גם כוס של קידוש יש להסתפק בזה ולא שמענו על זה וצריך עיון.

ג. יש עוד לדון לפי הסוברים שאליהו הנביא זכור לטוב כשבא לארץ חייב במצוות ואם כן צריך טבילה כי הוא שותה מזה.

בברכה

יואל

תשובה:

בס"ד

לכבוד הרה"ג יואל פרץ שליט"א ממקסיקו

שלו' וברכה. א). אין הכא נמי יש לברר אם נעשה ע"י גוי או ע"י ישראל, וכל דברינו מיירי דהיכא דנעשה ע"י גוי.

ב). לא שייך לומר לאו מצוות להנות נתנו, דהרי סו"ס הוא כלי אכילה, כמו בכוס של קידוש.

ג). הנה בהאי דינא אם אליהו חייב במצוות, והחילוק שמגיע לארץ חייב במצוות כן הוא בחת"ס, אבל למעשה סו"ס הרי שמגיע לשתות לא רואים אותו ואינו דינו כמגיע לארץ.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

תגובה:

תודה רבה על תשובתך הרמה. אולם לא ראוי שילך לאיבוד זמנך היקר כדי להשיב לשאלות של עם הארץ שלי.

על אות ב'. יש לחקור מה כוונת תשובתך האם שאכילה בלי הנאה סוף סוף שמה אכילה וטבילת כלים זה על כלי אכילה ולא על כלי הנאה. או כוונתך להמתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה וכפואו לאכול מצה יצא, שאומרים שבדברים של אכילה ההנאה סוף סוף מגיעה אפילו אם לא התכוון אליה ואפילו אם מצוות לאו ליהנות ניתנו. ואם כוונתך כצד א' יש לעיין האם גם כלי העשוי כדי לאכול ממנו אכילה גסה האם שמיה אכילה או לא. ועוד יש לעיין דשמא אין צריך כלי אכילה אלא כלי שהאוכל בתוכו ואפילו שלא יאכל ממנו הרי זה אוכל, אולם אפשר לומר על צד זה שאולי כששמים אוכל כדי שלא יאכל אלא לקיים מצווה זה לא אוכל, ולהבדיל האם פח אשפה לאוכל [מצוי בימינו שרוצים להבדיל בין סוגי האשפה, או להבדיל פח שמיטה] האם צריך להטבילו כי הרי הוא כלי אכילה?

על אות ג'. האם אליהו חייב במצוות כשרואים אותו או כשהוא בארץ אפילו שלא רואים אותו, ואם תמצי לומר כצד א' הרי יש סיפורים שלפעמים צדיקים זכו לראותו האם צריך לחשוש לשמא יזכו לראותו? או שזה מיעוט לא מצוי. ואולי כוונתך שאיך שרואים שהיין נשאר בכוס אם כן אולי זאת שתייה רוחנית ולא שתייה גשמית?

בברכה ואיני מצפה לתשובתו כי מסתמא כת"ר שליט"א עוסק בדברים שברומו של עולם

יואל

תשובה:

לכבוד הרה"ג יואל פרץ שליט"א

שלו' וברכה

במה ששאל עמש"כ דלא שייך בהא מצוות לאו להנות נתנו, היינו דסו"ס זה חפצא דמצוה וכמו שלא צריך להטביל קופסא של צדקה ה"ה הכא, אם לא שותים מהכוס של אליהו, וממילא ה"ה לפח של שמיטה שלא צריך להטבילו, כי לא נקרא כלי סעודה, כמבואר היטב ביו"ד סימן קכ, ובקרוב בס"ד ארחיב בכ"ז בספרי שערי יוסף בהל' טבילת כלים.

ובמה ששאל על אליהו הנביא האם הוא חייב במצות שרואים אותו, או כשהוא בארץ אפילו שלא רואים אותו, הנה הפוסקים לגבי אשת אליהו דהנה בתרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן קב) כתב: אשת אליהו הנביא ז"ל, או אשת ריב"ל אם יכולים לינשא לאיש אחר, נפקא מינה לדורות ג"כ, אם יזכה אחד כמו הם, ומההוא עובדא דקאי אליהו בבית הקברות כו', משמע קצת לאיסור, תמיהני טובא למה טרחת לשאול שאלה כזאת, הלא ידעת דאיתא בפרק תינוקות (אולי צ"ל: תינוקת נדה ע:) די"ב דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את ר' יהושע בן חנניא, ובהן שלשה דברים בורות. אשתו של לוט מהו שתטמא, בן השונמית מהו שיטמא מתים לעתיד לבא כו', ופשטא להן מת מטמא ואין נציב מלח מטמא, מת מטמא ואין החיים מטמאין, אף על פי שודאי אשתו של לוט מתה, אלא שנהפכה לגוף אחר, ובן השונמית היה מת אלא חזר ויחי, אעפ"כ אמר שאין מטמאין. ה"נ י"ל אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך, שכולן רוחני ולא גופני. ומה שהבאת ראייה ממה שעמד בבית הקברות, דפשיטא דאליהו ז"ל שמר כל התורה כולה, כדאיתא להדיא פ' מי שהוציאוהו (עירובין מג:) דאפי' תחומין דרבנן מנטר להו. עכ"ד.⁴

---

⁴ . בס"ד, לכבוד הרב שמחה בונים מרקסון שליט"א הנה במה ששאלתם איך הוכיח התרומת הדשן שאשת אליהו הנביא מותרת, כי אשת אליהו ולא אשת מלאך, ממה שאליהו נכנס לבית הקברות כמבואר בגמרא בב"מ דף קיד ע"ב, הרי בגמרא שם איתא שמה שאליהו נכנס לבית הקברות כי זה בית הקברות של נכרים וקברי נכרים אינם מטמאים. וא"כ היה צריך להוכיח ממה שהחיה בנה של השונמית שנטמא לו.

וכתבם שהרי בתוס' שם הקשו (בד"ה אמר) שכיצד נטמאו לו, ותרצו כיון שהיה ברור לו שיחיהו מותר לו משום פיקוח נפש, וא"כ לפי"ז אין ראייה מבנה של השונמית, עוד י"ל לפי מה שהבאנו שכתב שם בשו"ת חתם סופר שלפעמים אליהו הנביא מתגלה כמו בן אדם ולפעמים כמו מלאך, ומהגמ' שם מוכח שהיה כמו בן אדם, אבל אצל האשה השונמית אפשר דהיה כמו מלאך. אלא דאכתי קשיא מה שהקשתם מה הראיה מאליהו הרי שם הוה קברי נכרים ואינם מטמאים.

וכן הביא דבריו בדרכי משה (הקצור, אה"ע סי' יז ס"ק ה): "כתב מהרא"י בפסקיו (תרומת הדשן ח"ב) סימן ק"ב אשת אליהו הנביא או אשתו של ר' יהושע בן לוי מותרת דלא מיקרי אשת איש אלא אשת מלאך ושריא להנשא ונפקא מינה אם יזכה איש כמותן עכ"ל". וכן הביאו הבית שמואל (סי' יז ס"ק יא): "אשת אליה הנביא או אשת ריב"ל מותרת דלא נקרא א"א אלא אשת מלאך ונ"מ אם יזכה איש כמותו מהרי"ל והביא בד"מ."

הנה שם זה מה שאליהו הנביא השיב שקברי נכרים אינם מטמאים, וזה כמו דעת רשב"י, ובשו"ת יביע אומר (או"ח ח"א סימן מא אות ל') דן האם מותר לפסוק מזה הלכה כי הרי קימ"ל תורה לא בשמים היא, והנה באמת י"ל דלאו מילתא פסיקתא דהכי קימ"ל להלכה.

דהנה התוס' שם בד"ה מהו, כתבו שהרי רשב"ג חולק על רשב"י, וע"כ פסקו הלכה כמו שיטת רשב"ג, וגם כתבו שהרי י"א שאליהו לא היה כהן, ואף שהרמב"ם בהלכות טומאת מת (פ"א הי"ג פ"ט ה"ד) כמו שיטת אליהו הנביא, ומ"מ י"ל שהתרומת הדשן ס"ל כמו שיטת התוס' וא"כ א"ש, ובפרט שבשו"ע (יור"ד סימן שע"ב ס"ב) כותב נכון להזהר משמע דחשש לדעת התוס', [אך לדינא עי' בשו"ת אגרות משה (ח"ב סימן קסו) שכתב שמותר לכהן לבקר בבית חולים של גוים אף שיתכן שיש שם גוי מת, ויש שהתירו מכוח זה לכהן ללמוד בבית ספר לרפואה שהגופות המנותחות בו הן גופות של גויים, שאינן מטמאות באוהל. אבל התנגד לזה הגר"מ פיינשטיין (בחלק ג סימן קנ"ה) בכל כוחו, וכתב לדינא דאסור לכהן ללמוד רפואה אפילו במוסדות של גוים]. ויש עוד להאריך בכ"ז.

יוסף אביטבול

ואח"כ כתב לי:

שוב ראיתי שבתוספות הרא"ש (ב"מ קיד:) משמע כדבריכם, שכתב "דחויי קא מדחי ליה ולא קאמר ליה אליבא דהלכתא, דלית הלכתא כר' שמעון אלא כרשב"ג".

וכן כתב בהגהות מיימוניות (הל' אבל פ"ג ה"ב) בשם רבינו תם, שהוא דחיה בעלמא, ובכל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו. [והביא, שהיראים פסק כרשב"י שאין הגויים מטמאים באהל מפני המעשה המובא בגמרא].

אמנם הראשונים הנ"ל כתבו שאליהו לא נטמא שם, מפני שרוב ארונות יש בהם פותח טפח, ויש מקומות שלא גזרו.

ועוד אפשר ליישב, שהרי הראשונים (ב"מ קי"ד) מקשים, דאף שאין קברי נכרים מטמאים באהל, מ"מ אליהו עמד בבית הקברות, וא"כ הרי זה טומאת מגע. ובתוספות רי"ד תירץ שאליהו מלאך הוא ועמד באויר. ועוד תירצו בכמה אופנים. וא"כ אפשר דהתרומת הדשן ס"ל שאליהו עמד בבית הקברות, והגמרא מדחה בדחייה בעלמא [כדברי התוספות הרא"ש הנ"ל].

וכן בבאר היטב (סימן י"ז סק"א) כתב: אשת אליהו הנביא או ריב"ל מותרת לנשא ונפק"מ לדורות אם יזכה אחד כמו הם עכ"ד, אבל כתב לדון בנידון חדש דעדין לא ראיתי שדנו עליו בפוסקים, מה הדין באשה שמתה תחת בעלה וחזרה לתחיה האם פקעה זיקתה או לא, וכתב: אם מתה אשת איש תחת בעלה מיתה ודאית ושוב חייתה ע"י בנ"א כמו אליה לבן הצרפתית ואלישע לבן השונמית לא פקעה זיקת הבעל מאליה ואינה יכולה להנשא לאחר ויש סעד מעובדא דאשת ר' חנינא בן חכניאי כתובות דף סב ע"ב ודו"ק בכה"ג. עכ"ד.

והנה הק' בחכמת שלמה (שם סעיף א') דא"כ מה מדייק הגמ' מהא דאליהו שהוא יכול לבא דתלוי אי יש תחומין או אין תחומין, הרי כיון דהוא נחשב למת ולא לחי, דאשתו מותרת, א"כ הרי כתי' במתים חפשי דנעשה חפשי מן המצוות, וא"כ אין לביאתו שום שייכות אי יש תחומין או אין תחומין, וכן ק' ממס' ב"מ (דף קי"ד ע"א) דרבב"ח אשכחיה לאליהו בבית הקברות וא"ל הא מר כהן הוא, דג"כ ק' כנ"ל כיון דאינו נחשב לחי הרי הוא פטור מכל המצוות ומכח קושית זו מסיק בזה"ל: "בע"כ כיון דלא מת נדון האדם כאלו הוא חי ונחשב אדם ולא מלאך וממילא אשתו אסורה וזה ראייה ברורה לפענ"ד" עכ"ל. וכן ראה בערוך לנר (מכות פרק ב - ד"ה ומזה) שלא פשיטא ליה שאשת מלאך מותרת וראיתו מ'האיש גבריאל' שכתוב בדניאל. ע"ש.

וכן על דברי התרומת הדשן העיר בקוב"ש (חלק ב סימן כ"ח) מדברי הגמרא בקידושין דף יג ע"ב שמיתת הבעל מתרת, וכיון שהבעל לא מת, א"כ אין היתר עדין לאשתו. וע"ש עוד שמ"מ עדין אסורה כי עדין לא התחדש בה דבר המתיר, ועוד הוכיח מהא דתניא בסדר עולם "שבעה בני אדם קפלו את העולם כולו ואלו הן אדם מתושלח שם יעקב עמרם אחיה השילוני אליהו ועדיין הוא קיים", ומוכח דחשיב כקיים, וכן מבואר במס' ב"מ (דף קיד) לאו כהן הוא מר עי"ש, ואי נימא דחשיב כמת הרי כתוב במתים חפשי, ועוד דהרי אם חשוב כמת אין צריך לקרא דאשת רעהו, ובע"כ דחשיב קיים, וע"כ אשתו אסורה. [והנה בשו"ת חת"ס (חלק ו' סימן צח) כתב שיש לפעמים שאליהו הנביא נגלה כמו בן אדם שאז הוא מתחייב במצות ויש לפעמים שהוא נגלה כמו מלאך שאז הוא לא חייב במצות, ואז לית דין תחומין וכל כה"ג. והתרומת הדשן לא ס"ל כך, ולפי דברי חת"ס אשת אליהו הנביא אכתי ש לה זיקה כיון שלפעמים אליהו הנביא מתגלה כמו בן אדם].

ובטור (יו"ד סימן רס"ז) הביא בשם הרמ"ה שגר שמת והניח בעבדים קטנים והגדילו אח"כ אין להן תקנה דכיון שלא הותרו בשעת מיתת האדון אינן ניתרין אח"כ, אבל בב"י חולק ע"ז, והוכיח הקוב"ש הרי מה שמיתת האדון מתרת הוא מה שלומדים לה לה מאשה, דעבדו דגר כאשתו דמיתת האדון מתרת כמיתת הבעל, וסובר הרמ"ה שמעשה המיתה היא המתרת, ואינו מתיר אל בשעתו וכמו שגט אינו מתיר אלא בשעתו, וא"כ ממילא היא כבר מתה, אבל הביא שהבית יוסף סובר שההיתר הוא דוקא מצד העדר הבעל, והוא חלרק בשעה שהבעל מת, וא"כ אכתי אין האישות פוקעת, ובגדר מיתת הבעל, הארכנו בזה בכתבים עמ"ס גיטין. (ועי' עוד בדברי יוסף עמ"ס גיטין). וע"ע במש"כ ר' אלחנן, בקובץ ביאורים בגיטין (אות לא) עי"ש. אבל כעי' דברי הברכ"י כתב בנפש חיה (אה"ע סימן ג') דכיון דחי חוזר ואגיד ביה, ובפתחי תשובה (אה"ע סימן י"ז סק"א) הביא מה שחקר הברכ"י יוסף, והביא פסקו עי"ש. וכדברי הברכ"י כתב בכנסת הגדולה (אה"ע סימן י"ט) ובשו"ת דברי יציב (אה"ע סימן ע') וכן כתב בשו"ת גנזי יוסף (סימן ק"כ) עי"ש.

ובשו"ת ציץ אליעזר (חי"ז סי' ו) כתב להביא קושית הגרש"ק ז"ל באה"ע סי' י"ז סעי' א', שמקשה דאם כן מה פשיט הש"ס בפ"ד דעירובין מ"ג ב' דיש תחומין למעלה מיו"ד מברייתא דהרני נזיר ביום שבן דוד בא וכו' ואח"כ פריך שם בחד בשבתא לישתרי, ומה ראייה מאליהו הרי במתים חפשי, ואם כן פטור בכל המצות, גם מה הקשה ליה רבה בב"מ קי"ד ב' (כשהיה בבית הקברות של עכו"ם) לאו כהן הוא מר, הרי הוי מלאך ואינו מחויב בקיום התורה, בע"כ כיון דלא מת נידון כאדם, כאילו חי ונחשב כאדם ולא מלאך, וממילא אשתו אסורה, וזה ראייה ברורה לפענ"ד, ע"כ עכ"ד.

וכותב ע"ז כת"ר שכפי הנראה לא עיין הגרש"ק ז"ל בגוף התשובה של התה"ד, כי התה"ד בעצמו מתרץ כל זה, והשיב לשואל שרצה להביא ראיה קצת לאיסור מההוא עובדא דקאי אליהו בבית הקברות וכו', דאין משם ראייה, כי פשיטא דאליהו ז"ל שמר כל התורה כולה כדאיתא בעירובין מ"ג ב' דאפי' תחומין דרבנן מינטר להו, אבל בנוגע לאשתו אשת רעהו אסורה ולא אשת מלאך שכולן רוחני ולא גופני. הרי שהתה"ד תירץ את הקושיות הנ"ל ופסק שאשתו מותרת עכ"ד.

וע"ש עוד "ועיינתי בגוף דברי ספר חסידים וראיתי ששם כתוב בזה הלשון: "ורבינו הקדוש היה נראה בבגדים חמודות שהי' לובש בשבת ולא בתכריכין

להודיע שעדיין היה בתוקפו ופוטר את הרבים ידי חובתן בקידוש היום ולא כשאר מתים שהם חפשים מן המצות כי אם כחי בבגדים שהיה לובש בחייו והצדיקים נקראים חיים אפי' במיתתם ופוטר בקידוש בני הבית" עכ"ל, ומאריכות לשון זה שבספר חסידים נראה לי שטמון בחובם דבר חילוקו של הגאון החתם סופר ז"ל ח"ו סי' צ"ח, שכת"ר מביאו להלן בדבריו, שכותב לחלק לגבי אליהו ז"ל בין כשמתגלה ומתראה בעוה"ז מלובש בגופו הזך דאז יש לו דין ככל בני ישראל, ובין כשמתגלה בנשמתו כמו ביום המילה דאז איננו מחויב במצות וכו', אלא שלפי הספר חסידים החילוק הזה הוא לא רק לגבי אליהו ז"ל אלא הוא כן גם בנוגע לכל הצדיקים". ועי"ע בשו"ת ציץ אליעזר (חלק יח סימן עט). והנה ראיתי שציץ הרה"ג רבי מרכי ציון שליט"א בעמח"ס שו"ת השואל ג"ח, שהנה בערב חג הפסח תשע"ו, היה לגאב"ד קארלסבורג, הג"ר יחזקאל ראטה, מגדולי הפוסקים באמריקה ומח"ס שו"ת עמק התשובה, התקף לב חמור ומצבו הוגדר קריטי. וכשהוא שוחרר מבית החולים בערב פסח, הוא קידש את רעייתו הרבנית חיה רעכיל בשנית בפני שני עדים. ומעשה זה גם אומת, וראה עוד מה שהארכתי כה"ג בספרי שערי יוסף בדיני חייב איניש לבסומי.

ובמה שיש לומר עוד שהרי שהוא בארץ הרי הוא חייב במצות, לכאורה י"ל דהוא יותר שתיה רוחנית, אבל מאידך אפשר להוכיח מכמה דוכתי דהוא שתיה באמת, ולכן היה כמה צדיקים שחששו והטבילו את הכוס של אליהו, ולכן אין מניעה להטביל את הכוס של אליהו בלא ברכה.

בברכת התורה

הצעיר באלפי ישראל

יוסף אביטבול

פה עיר התורה בני ברק